

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA-
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna

MAQOM YAKKA XONANDALIGI

*Respublika oliy o`quv yurtlari bakalavriyatining 5150600-Vokal san'ati
(an'anaviy xonandaligi) yo`nalishi talabalari uchun o`quv qo`llanma*

**BUXORO – 2022
«DURDONA» NASHRIYOTI**

24.239ya73

547(075.8)

R71

Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna

Maqom yakka xonandaligi [Matn] : o`quv qo`llanma / Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna – Buxoro: Sadriddin Salim Buxoriy» Durdona nashriyoti, - 2022. – 212 b.

UO'K 547(075.8)

KBK 24.239ya73

MAS'UL MUHARRIR:

Ro'ziev D. Y.

– Buxoro davlat universiteti, “San’atshunoslik” fakulteti “Musiqqa ta’limi” kafedrasi dotsent, pedagogika fanlari nomzodi.

TAQRIZCHILAR

Madrimov B. X.

– Buxoro davlat universiteti, “San’atshunoslik” fakulteti dekani, pedagogika fanlari nomzodi, professor.

Matyoqubov Sh. B.

– “Yunus Rajabiy” nomidagi O`zbek milliy musiqa san’ati instituti, “Maqom xonandaligi” kafedrasi mudiri, dotsent.

Mazkur o'quv qo'llanma oliy ta'lim muassasalari an'anaviy xonandalik sinfi uchun yozilgan. Mazkur o'quv qo'llanmada an'anaviy xonandalik, shuningdek o'zbek maqom san'atini o'zlashtirish uchun kerakli tavsiya va maslahatlar, ovoz imkoniyatini yaxshilash uchun esa ovoz mashqlari va turkumli asarlar to'plami joy olgan.

Mazkur o`quv qo`llanma Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligining 2021 yil 25-dekabr 538-sonli buyrug`iga asosan nashr qilishga ruxsat etilgan. Ro'yxatga olish raqami 538-306

ISBN 978-9943-7932-8-6

© Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna

ANNOTATSIYA

O'zbek xalqining musiqa madaniyati ko'p asrlik tarixga ega bo'lib, u ko'pchilik sozanda va xonandalar avlodining faoliyatida qaror topgan an'anaviy musiqa san'ati ekanligi haqida guvohlik beradi. An'anaviy musiqa — bu badiiy jarayon bo'lib, unga xalq tomonidan yaratilgan, asrlar osha bizgacha yetib kelgan xalq musiqa ijodi yoki musiqa folklori va yetuk sozanda-bastakorlar tomonidan ijod etilgan mumtoz musiqasi kiradi. Bu ijodiyot namunalari og'zaki an'anada saqlanib, sayqal topib, barkamol musiqa asari sifatida rivojlanib kelmoqda.

"Maqom yakka xonandaligi" fanining asosiy maqsadi an'anaviy xonandalik ta'lim yo'nalishi talabalariga ashulalar tahlili bo'yicha nazariy - uslubiy bilim hamda ko'nikma berishdan iborat. Uning asosiy vazifalarini quyidagilar tashkil qiladi:

- maqom yakka xonandaligi asoslari, nazariyasi va metodikasi bo'yicha bilim berish;

- maqom yakka xonandaligi yo'nalishi fanlarining bosh mavzularini belgilash;

- maqom yakka xonandaligi ko'nikmasi, malakasi va mahorati bilan qurollantirish;

- ijodiy layoqatni o'stirish;

- ilmiy - tadqiqod ishlariga yo'naltirish;

- maqom asoslari bilan qurollantirish;

- an'anaviy ijrochilik usullari va uslublari bilan tanishtirish;

- Shashmaqom ashulalarining janrlari bo'yicha bilim berish;

- Shashmaqom ashulalarini ijtimoiy - falsafiy va badiiy - estetik jihatdan tahlil qilish bo'yicha nazariy qurollantirish;

- Shashmaqom ashulalarini tahlil qilish vositasida o'zlashtirish uslublari bilan qurollantirish;

- Shashmaqom ashulalari tahlili natijalari asosida ijro mahoratini oshirish yo'llarini o'rgatish.

PEDAGOGIK ANNOTATSIYA

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

O'zbekiston Respublikasi 2017-2018 yillarda yanada rivojlantirish Harakatlar strategiyasida barcha sohalar qatorida "Musiqqa san'atini yanada rivojlantirish va yutuqlarni targ'ibot qilish" belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 8 avgustdagi "O'zbekiston davlat konservatoriyasi faoliyatini yanada rivojlantirish va takomillashtirish chora - tadbirlari to'g'risida"gi Qarorida "Yangi avlod o'quv dasturlari va adabiyotlarini izchil yaratib borish" vazifasi qo'yilgan. Ushbu "Maqom yakka xonandaligi" fanining o'quv dasturi ana shu vazifalar ijrosi doirasida tuzildi.

O'quv dasturini tuzishda oliy ta'lim Davlat ta'lim standartlari hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan bo'lib, an'anaviy xonandalik ta'lim yo'nalishi fanlari uchun namunaviy dastur hisoblanadi.

II. O'quv faning maqsadi va vazifalari

"Maqom yakka xonandaligi" fanining asosiy maqsadi an'anaviy xonandalik ta'lim yo'nalishi talabalariga ashulalar tahlili bo'yicha nazariy - uslubiy bilim hamda ko'nikma berishdan iborat. Uning asosiy vazifalarini quyidagilar tashkil qiladi:

- maqom yakka xonandaligi asoslari, nazariyasi va metodikasi bo'yicha bilim berish;
- maqom yakka xonandaligi yo'nalishi fanlarining bosh mavzularini belgilash;
- maqom yakka xonandaligi ko'nikmasi, malakasi va mahorati bilan qurollantirish;
- ijodiy layoqatni o'stirish;
- ilmiy - tadqiqod ishlariga yo'naltirish;
- maqom asoslari bilan qurollantirish;
- an'anaviy ijrochilik usullari va uslublari bilan tanishtirish;
- Shashmaqom ashulalarining janrlari bo'yicha bilim berish;
- Shashmaqom ashulalarini ijtimoiy - falsafiy va badiiy - estetik jihatdan tahlil qilish bo'yicha nazariy qurollantirish;
- Shashmaqom ashulalarini tahlil qilish vositasida o'zlashtirish uslublari bilan qurollantirish;
- Shashmaqom ashulalaritahlili natijalari asosida ijro mahoratini oshirish yo'llarini o'rgatish.

III. TALABALAR BILIMINI BAHOLASH MEZONLARI

Talabalarning bilimi quyidagi mezonlar asosida:

talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning)

mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 5 (a'lo) baho;

talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 4 (yaxshi) baho;

talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 3 (qoniqarli) baho;

talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — 2 (qoniqarsiz) baho bilan baholanadi.

IV. TALABALAR BILIMINI BAHOLASHDA UMUMIY QOIDALAR

1. Talabalar bilimini baholash 5 baholik tizimda amalga oshiriladi.

2. Yakuniy nazorat, San'atshunoslik fakulteti fakultet dekani tomonidan ishlab chiqilgan (o'quv ishlari bo'yicha prorektor tasdiqlagan) Yakuniy nazorat turlarini o'tkazish jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

3. Yakuniy nazorat turini o'tkazish va mazkur nazorat turi bo'yicha talabaning bilimini baholash o'quv mashg'ulotlarini olib bormagan professor-o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi.

Tegishli fan bo'yicha o'quv mashg'ulotlarini olib borgan professor-o'qituvchi yakuniy nazorat turini o'tkazishda ishtirok etishi taqiqlanadi.

4. Agar ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi tomonidan nazorat turlarini o'tkazilish tartibi buzilganligi aniqlangan hollarda, o'tkazilgan nazorat turlarining natijalari bekor qilinishi hamda tegishli nazorat turi qaytadan o'tkazilishi mumkin.

5. Talaba tegishli fan bo'yicha yakuniy nazorat turi o'tkaziladigan muddatga qadar oraliq nazorat turini topshirgan bo'lishlari shart.

6. Oraliq nazorat turini topshirmagan, shuningdek ushbu nazorat turi bo'yicha «2» (qoniqarsiz) baho bilan baholangan talaba yakuniy nazorat turiga kiritilmaydi.

Yakuniy nazorat turiga kirmagan yoki kiritilmagan, shuningdek ushbu nazorat turi bo'yicha «2» (qoniqarsiz) baho bilan baholangan talaba akademik qarzdor hisoblanadi.

7. Talaba uzrli sabablarga ko'ra oraliq va (yoki) yakuniy nazorat turiga kirmagan taqdirda ushbu talabaga tegishli nazorat turini qayta topshirishga fakultet dekanining farmoyishi asosida ruxsat beriladi.

8. Talaba oraliq va (yoki) yakuniy nazorat turini birinchi marta qayta topshirishdan o'taolmagan taqdirda, fakultet dekani tomonidan komissiya tuziladi. Komissiya tarkibi tegishli fan bo'yicha professor-o'qituvchi va soha mutaxassislari orasidan shakllantiriladi.

Ikkinchi marta oraliq va (yoki) yakuniy nazorat turini o'tkazish va talabani baholash mazkur komissiya tomonidan amalga oshiriladi.

9. Berilgan muddat davomida mavjud bo'lgan qarzdorlikni topshira olmagan talaba bo'yicha fakultet dekani bildirgi bilan oily ta'lim muassasasi rektorini

(boshlig'ini, filial direktorini) xabardor qiladi va ushbu talaba rektor (boshliq, filial direktori) buyrug'i asosida kursdan qoldiriladi.

10. Talaba baholash natijasidan norozi bo'lgan taqdirda, baholash natijasi e'lon qilingan vaqtdan boshlab 24 soat davomida apellyasiya berishi mumkin. Talaba tomonidan berilgan apellyasiya fakultet dekani tomonidan tashkil etiladigan Apellyasiya komissiyasi tomonidan 2 kun ichida ko'rib chiqiladi. Talabanning apellyasiyasini ko'rib chiqishda talaba ishtirok etish huquqiga ega. Apellyasiya komissiyasi talabanning apellyasiyasini ko'rib chiqib, uning natijasi bo'yicha ushbu semestrda fanni o'zlashtirgani yoki o'zlashtira olmaganini ko'rsatilib qaror qabul qiladi, qarorni fakultet dekani va talabaga yetkazilishini ta'minlaydi.

11. Nazorat turi bo'yicha talabanning bilimi «3» (qoniqarli) yoki «4» (yaxshi) yohud «5» (a'lo) baho bilan baholanganda, nazorat turini qayta topshirishga yo'l qo'yilmaydi.

SO'Z BOSHI

Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda alohida muhim o'rin egallaydi.

Asrlar davomida ulug' shoir va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoiyligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz va sharq mamlakatlarida, balki dunyo miqiyosida katta shuhrat va e'tibor qozongan. Maqom san'atining gultoji bo'lgan «Shashmaqom» YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgani hamda uning Rerezentativ ro'yxatiga kiritilgani buning yaqqol tasdig'idir.

O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda maqom san'atini o'rganish va rivojlantirish borasida muayyan ishlar amalga oshirildi. Ayniqsa, o'zbek «Shashmaqomi» nota matnlarining nashr etilishi va ularga muvofiq ravishda maqom kuy-qo'shiqlarining magnit lentalariga yozib olinishi ulkan ilmiy-madaniy ahamiyatga ega voqea bo'ldi.

Hozirgi kunda yurtimizda Yunus Rajabiy nomidagi Maqom ansambli, hududlarda maqom jamoalari, “Yunus Rajabiy” nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti faoliyat ko'rsatayotgani, sohaga oid ilmiy izlanishlar olib borilayotganini qayd etish lozim. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev tomonidan O'zbek milly maqom san'atini rivojlantirish borasida bir qator qaror va farmoyishlar imzolandi va bir qancha ijobiy ishlar amalga oshirildi. Jumladan, maqom markazlari, Maqom san'atiga ixtisoslashtirilgan maktablar o'z ish faoliyatlarini boshladi. O'zbek milliy maqom san'atini targ'ib etish maqsadida Shahrisabzda Maqom anjumani tashkil qilindi.

Mustaqillik sharofati bilan o'zbek mumtoz musiqasi nafaqat qayta tiklandi, balki yanada keng rivoj olib, jahon madaniy muhitidan salmoqli joy egallab kelmoqda. Respublikamizning ijodiy va ilmiy jarayoniga asos bo'ladigan milliy va umuminsoniy qadriyatlar qatorida asrlar osha bizgacha yetib kelgan mumtoz musiqamiz — ashula, katta ashula, cholg'u kuylari, dostonlar va maqomlar xalqimiz madaniyatida beqiyos o'rin tutadi.

NAZARIY QISM MAQOMLAR TARIXIDAN

O'zbek xalqining musiqa madaniyati ko'p asrlik tarixga ega bo'lib, u ko'pchilik sozanda va xonandalar avlodining faoliyatida qaror topgan an'anaviy musiqa san'ati ekanligi haqida guvohlik beradi. An'anaviy musiqa — bu badiiy jarayon bo'lib, unga xalq tomonidan yaratilgan, asrlar osha bizgacha yetib kelgan xalq musiqa ijodi yoki musiqa folklori va yetuk sozanda-bastakorlar tomonidan ijod etilgan mumtoz musiqasi kiradi. Bu ijodiyot namunalari og'zaki an'anada saqlanib, sayqal topib, barkamol musiqa asari sifatida rivojlanib kelmoqda.

O'zbek mumtoz musiqasi o'tmishdan o'zining teran ma'noga ega ekanligi, murakkabu mukammalligi va beqiyos an'analarni o'zida mujassam etganligi bilan o'zga xalqlar musiqasidan ajralib turadi. Ushbu musiqa ijodiyotida xalqimizning o'tmish an'analari, boy va teran ma'nolarga asoslangan tarixi muhrlangan. Ularning har bir namunasi tarixdan bir sadodir. Binobarin, ularni qanchalik o'rganmaylik, qanchalik sirlaridan voqif bo'lmaylik, shunchalik yangi qirralari ochilib, o'zining benazir xususiyatlarini namoyon etadi. Shu nuqtai nazardan o'zbek mumtoz musiqasini o'rganish, ularda mujassam etilgan falsafiy g'oyalarni anglash, tarix sadolarini uqib olish, ularning siru sinoatlarini idrok etish uchun bugungi kunda imkoniyatlar yetarli.

Ma'lumki, o'zbek an'anaviy musiqasi o'tmishdan ikki yo'nalish, ya'ni bir-biridan paydo bo'luvchi, bir-birini to'ldiruvchi, shu bilan birga o'zining alohida xususiyatlari va sifatlariga ega bo'lgan yo'nalishlardan tashkil topgan. Shulardan biri, hayotiy mezon bilan bog'liq musiqa folklori bo'lsa, ikkinchisi, ana shu jonli jarayonning ijodkorlar tafakkuri bilan to'ldirilgan mumtoz musiqa yo'nalishidir. Shakllanish va ravnaqi yo'lida har ikki yo'nalish o'zining ichki qonuniyatlari, shaklu shamoili, ishlash uslubi, mavqei, joyi, vaqti, ijro an'analari va shu kabi qator xususiyatlarga ega bo'lgan. Har ikki yo'nalishda ham umumiy hisoblangan milliy an'analalar bilan bog'liq tomonlari bo'lgani kabi, o'z yo'nalishiga xos uslublarni ifoda etadigan alohida jihatlari ham yo'q emas. Lekin ijodiy mezon, ijrochilik an'analari va talqin masalalarida e'tiborga loyiq o'ziga xoslik jihatlari talayginadir.

Bugungi kunda O'zbekistonda zavq bilan tinglanayotgan, maroq bilan aytilayotgan ashula, yalla, katta ashula, doston, cholg'u kuylari va maqomlar o'zbek mumtoz musiqasining etuk janrlari hisoblanadi. Xalqimiz va uning namoyandalari yaratgan ana shu ma'naviy boyliklarimiz butun o'zbek xalqi madaniy merosi, qadriyatlarining tarkibiy qismidir. Manbalarga ko'ra, professional (ustozona) san'at bizning hududlarimizda milodning birinchi asrlarida yuzaga kelgan va rivojlangan. Mumtoz musiqa xalq musiqa ijodi namunalari negizida va ijrochilik madaniyatining rivoji, keyinchalik Sharq mumtoz she'riyati shakllanishi asosida tashkil topgan. Mumtoz musiqa deganda o'zbek xalqiga mansub, uning yetuk sozanda-bastakorlari tomonidan asrlar davomida yaratilgan musiqa san'ati namunalari (aytim-ashula va cholg'u musiqalari) ko'zda tutiladi. Ushbu musiqa boshqa musiqa ijodiyoti namunalaridan bir necha o'ziga xos xususiyatlar bilan farqlanadi:

1. Og‘zaki tarzlilik — mumtoz musiqa xalq tomonidan asrlar davomida yaratilib, og‘izdan-og‘izga, avloddan-avlodga, ustozdan shogirdga o‘tib kelgan ijod mahsulidir. Ma‘lumki, qadim zamonlarda ilk bor yuzaga kelgan folklor va mumtoz asarlar omma (xalq) tomonidan ijod qilingan va ijro etilgan. O‘rta asrlarda esa iste‘dodli (yetuk) sozanda, xonanda va bastakorlar tomonidan yaratilgan. Og‘zaki an‘anadagi mualliflik ijodi, ommaviy ijod singari, xalq hayoti va uning turli tomonlarini to‘g‘ri, aniq, badiiy jihatdan mukammal ifoda etishi, xalq didi va talabiga mos tusha olishi tufayli uzoq yashaydi. Demak, mumtoz musiqa yaratilishi va tarqalishi jonli og‘zaki an‘ana bilan bog‘liqdir.

2. An‘anaviylik — mumtoz musiqa namunalari an‘ana sifatida saqlanib, rivojlanib kelmoqda. An‘ana deganda uzoq vaqt davomida xalq tajribasidan o‘tib, odat tusiga kirgan tadbir yoki xususiyat tushuniladi. An‘anaviylik asarlarning og‘zaki tarzda yaratilishi, ijro etilishi va tarqalishida; asarlarning matnida (kuy va she‘r), ijro uslublarida namoyon bo‘ladi. Mumtoz asarlarning musiqiy- poetik matni janrlarga ko‘ra uzoq muddat davomida doimiy ravishda takrorlanib turadigan qismlarga ega (tasvir vositalari, parchalar, obrazlar tasvirida namoyon bo‘ladi). Ijro etishda (ma‘lum uslublarning saqlanishida) ham an‘anaviylik mavjuddir.

3. Professionallik — mumtoz musiqa asarlari yaratilishi va ijro etilishi professional sifatlar (keng diapazonli ovoz sohibi, mohir sozanda, musiqa va she‘riyat qonuniyatlarini bilish va ularga rioya qilish, ma‘lum voha va ijrochilik maktabi an‘analariga bo‘ysunish)ga va mahoratga ega bo‘lishdir. Ushbu musiqa namunalari o‘ziga xos ijod va ijro jihatlari tufayli professionallikni talab etadi.

4. Mualliflik — mumtoz musiqa ijodiyoti yetuk sozanda va bastakor mahsulotidir, u individual-mualliflik (ma‘lum shaxs tomonidan yaratilgan) ijodga kiradi. To‘g‘ri, aksariyat asarlarning mualliflari noma‘lum, ammo ayrim asarlarning nomlari ijodkor va ijrochining ismlari bilan yuritilgan, masalan, Abdurahmonbegi, Karimqulbegi, Ashkullo saqili, Sodirxon Hofiz Ushshog‘i, Hoji Abdulaziz Ushshog‘i va h.k. Ushbu asarlar o‘zining kuy rivoji, shakl murakkabligi va ijro usullari mukammalligi bilan ajralib turadi. Ular «ustoz-shogird» ta‘limotini o‘tgan yetuk sozanda, xonanda, baxshi, shoir, katta ashulachi va maqomchilar tomonidan ijro etiladi. San‘atkorlar xalqning orzu va umidlarini, sevinch va hayratlarini, quvonch va qayg‘ularini, jamiki insoniy qalb ehtiyojlarini yuksak musiqiy idrok bilan tasvirlab berib, kishilarga hamisha ruhiy- ma‘naviy ozuqa berishgan. Ular mumtoz musiqa orqali nafosat va ezgulik olamiga tinglovchini oshno qilish istagida bo‘lib, o‘lmas qadriyatlar bilan hamisha bahramand etib kelganlar.

5. Lokallik — mumtoz musiqa namunalari mahalliy ijro uslubiga egadir, shu tufayli Buxoro «Shashmaqomi», «Xorazm maqomlari» turkumi, Farg‘ona-Toshkent maqomlari yoki katta ashula janri faqatgina Farg‘ona vodiysida shakllangan, rivojlangan va tarqalgan yoki dostonchilik san‘ati Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo va Xorazm ijro uslublari va an‘analariga bo‘linadi; ularning har biri o‘z mavqei, mazmuni, kuy tuzilishi va rivoji, ijrochilik uslublari bilan bir-biridan farq qiladi. O‘zbek musiqasida hozirga qadar ko‘lami jihatidan

birmuncha kengligi, tarixan qadimiyligi, ijro xususiyatlari bo'yicha benazir, betakrorligi bilan asosan to'rtta mahalliy uslub tavsiflari alohida ajratilgan bo'lib, ularning har biri muayyan voqa nomi bilan, ya'ni Farg'ona-Toshkent, Buxoro-Samarqand, Qashqadaryo-Surxondaryo va Xorazm lokal (mahalliy) uslublari deb yuritiladi. Har biri jug'rofiy va madaniy muhiti, tarixan aholining turmush tarzi, musiqiy shevasi, musiqa janrlari va cholg'ularining tarqalishi hamda ijro uslublari bilan ajralib turadi. Har bir hudud yoki vohaning o'ziga xos mahalliy ijrochilik maktablari an'analarini saqlanib, rivojlanishida namoyandalarning xizmati katta bo'lgan. Mumtoz musiqa ijrochiligi sohasida san'atkorlar «ustoz-shogird»chilik an'anasini yuzaga keltirib, uni qadimdan bevosita qo'llagan holda faoliyat ko'rsatib kelishgan. Ular Markaziy Osiyoning turli vohalaridagi taniqli xonanda, sozanda va bastakorlar bilan o'zaro yaqin aloqalarda bo'lishgan.

O'zbek mumtoz musiqasi o'zining hayotiyliigi, ijtimoiy tabiati, g'oyaviy mohiyati hamda o'ziga xos badiiy xususiyatlari bilan ajralib turadi. Xalqning mehnati, urf-odati, turmush sharoiti, orzu-istagi, kurash va g'alabalari uning mavzui va g'oyaviy mazmunida aks etadi. Asarlarning xalqchilik xususiyati ularning hayotiyliigi va qaysi bir dunyoqarashni himoya qilishi bilan belgilanadi. Mumtoz musiqa asarlari o'ziga xos badiiy tizimga ega bo'lib, har bir janr kuyohang tuzilishi va rivoji, shakli va o'ziga xos ijro uslubi sifatida namoyon bo'ladi. Mumtoz musiqa yuksak mahoratli badiiy tizim. Unda xalqning badiiy didi, voqelikka nisbatan xalqona estetik munosabat ifodalangan.

Mumtoz musiqaning har bir namunasi asrlar davomida ko'plab iste'dodli va yetuk sozanda va xonandalar tomonidan nihoyatda sayqallangan, yuksak san'at namunasi darajasiga ko'tarilgan. An'anaviy ijrochilikning o'ziga xos nuqtai nazaridan O'zbekistonda turli mahalliy ijrochilik maktablari tarixiy rivojlanish sharoitida alohida o'rin tutadi. Maqomchilik, dostonchilik, ashulachilik, sozandachilik kabi o'ziga xos maktablari bilan jilolanadi. An'anaviy san'atimizning ulkan bilimdoni ustoz Yusufjon qiziq Shakarjonov shunday ta'riflaydi: «Milliy musiqa san'atimiz bamisoli bir daraxt bo'lib, uning tomiri Xorazm, tanasi Buxoro, shoxlari Farg'onadir». An'anaviy ijrochiligi tarixiga nazar tashlasak, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida o'lkamizda mumtoz musiqa san'atining butun bir ijrochi avlodi yetishib chiqqanligining guvohi bo'lamiz. Ota Jalol, Ota G'iyos, Levi Boboxonov, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Domla Halim Ibodov, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Sodirxon hofiz Bobosharipov, Matyoqub Xarratov, Hamroqul qori To'raqulov, Mamadbuva Sattorov, Madali Hofiz, Ergash shoir Jumanbulbul o'g'li, Po'ltan shoir, Sherna baxshi, Islom Nazar o'g'li, Bola baxshi Abdullayev va keyinchalik ularning shogirdlari mumtoz musiqa san'atimiz xazinasini o'zlarining maqomlari, dostonlari, katta ashula va suvorolari bilan boyitdilar. An'anaviy ijrochiligimizda har birlari bir-biriga o'xshamagan ajoyib ijro uslublari va yangidan-yangi asarlarni ham yaratdilar. Sodirxon hofiz ijro etgan «Ushshoq», «Sodirxon Ushshog'i» nomi, «Bozirgoni», «Oshiq Mahmud» dostonlari Bola baxshi nomi, «Yovvoyi Chorgoh» katta ashulasi Mamadbuva va Boltaboy hofizlarning nomlari bilan mashhur bo'lib ketgan. Hoji Abdulaziz Abdurasulov bastalagan

«Guluzorim», «Bebokcha» ashulalari, Joʻraxon Sultonov bastalagan va oʻzi ijro etgan «Guluzorim qani», «Naylayin» ashulalari mumtoz sanʼat namunalari qatori musiqiy xazinamizdan oʻrin olgan. Ularni ardoqlash, saqlash, oʻrganish va oʻzlashtirish yosh avlodimizning muqaddas burchi deb hisoblaymiz.

Demak, estetik sezgilarimiz rivojida, goʻzallikni, badiiy soʻz qadr-qimmatini, ona tilimiz boyliklarini va musiqiy shevani his qilishimizda mumtoz musiqaning oʻrni beqiyosdir.

Birinchisi — XX asrgacha bosib oʻtilgan yoʻl, ogʻzaki anʼanada saqlanib rivojlanishi, har biri oʻz nomiga va uslubiga ega boʻlishi. IX asrdan boshlab «musiqiy risolalarda» Sharq mumtoz musiqasining nazariy masalalari Forobiy, Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy, Abdulqodir Marogʻiy, Abdurahmon Jomiy, Najmiddin Kavkabi, Darvesh Ali Changiy kabi ulkan olimlar tomonidan atroflicha oʻrganilib kelingan. Ularning asarlari musiqa ilmining poydevorini tashkil qilib, musiqaning yuzaga kelishi, uning ijtimoiy hayotdagi oʻrni, tarixiy shakllari, ijrochilik va taʼlim masalalari hamda ular negizida kuy, lad va usul tuzilmalarining tarkib topish qonun-qoidalari batafsil yoritilgan. Shu yoʻlda maqom asoslariga ham nisbatan yagona ilmiy anʼana sifatidagi qarashlar gavdalanadi.

Ikkinchisi — XX asrdan boshlab mumtoz musiqa namunalari nota yozuvlariga bitilgan, sadolari ohangrabo tasmalariga tushirilgan, yangi taʼlim tizimida oʻzlashtirilgan, havaskor va professional ansambllar va ijrochilar tomonidan ijro etilib, jonli anʼana tarzida yashab kelmoqda. Ashula va yallalar, dostonlar va katta ashulalar, cholgʻu kuylari va turkumlar, maqomlar zamonaviy nota yozuvlarida muhrlanib, abadiy yashashga hozirlandi.

Maʼlumki, oʻzbek mumtoz musiqa ijodiyoti tarixan asosan ogʻzaki anʼana sharoitlarida rivojlanib kelgan. Ammo Sharq musiqa nazariyasi masalalariga bagʻishlangan IX — XIII asr risolalarida musiqaning bir qator unsurlarini maxsus yozuvda belgilashga harakatlar amalga oshirilgan. Abu Nasr Forobiyning «Kitobul musiqiy al-kabir» asarida bunday izlanishlar oʻzining ilk bor yechimini topgan edi va Sharq nota yozuvining yaratilishida zamin boʻlgan (yozuvlar doira va maxsus jadval shakllariga tushirilgan boʻlib, asosiy tovush pogʻonalari ud cholgʻusi pardalarini aks ettiruvchi harflar yordamida belgilangan). VIII asrda Safiuddin Urmaviy «tabulatura» (jadval) shaklidagi nota yozuvini kashf qilishga muvaffaq boʻldi. Mazkur yozuv tizimi ham ud cholgʻusiga moʻljallangan boʻlib, uning qator ijro xususiyatlarini aks ettira olgan. Bunday yozuv orqali oʻz zamonida mashhur boʻlgan bir necha mumtoz maqom kuylari hujjatlashtirilgan (bu yozuvlar fransuz sharqshunos olimi De Erlanje, keyinchalik taniqli oʻzbek maqomshunos olimi Ishoq Rajabov tomonlaridan hozirgi zamon nota yozuviga koʻchirilib, batafsil ilmiy sharhlangan)¹.

XX asrda oʻzbek mumtoz musiqasi namunalari toʻplash va yozib olish (zamonaviy Yevropa nota yozuvida) ishlari rivoj oladi. Buxoro «Shashmaqomi» ilk bor rus kompozitori Viktor Uspenskiy tomonidan notaga olinib (1923), toʻplam sifatida chop etildi; keyinchalik Boboqul Fayzullayev, Shonazar Sohibov va Fazliddin Shahobovlar (Tojikiston, 1950-1961), Yunus Rajabiy (Oʻzbekiston, 1959) kabi ijrochi va bastakorlar tomonidan yozib olinib, nashr etildi. «Xorazm

maqomlari» turkumi Komil Devoniy (XIX asrning oxirida) ixtiro etgan «tanbur chizig'i» yozuvida (tabulatura nota yozuvi 12-13 asrlarda mavjud bo'lgan) kuy, usul va ijro asoslari qonunlashtirilib, qonun-qoidalarga bo'ysungan holda mukammal ijro etilishi Xorazmda yo'lga qo'yilgan (mazkur yozuvlar V.Belyayev, I.Akbarov tomonlaridan zamonaviy nota yozuviga ko'chirilgan; keyinchalik Ozod Bobonazarov, Botir Rahimov, Rustam Boltayevlar ilmiy-ijodiy izlanishlari natijasida «tanbur chizig'i» yozuvlari yangicha tasavvurga ega bo'ldi). XX asrning 30- yillarida Xorazm maqomlari Elena Romanovskaya (1939), 50-yillardan boshlab Matniyoz Yusupov (1958) tomonidan yozib olinib, chop etiladi. Farg'ona-Toshkent maqomlari Viktor Uspenskiy, Viktor Belyayev, Yunus Rajabiy tomonidan yozib olindi. Katta ashula, suvoralar, dostonlar ham ijrochilar, musiqashunoslar va o'zbek bastakorlari tomonidan yozib olindi. Yozib olingan va nashr etilgan to'plamlar orqali ilmiy-tadqiqot ishlari ham jadallashdi, shu bois XX asrning birinchi yarmida Rahmon Bekjon va Devonzoda, A.Fitrat, N.Mironov, V.Uspenskiy, V.Belyayev, E.Romanovskaya, I.Akbarovlarning mumtoz musiqa masalalariga bag'ishlangan maqolalar va kitoblari yuzaga keldi; XX asrning ikkinchi yarmidan bu ishlar yanada rivojlanib, I.Rajabov, Yu.Rajabiy, F.Karomatov, T.Vizgo, T.G'ofurbekov, O.Matyoqubov, R.Abdullayev, A.Jumayev, A.Nazarov, R.Yunusov, O.Ibrohimov, S.Begmatov kabi musiqashunos olimlar ilmiy ishlarida o'z aksini topdi.

XX asrda o'zbek mumtoz musiqasini to'plash, yozib olish, ilmiy o'rganish va targ'ib etishda kompozitor va bastakorlar, musiqashunos olimlarning xizmatlari katta bo'lgan.

Mumtoz musiqa jonli ravishda amaliyotda va ta'lim tizimida o'zlashtirilib, XX asrning yetuk sozanda va hofizlari, baxshi va maqom ansambllari repertuaridan mustahkam o'rin oldi va xalqimizga yangicha an'anaviy uslubda taqdim etilmoqda.

O'zbek mumtoz musiqasining ijtimoiy qimmati ma'rifiy, g'oyaviy-tarbiyaviy va estetik ahamiyati bilan belgilanadi. Uning madaniy-ma'rifiy ahamiyati shundaki, u xalqning tarixi, qadriyat-lari, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabati, orzu-umidlari haqida keng bilim beradi. Mumtoz musiqa — o'zbek musiqa san'atining poydevori, yuksak mahoratli badiiy tizimi. Unda xalqning badiiy didi, voqelikka nisbatan xalqona estetik munosabat ifodalangan. Ushbu musiqaning har bir namunasi asr davomida ko'plab iste'dodli va yetuk ijodkor-ijrochilari tomonidan pardoqlanib, yuksak san'at namunasi darajasiga ko'tarilgan. Demak, estetik sezgilarimiz rivojida, go'zallikni, nafosatni, badiiy so'z qadri va nafis kuy qimmatini, ona tilimiz va musiqa shevalari hamda ijro uslublari boyliklarini his qilishimizda mumtoz musiqaning roli beqiyosdir.

Mustaqillik sharofati bilan o'zbek mumtoz musiqasi nafaqat qayta tiklandi, balki yanada keng rivoj olib, jahon madaniy muhitidan salmoqli joy egallab kelmoqda. Respublikamizning ijodiy va ilmiy jarayoniga asos bo'ladigan milliy va umuminsoniy qadriyatlar qatorida asrlar osha bizgacha yetib kelgan mumtoz musiqamiz — ashula, katta ashula, cholg'u kuylari, dostonlar va maqomlar xalqimiz madaniyatida beqiyos o'rin tutadi.

O'N IKKI MAQOM TIZIMI

O'n ikki maqom tizimi - 13- 17-a.larda O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari kasbiy musiqa amaliyotida qo'llangan nazariy-amaliy tizim. Ustoz musiqachi va olimlarning bastakorlik va xalq ijodiyoti namunalarini muayyan ta'limot (tasavvuf) asosida ma'naviy va badiiy yaxlit holga keltirish ustida olib borgan izlanishlari natijasida yuzaga kelgan. Dastlab Safiuddin al- Urmaviy va Qutbiddin Sheroziylarning musiqa doir asarlarida ilmiy jihatdan ishlab chiqilgan va keyingi asrlarda Xoja Abdulqodir Marog'iy, Abdurahmon Jomiy, Zaynulobidin Husayniy, Najmiddin Kavkabiy, Darvishali Changiy va b. tomonidan ijodiy davom ettirilgan. Ushbu ilmiy an'anaga ko'ra, tizimning tarkibi muayyan darajali pardalar uyushmalari - 12 maqom, 6 ovoza, 24 sho'ba, 3 rang va 24 murakkabot kabi guruhlarni o'z ichiga olgan. Noiniy, Darvishali Changiy va b. mualliflar ko'rsatishicha, 12 maqom guruhi payg'ambarlar (Odam Ato, Nuh, YA'qub, Ayyub, Dovud, Sulaymon, Muso, Muhammad alayhis-salom)dan qolgan ma'naviy meros asosida aniqlab olingan hisoblanadi. 12 maqomning serjihat (zohiriy-botiniy) ma'nolar b-n yo'g'rilgan umumiy va xususiy nomlari bo'lgan. Umumiy nomlari doira, halqa, jam' kabi atalib, ularning mukammallik darajasiga va, ayni paytda, cheksiz samoda mavjud barcha harakatdagi olamlarning o'zaro bog'liqligi va birligi g'oyasiga ishora etgan. Jumladan, musiqiy risolalarda O'.i.m. pardalari turli (katta-kichik) hajmdagi doiralarga shaklida ustma-ust aks ettirilgan bo'lib, bir (ilk) doiradan keyingi doiralargacha izchil (navbatma-navbat) o'tilganda ularning boshlang'ich (tayanch) pardalari muntazam ravihda bir bosqichga yuksalib borgan. Natijada yuksalib boruvchi aylanma harakat yuzaga kelgan va u eng kichik doira b-n nihoyasiga yetgan. O'.i.m.ning xususiy nomlari zanjirida ham tariqat maqomlariga bog'liq ma'naviy yuksalish g'oyasi o'ziga xos tarzda in'ikosini topgan. Bunda 1-Ushshoq maqomi - yo'l (tariqat)ga talabgor davrasini, 2-Navo - ularning ishq kuyini (navo chekishni), 3-Busalik (Abu Salik - Ahd otasiga ishora) - oshiqning tariqat yo'lga kirishga ahd bog'lanishini anglatadi. Keyingi 7 maqom nomlarida oshiqning yo'l sayrlari va manzillari ulug' haj safariga qiyos etilgan. Shunga ko'ra, 4-Rost - to'g'ri (tariqat) yo'lini, 5-Husayniy - piru murshid (yo'l boshchi)ni, 6-Hijoz - Makkai Mukarrama va Madinai Munavvara shaharlari joylashgan sarhad-yo'lning asosiy maqsad timsolini, 7-Rohaviy - yo'l (suluk)ni, 8-Zangula (tuya bo'yniga ilinadigan qo'ng'iroq) - yo'ldagi karvon timsolini, 9-Iroq va 10-Isfahon - maqsadga yaqin kelish ma'nolarida keladi. Zero haj (Hijoz) yo'lida Iroq mamlakatining bepoyon cho'llaridan o'tilgan, Isfahon esa ana shu maqsadga yaqin kelishni ramz etadi. So'nggi ikki maqom - 11-Zirafkand (to'shak, yotish payti) va 12-Buzurg (ulug', buyuk) nomlarida safarbarlik harakati poyoniga yetganligi anglashiladi. Zirafkandning yana bir qo'shimcha nomi - Ko'chak (kichik) bo'lib, u o'zidan so'ng kelgan Buzurg (katta) b-n o'zaro nisbatda so'fiylarning kichik (inson) va katta olamning o'zaro birligi, uyg'unligi haqidagi so'fiyona qarashlariga ishora etilgan. O'.i.m. tizimidan o'rin olgan ovoza va sho'ba guruhlari pardalarining sifat tuzilishi nuqtai nazaridan 12 maqomdan keyingi darajalarni tashkil etadi. Jumladan, sho'balarga guruhida Sharq xalqlari (turk,

eron, arab va b.) qadimiy kuy- ashularining ohanglari tovushqatorlar tarzida tasnif etilgan. Ular kasbiy musiqa kesimida mustaqil badiiy qiymatga ega bo'lmagan ko'rinadi. Chunki ular, asosan, ikki (Dugoh, Mubarca'), uch (Segoh, Rakb, Zovuliy) to'rt (Chorgoh) kabi tarkibi kam sonli nomukammal tovushlar uyushmasidan iborat bo'lgan. Ularni talab (komillik) darajasiga qadar rivojlantirish maqsadida 12 maqomning har biriga ikkitadan sho'ba biriktirilgan. Bunda O'.i.m.ning mukammal pardalari musiqiy yo'l (suluk) o'rnida namoyon bo'lib, sho'ba kuy tuzilmalari esa muayyan maqomning parda bosqichlariga tayangan holda rivojlantirilgan. Mac., ikki pog'onali Dugoh sho'basi Husayniy maqomiga, uch pog'onali Segoh sho'basi Hijoz maqomiga, to'rt pog'onali Chorgoh sho'basi Zangula maqomi pardalariga bog'langan. O'.i.m. tizimining O'rta Osiyoda uzil-kesil shakllanishi va uning mumtoz ko'rinishlari qaror topishi Amir Temur va Temuriylar davriga to'g'ri keladi. Mazkur tizimning tarixiy rivojlanishi pirovardida Shashmaqom, Xorazm maqomlari hamda Farg'ona- Toshkent maqom yo'llari yuzaga kelgan.

MAQOMLAR TURKUMI

O'zbek mumtoz musiqasida maqom janri yetakchi o'rin egallab kelgan. Maqomlar juda qadim zamonlarda Yaqin va O'rta Sharq xalqlari musiqa madaniyatida mavjud bo'lgan; yetuk sozanda va xonandalar tomonidan yaratilgan va IX-X asrlarda rivojlanib, yangi vositalar bilan boyidi. «Maqom» so'zi arabcha bo'lib, «o'rin», «joy», «bosqich», «daraja» kabi ma'nolarni anglatadi. Bu so'z adabiyot, tasavvuf ilmi va boshqa sohalarida ham keng iste'mol etilgan bo'lib, maxsus ibora sifatida aynan musiqa san'atida eng ko'p va xilma-xil ma'nolarda ishlatiladi. Musiqada «maqom» deganda kuy tovushqatorining alohida bosqichlari — parda tuzilmalari (lad birliklari); lad tizimlari; alohida musiqa asari (cholg'u yoki ashula); musiqa turi (janri) — cholg'u va ashula asarlarini birlashtiruvchi katta-kichik turkumli janr deb tushunish kerak. Turli xalqlar madaniyatida «maqom» iborali asar va turkumlar mavjud: maqom (o'zbek va tojiklarda), mug'om (ozarbayjon), muqom (uyg'urlar), dastgoh (eron), nu'ba (mag'rib) kabi iboralarning variantlari keng tarqalgan.

Maqom yirik turkum va asar janri sifatida mumtoz musiqa toifasiga kiradi. Musiqa ijodiyotining boshqa turlaridan u o'zining badiiy mukammalligi, kuy va shakl tuzilishlari, lad va usul tizimlari hamda ilmiy va amaliy asoslarining puxta ishlanganligi bilan farq qiladi.

Maqom musiqa, she'riyat va raqs san'atlarini mujassamlash- tiruvchi mushtarak badiiy jarayon.

O'zbekistonda maqom asarlari va turkumlari — ya'ni Buxoro «Shashmaqomi», «Xorazm maqomlari» va «Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari» turkumlari, shuningdek, uning lokal variantlari — Toshkent irog'i, Qo'qon irog'i, Samarqand ushshog'i, Farg'ona «Surnay maqom yo'llari», Xorazm «Dutor maqom turkumi», «Feruz» turkumi va boshqalar mavjud.

Maqomlar ko'p asrlik tarixiy yo'lga ega. U o'ziga xos an'analar hamda tizimlarga asoslangan, mahalliy uslublarning o'zaro izchil boglanishlaridan kelib

chiqqan. Maqomlarning alohida uslublarining iboralaridan boshlab, o'ziga xos betakror xususiyatlarigacha bo'lgan tomonlari har bir muayyan tarixiy davrning badiiy-estetik g'oyalari ostida shakllanib kelgan. Ilk bor VII-VIII asrlarda xalq musiqasi negizi va mahalliy professional ijrochilik an'analarning rivoji yirik turkumli janrlar shakllanishiga olib keldi. Jumladan, Borbad ijodiga mansub «Xusravoniy» turkumi. IX-X asrlarda maqomsimon cholg'u va ashula- cholg'u asar va turkumlar rivojlanadi. XI-XIII asrlardan boshlab to XVII asrgacha Yaqin va O'rta Sharqda «Duvozdaxmaqom» - 12 maqom turkumi keng tarqalib, musiqa amaliyotida qo'llanib keldi. Ushbu turkumga — Ushshoq (oshiqlar), Rost (to'g'ri, mos kelish), Navo (kuy, ohang), Busalik (atoqli ot — Abu Solihdan olingan), Hijoz (pasttekislik), Husayniy (kishi nomi), Isfahon (shaharga nisbat), Zirafkand yoki Kuchak (pastga sakrash, tushish va to'shak), Rahoviy (Rum shaharlaridan biri), Zangula (qo'ng'iroq, zang), Iroq (mamlakat nomiga nisbat), Buzurg (katta, ulug') kabi maqomlar, shuningdek, oltita ovoza (avaza, maqomlarga javob yoki nazira tarzida ishlatilgan, masalalan, Navro'z, Shahnoz va b.) va 24 ta sho'balalar (maqomlarning shoxobchalari, ular orasida Dugoh, Segoh, Chorghoh, Panjgoh, Uzzol, Muhayyar, Sabo va b.) o'rin olgan¹.

XVIII asrda Buxoroda yangi turkum — «Shashmaqom» uzil-kesil shakllandi. XIX asrda «Xorazm maqomlari» turkumi va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari vujudga keladi. Keyinchalik «Shashmaqom» va boshqa turkumlar asosida maqom asarlarining yangi uslublari va ko'rinishlari zamonaviy talqinda rivoj oladi. Umumiy tuzilishi va turkumlarga bo'linishi, nomlanishi jihatidan Buxoro va Xorazm maqomlari bir-biriga yaqin turadi. Farg'ona-Toshkent maqomlarining ikki yo'nalishi orasida ham uzviy aloqalar mavjud. Og'zaki tarzda tarqalib kelayotgan maqomlar XIX asrning 80-yillarida yozib olindi. «Xorazm maqomlari» turkumi, «Dutor maqom turkumlari» Komil Devoniy Xorazmiy tomonidan ixtiro etilgan tanburga moslangan o'n sakkiz chiziqli «tanbur chizig'i» notatsiyasi orqali yozib olinib, maqomlarni o'rganishda qimmatli manba sifatida qo'llanib keldi.

Manbalarga ko'ra, o'n ikki maqom yilning o'n ikki burji (oyi) bilan bog'liq ekani, 24 sho'ba esa kunning 24 soatiga bog'langan holda ishlangani haqida aytiladi. Har bir maqomning chalinish vaqti ham bir sutkaning 12 qismiga bo'lib ko'rsatilgan ekan. **Qarang:** Ishoq Rajabov. «Maqomlar masalasiga doir». Toshkent, 1963. 97-bet.

Maqomchilik san'ati qonuniyatlarini sharxlash, asoslash, musiqa nazariyasi va amaliyotiga oid masalalar IX asrdan boshlab «musiqiy risolalarda» o'z aksini topdi. Musiqa ilmi, jumladan, maqomchilik san'ati rivojiga Abu Nasr Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy, Qutbiddin Sheroziy, Abdulqodir Marog'iy, Abdurahmon Jomiy, Najmiddin Kavkabiy, Darvesh Ali Changiy kabi musiqa nazariyotchilari ulkan hissa qo'shganlar. Maqomlarni tartiblashda, muayyan tizimga tushirishda Urmaviy va Sheroziylarning (VIII asr) xizmatlari, ayniqsa, 12 maqom turkumi O'rta Osiyo, Xuroson, Ozarbayjon xalqlari musiqa madaniyati eng taraqqiy etgan davri musiqa ilmida va amaliyotida qo'llanib kelinganligi haqida ma'lumotlar qimmatlidir.

XX asrda maqomchilik san'ati rivojlanib, yetuk sozandayu xonandalar va bastakorlar ijodi va repertuarlaridan o'rin oldi. Ular zamonaviy nota yozuvlari orqali to'plamlar sifatida nashr etildi, ularni nazariy va amaliy o'zlashtirish ishlari amalga oshdi. 1923-yili Buxoroda «Shashmaqom» rus kompozitori va folklorshunos olimi V. A. Uspenskiy tomonidan atoqli maqomdon-ustozlar Ota Jalol Nosirov va Ota G'iyos Abdug'anilardan yozib olindi va tarixda birinchi bor 1924-yili «Olti musiqali poema (Shashmaqom)» nomi bilan Moskvada chop etildi. 30-yillari V. Uspenskiy va V. Belyayevlar «Farg'ona- Toshkent maqom yo'llari», E. Romanovskaya «Xorazm maqomlarining cholg'u yo'llari»ni notaga olib, nashr etishdi. 1950—61-yillari «Shashmaqom» to'liq ravishda 5 jildlik to'plam sifatida B. Fayzullayev, Sh. Sohibov va F. Shahobovlar yozuvlarida (V. Belyayev tahririda) Moskvada nashr qilindi (tojik tilida). 1959-yilda «Shashmaqom» Yunus Rajabiy yozuvida o'zbek tilida «O'zbek xalq musiqasi» antologiyasining V jildida (I. Akbarov tahriri ostida) chop etildi. «Xorazm maqomlari» Matniyoz Yusupov yozuvida «O'zbek xalq musiqasi» antologiyasining 6 jildida nashrdan chiqdi (1958). 1966—1975-yillarda Yunus Rajabiy tomonidan qayta tayyorlangan va to'ldirilgan «Shashmaqom» nomli olti jilddan iborat to'plam (F. Karomatov tahriri ostida), «Xorazm maqomlari» esa 1978—1991-yillarda Matniyoz Yusupov tomonidan (I. Akbarov tahriri ostida) qayta nashrga tayyorlanib, uch jildlik beshta kitobdan iborat to'plam sifatida chop etildi.

Keyingi yillarda maqomlarni notaga olish borasida ishlar jadallashtirildi, jumladan, Buxoro «Shashmaqomi»ning bo'lim va qismlarini yozib olishda

Ari (Ariel) Boboxonov, Sulaymon Taxalov, Rahmatilla Inoyatovlar, «Xorazm maqomlari» tanbur chizig'i orqali yozib olingan variantlarini bevosita maqom amaliyoti bilan qiyoslab o'rganishda xorazmlik sozanda Ozod Bobonazarovning xizmati katta bo'ldi¹.

Yangi topilgan «Xazorasp nusxasi» ustida Urganch universitetida Botir Rahimov rahbarligida bir qancha malakali maqomchilar — Rustam Boltayev, Samandar Xudoyberganov, Matrasul Matyoqubovlar ilmiy-ijodiy izlanishlarini boshlaganlar va yangi nota yozuvlari nashrga tayyorlanmoqda.

Maqomlarni ilmiy tarixiy va nazariy o'rganish ishlari ham XX asrning 20-yillarida birin-ketin shakllandi. Mulla Bekjon Rahmon o'g'li (Bekjon Rahmonov) va Muhammad Yusuf Devonzoda (Matyusuf Xarratov)larning «Xorazm musiqiy tarixchasi» (1925- yil, arab alifbosida), V. A. Uspenskiyning «O'zbeklarning klassik musiqasi» (1927), Abdurauf Fitratning «O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi» (1927-yil, arab alifbosida), G'ulom Zafariyning o'zbek musiqasiga oid maqolalari va «Farg'ona-Toshkent ustozlarining shajarasi» («Alanga» jurnali, 1931-yil, № 1), Cho'lpon maqolalari, N.Mironovning «O'zbeklar musiqasi» va «O'zbeklar va boshqa O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati haqida ocherklar» (1931-yil) nomli kitoblari musiqashunoslik va maqomshunoslik tarixida yangi burilishning yuzaga kelganligidan dalolat beradi.

XX asrning 50—60-yillarida maqomchilik san'atini ilmiy va amaliy o'zlashtirilishida katta ijobiy o'zgarishlar yuz berdi — bu borada Yunus Rajabiy, Matniyoz Yusupovlarning maqom yozuvlari nashr etildi va 1963-yilda Is'hoq

Rajabovning «Maqomlar masalasiga doir» kitobi soha ilmiga yangicha asos soluvchi dastlabki tadqiqotlardan biri bo'ldi. Kitobda O'rta asr musiqiy risolalarida sharh etilgan nazariy masalalar bilan maqomlarning shakllanish va rivojlanish jarayoni, «Shashmaqom» va boshqa maqom turkumlari tuzilishi, ichki qonuniyatlari va ijrochilik asoslari batafsil tadqiq etildi.

Tanbur chizig'ida yozib olingan Xorazm maqomlarini Yevropa nota yozuviga ko'chirish ishlarini birinchi bo'lib V.Belyayev 1930—40-yillari boshlagan, keyinchalik bu ishni I.Akbarov davom ettirib, yettita qo'lyozma asosida matnning yig'ma variantini ishlab chiqdi (ushbu yozuvlar qo'lyozmalari San'atshunoslik instituti va O'zbekiston davlat konservatoriyasining kutubxonalarida saqlanmoqda). 80-yillarida Ozod Bobonazarov va Bozorboy O'rinovlar tomonidan «Xorazm maqomlari» jonli ijrolarga mos nota yozuvlari nashrga tayyorlandi.

«Sharq musiqasi» kafedrasini ochilishi (1972), maqom ijrochilari tanlovlarining o'tkazilishi (1983), xalqaro miqyosda yirik ilmiy anjumanlar o'tkazilishi (Toshkent, 1975; Samarqand, 1978, 1983, 1987); maqomchilik sohasida tadqiqot mavzularining kengayishi (F.Karomatov, T.Vizgo, T.G'ofurbekov, O.Matyoqubov, A.Jumayev, R.Yunusov, R.Sultonova, Yu.Plaxov, O.Ibrohimov va boshq.), maqomlarning nazariy masalalari, mahalliy-lokal uslublari va o'zaro mintaqaviy munosabatlari, «Shashmaqom», Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari ichki qonuniyatlari (kuy, lad, ritm, shakl, usul va h.k.) va ijrochilik uslublari ilmiy kitoblar va maqolalarda o'z aksini topdi.

Mustaqillik davri maqomchilik san'atiga, uni ilmiy va amaliy o'zlashtirishga e'tibor yanada kuchaydi. Birgina an'anaviy musiqi sohasida «Sharq taronalari» Xalqaro musiqi festivalining o'tkazilishi (Samarqand, 1997-yildan boshlab har ikki yilda), maqom ijrochilari va maqom ansambllari tanlovlari (Toshkent, 1991, 1995, 1999, 2004), havaskor maqom ansambllari (Shahrisabz, 1995; Marg'ilon, 2004; Urganch, 2006) ko'rik-tanlovlari; yirik ilmiy-amaliy anjumanlar, yangi nashrlar, jumladan, I.Rajabovning «Maqom asoslari» (T., 1992), R. Yunusovning «Maqomlar va mug'omlar» (T., 1992), O. Ibrohimovning «Maqom va makon» (T., 1996), R. Sultonovning «Shashmaqom ashula qismlarining ritmikasi» (T., 1998), O. Matyoqubovning «Maqomot» (T., 2004), O. Ibrohimovning «Farg'ona-Toshkent maqomlari» (T., 2006), «Shashmaqom saboqlari» maqolalar to'plami (T., 2005) va boshqa nashrlar ma'naviy islohotlar yo'lida qo'yilayotgan ulkan odimlar ekanligining isbotlaridir. 2007-yili Ishoq Rajabovning «Maqomlar» nomli yirik risolasi YUNESKO tomonidan nashr etildi.

O'tmishda an'anaviy «ustoz-shogird» uslubi bo'yicha maqomchilik san'ati o'zlashtirilib kelingan bo'lsa, XX asrdan boshlab musiqi ta'lim muassasalarida an'anaviy ijrochilik, jumladan, maqomchilik san'ati uslublari o'zlashtirilib, yuzlab iqtidorli yosh maqom ijrochilari kashf etilmoqda.

2003-yil noyabr oyida «Shashmaqom» YUNESKO tomonidan «Insoniyatning og'zaki va nomoddiy madaniy merosi durdonasi» deb tan olinishi,

ushbu noyob xalqimiz xazinasini nafaqat saqlash va himoya qilish, balki yanada rivojlanishi va yuksalishiga olib kelmoqda.

SHASHMAQOM

O'zbek mumtoz musiqasining mustahkam, buzilmas poydevori bo'lmish olti maqom — «Shashmaqom»dir. «Shashmaqom» XVIII asrgacha hali tugal shakllanmagan bo'lsa ham, uning shakllanish jarayoni ancha ilgari boshlanganligi tabiiydir. O'n ikki maqom — «Duvozdahmaqom» turkumi mukammalroq bo'lib, olti maqom turkumi — «Shashmaqom»ning yuzaga kelishida hal etuvchi ahamiyat kasb etgan. O'n ikki maqom Markaziy Osiyo xalqlari madaniyatida tahminan XI-XVII asrlarda yashagan bo'lsa, «Shashmaqom» XVIII asrda va, ayniqsa, XX asrda butun O'zbekiston va qardosh Tojikiston bo'ylab tarqaldi va har tomonlama rivoj topib, o'zining mukammal olti maqom - «Shashmaqom» shaklu-shamoyiliga ega bo'ldi.

«Shashmaqom» olti maqomdan iborat turkum. Unga Buzruk (katta, ulug'), Rost (to'g'ri, haqqoniy), Navo (ohang, kuy), Dugoh (ikkinchi yoki ikki parda), Segoh (uch yoki uchinchi parda), Iroq (mamlakat nomi) maqomlari kiradi. Har bir maqom o'z navbatida juda katta hajmdagi turkum asarlar bo'lib, ularning har biri tarkibida tahminan 20 tadan 44 tagacha katta va kichik maqom yo'llari bor.

Har bir maqom ikki yirik bo'limdan iborat. Birinchisi — cholg'u bo'limi — «Mushkilot» (qiyinchiliklar) deb ataladi. Ikkinchisi — ashula bo'limi — «Nasr» (zafar, g'alaba, yordam) deb ataladi.

Ularda avvalo muayyan ruhiy holat, u bilan bog'liq g'oya, mavzu va mazmun mumtoz darajada ifoda etilgan. Har bir maqomning mezonlari pardalar uyushmasi, ohang-kuy va vazn-usul tartibi bilan belgilangan.

Maqomlarning ijro etilishida tanbur va doyra yetakchi cholg'ulardan hisoblan-gan. Shu tufayli har bir maqom to'rt torli tanbur cholg'usiga sozlanadi:

Buzruk, Dugoh, Segoh va Iroq kvartaga (sol-re-sol-sol), Rost — kvintaga (sol-do-sol-sol), Iroq — sekundaga (sol-fa-sol-sol). Bu maqomning lad shaklini tashkil etishda yordam beradi. Har bir maqom o'z mavzui, ohang-kuyi, shakli va ijro uslubi-usuliga ega. Ularning birlamchi mezoni lad tuzilmasidir. Ishoq Rajabovning ta'riflashicha: «Shashmaqom olti turli pardalarga moslab olingan va olti xil ladga asoslangan kuy va ashulalar yig'indisidan iborat. Shashmaqomga kirgan maqom yo'llari, tanburning parda tuzilishiga moslashtirib olingan».

«Shashmaqom» turkumining maqomlari to'la va yaxlit ijro etiladigan bo'lsa, avval ularning cholg'u yo'llari birin-ketin ijro etilib, keyin ashula bo'limi sho'balariga o'tiladi. Har bir maqomning cholg'u va ashula yo'llari faqatgina o'sha maqomlar lad asosi va badiiy-estetik ta'siri bilan xarakterlidir.

AN'ANAVIY USLUBDA OVOZ SOZLASH MASHQLARI

Talabalarga bu uslubda kuylash malakalarini o'rgatish va an'anaviy kuylash mahoratlarini shakllantirish uchun ijrochilarda ovoz sozlash mashqlarining ahamiyati katta.

Akademik vokal ijrochiligida asosan **“Italyan opera maktabi”** bo‘yicha kuylash malakalariga e‘tibor berilib, ijrochilar toza intonnatsiyada kuylashga o‘rgatiladi. Bu yerda barcha tovushlar toza va tebratilmay ijro etilishi kerak. Shuning uchun barcha ovoz sozlash mashqlarida ham ijrochi-xonandalardan sof notalarda kuylash, hech qanday o‘zgarishsiz, talqinsiz ijro etib berish talab etiladi.

O‘zbek va mumtoz ashulachiligimiz ijrochilik maktabi esa mutlaqo boshqa uslubda, har-bir nota va kuylash bo‘lakchalariga alohida bezak, nola, nolish, honish, tovushlarni kuylashda tebratma harakatlarda ushlab turish va ashularimizning bezagi bo‘lgan avj pardalarda kuylash malaka va ijro mahorati maktabi ustun turadi. Ijrochiligimizdagi bu qirralarni yuzaga chiqarishimiz uchun ovoz sozlash mashqlari ham shu yo‘sinda berib borilish zarur. Buning uchun an’anaviy xonandalik maktabidan ijro namunalaridan talabalar imkoniyatlariga mos holda ashula “Xang”lari, daromad va miyonxat qismlaridan ashular bo‘laklaridan namunalardan foydalanib borishimiz lozim. Masalan:

Shoshilmay Mashq

Ohista Mashq

Dadil Mashq

An’anaviy uslubda kuylash malakalarini shakllantirishda mumtoz ashular, bastakorlik ijodi namunalaridan foydalanishimiz ham mumkin.

Jonli Nasri Segoh

73

Rivoyat qilishlaricha, Xuroson safarida Buxoro amiri Nasr ibn Ahmadga Marv ob-havosi nihoyatda xush kelib, shu yerda uzoq qolib ketadi. Arkoni davlat yurtini sogʻinib, betoqat boʻla boshlaydilar. Lekin yurak yutib, bu haqida hukmdorga ogʻiz ocha olmaydi. Oxiri Somoniylar davlatining malik ush-shuarosi Abu Abdullo Rudakiyni sovgʻa-salomlar bilan siylab, amirni Buxoroga qaytishga koʻndirishni soʻraydilar. Shunda shoir Nasr ibn Ahmad huzuriga kirib “Boʻyi joʻyi Moʻliyon oyad hame” (“Moʻliyon arigʻi suvining boʻyi kelmoqdadir”) misrasi bilan boshlangan, asrlar davomida shuhrat tutib, 120 shoir tazmin bitgan, lekin birortasi badiiyatda unga yaqinlasholmagan gʻazalni kuyga solib ijro etadi. Vatan tuygʻusi, intizorlik kechinmalari oʻzining hassos ifodasini topgan bu yoniq qoʻshiqni eshitgan amirning koʻnglida Buxoro sogʻinchi shunchalik joʻsh urganki, hatto kiyinishni ham unutib, chodirdan yugurib chiqqanicha otga minib, “Qaydasan, Buxoro” deb yoʻlga tushgan ekan¹.

Komiljon Otaniyozovning aytishicha, Xorazmda azaldan “Suvora” ni avj pardada kuylagan xonandagina “hofiz” deb tan olingan. Ustozning bu fikrlarini davom ettirib, Ortiq Otajonov ham: “Sanʼat olamiga maqom degan darvozadan kiriladi” –deydi.

Maʼlumki, anʼanaviy xonandalikda har qanday qoʻshiq - soʻz, ohang va ijro uygʻunligidan iborat yaxlit sanʼat asaridir. Bu unsurlardan biri yetishmadimi, bilingki, oʻsha qoʻshiq mukammal boʻlmaydi. Keyingi paytlarda bu uchlikni birga koʻrish amri mahol boʻlib qoldi. Kuy goʻzal boʻlsa, soʻzi sayoz, matn teran boʻlsa, kuy xarob, sheʼr ham, musiqa ham joyida boʻlsa, ijro oʻxshamaydi. Biz bu uchlik yoniga toʻrtinchi qilib ovozni, beshinchi qilib dardni qoʻshgan boʻlar edik. Holbuki, Ortiq Otajonov taʼbiri bilan aytganda, sanʼatkor uchun tabiiy ovozning ahamiyati beqiyos boʻlib, u qoʻshiqni tutib turadigan birinchi qanotidir.² Dard ham ashulaning muhim unsurlaridan – soʻz ham, musiqa ham, ovoz ham, ijro ham joyida boʻlsa-yu, xonandada dard boʻlmasa, bunday ashulalar tinglovchi qalbiga yetib bormaydi.

Oʻzbek xonandalik sanʼati juda qadimiy va serqirraligi bilan Sharq xalqlari madaniyati orasida alohida ahamiyat kasb etib kelgan.

ANʼANAVIY XONANDALIK BOʻYICHA OVOZ USTIDA ISHLASH

¹ Эргаш Очилов. Умрбоқий кўшиқлар. Тошкент. “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош тахририяти. Тошкент-2013 йил.

² Сокин Ш. Етти мулоқот (Ортиқ Отажонов билан кечки суҳбатлар) – Тошкент: “Ўзбекистон”, 1994. 18 бет.

I. An'anaviy xonandalik malakalarini shakllantirish uchun quyidagilarga e'tibor berishi lozim.³

1. Nafas olish, tovushni to'g'ri shakllantirish;
2. Nafas olish va uni tejamli sarflash;
3. Kuylayotgan paytda qomatni to'g'ri tutish;
4. Yelkalarni ko'tarmasdan, shovqinsiz, erkin va chuqurroq nafas olishga xarakat qilish;
5. Kuylayotgan vaqtda og'izni erkin ochib, so'zlarni aniq va burro talaffuz qilish;
6. Sof, tiniq va jozibali kuylash;
7. Barcha registrlarda yuqori ovoz xosil qilib kuylay olish;
8. Turlicha ovoz sadolari bilan kuylay olish sanoyi nafisa ovoz afzalliklaridan foydalanish;
9. Ovoz tayanchini hosil qilish;
10. Nafasni qovurg'ani pastida, qoringa olish, shovqinsiz va uni tejamli sarflash;
11. Kuylashda ovoz dinamikasini hosil qila olish, musiqa asari jumllarini badiiy ijro etishda undan unumli foydalanish;
12. Legato va Stakkatoda kuylash;
13. Ansambl jo'rligida va yakka xonanda sifatida kuylash;
14. O'zi cholib kuylashga o'rganish;

OVOZ MASHQLARI

1. Nafas olish va uni chiqarish mashqlari;
2. Talaffuz artikulyatsiya (i, a, o, m, t, pi, zi, to, tu) diksiya (so'zlarni dona- dona, burroligi) uchun mashqlar;
3. Ashula, qo'shiq so'zlari ustida ishlash;
4. Ovozni o'stirish, ovoz diapozonini kengaytirish uchun mashqlar;
5. Ovoz paychalarini qizdirish va qo'shiq aytish uchun tayyorgarlik mashqlari;
6. Nafas olish va uni tutib turish mashqlari;
7. Ovozni toblash, yuqori pardalarda ovozni tutib turish mashqlari; Xonandalarni qo'shiq aytishga tayyorlash. (ovoz mashqlari) Ma'lumki har bir mashg'ulot xonandaning ovozlarini qo'shiq aytishga tayyorlash va ohang eshitish qobiliyatlarini ko'zda tutuvchi mashqlarni bajarishdan boshlanadi. Mashqlar 10-15 daqiqa va undan ko'proq davom etishi mumkin. Bu ovozni to'g'ri hosil qilish, to'g'ri nafas olish, yaxshi ansambl va jarangdorlikka erishishga yordam beradi. Xonandalarni qo'shiq aytishga tayyorlashning to'g'ri uslublari mavjud:
  1. Mashqlarni butun guruh yoki alohida ovoz turlari bo'yicha kichik guruhlar bilan ishlash.
  2. Ma'lum unli tovushlar, bo'g'imlar va so'zlar yordamida ish olib borish.
  3. Turli tovush yo'nalishlarida (legato, stakkato, markato, nonlegato) uslubida ish olib borish.
  4. Turli dinamik (tovush kuchi) sur'at uslubida ish olib borish.
  5. Ayrim halq qo'shiqlari bo'laklaridan foydalanib ijro qilish.
  6. Diapozonning ma'lum qismida (registrda) kengaytirib ish olib borish.

---

³ Ю.Боқихонов.Хонанда овозини йўлга қўйиш ва анъанавий хонандалик.Услубий қўлланма.Наманган.2014.

7. Ovozni kuylashga tayyorlash mashqlari oddiydan murakkabga bo‘lgan tartibda olib borishdan iborat.

ASHULA MATNI USTIDA ISHLASH

An’anaviy xonandalikda xalq ashulalari namunalarini yoshlarga singdirishda milliy ijrochilikda muhim bo‘lgan so‘z va talaffuzning o‘rni beqiyosdir. An’anaviy xonandalik san’atida idroklash lozim bo‘lgan quyidagi nazariy va amaliy malakani to‘la o‘zlashtirishni taqozo etadi. Bular, an’ana va meros, nafas ishlatish uslubi, she’riyat va talaffuz hamda munosabat amallaridir. Bu omillar xonandalik amaliyotida charxlanib, o‘zlashtiriladigan zarur holatlar ekanligini unutmazlik lozim.

Ijrochilikni shakllantirishda so‘z va talaffuz mahorati asosiy muammolardan biridir. Ma’lumki, she’riyat va musiqa azal-azaldan bir-biriga yo‘ldosh san’at turlari sifatida, shakllanib, rivojlanib, ardoqlanib kelingan. Ohanglar bag‘rida she’rning, ya’ni so‘zlarning ta’siri yanada jonli, ta’sirchan va yoqimli bo‘ladi. Shunday ekan, ijrochilik bilan shug‘ullanayotgan har bir yosh xonanda she’riyatdan bohabar bo‘lishi zarur.

Mumtoz ashulalarning mohir ijrochisi Orifxon Hotamov: “Agar mumtoz ashulalarni kuylamoqchi bo‘lsang, matnni sinchkovlik bilan o‘qi, she’r, g‘azal zamiridagi ma’noni, shoir maqsadini to‘la tushunib ol, ana shundan keyingina ashula ustida ishlagin. Sen kuylagan ashulalar tinglovchi qalbiga qanday yetib borganini o‘zing ham sezmay qolasan”.⁴ Komiljon Otaniyozov ham shogirdlariga: “Xonanda savodli, ma’lumotli bo‘lishi, og‘zidan chiqqan so‘zning ma’nosiga tushunish uchun adabiyotni ko‘p o‘qishi kerak. Adabiyot bilan san’at og‘a-ini, balki egizakdir. Haqiqiy xonanda shoirlar, adiblar bilan yaqin aloqada bo‘lmog‘i lozim⁵ - der ekan.

Hikoya qilishlaricha, Rasulqori Mamadaliev navbatdagi ashulasini tayyorlar ekan, undagi bir so‘zning mazmunini sira chaqolmabdi.

O‘sha birgina so‘zning ma’nosini tushuntirib beradigan kishini butun Qo‘qondan izlab topolmagach, ikki ko‘zi ojizligiga qaramay, Farg‘onaga boradi. Ikki kun ovora bo‘lib, o‘sha so‘zning ma’nosini bilib olgachgina qo‘shig‘ini rasman ijro eta boshlaydi.⁶

So‘zimiz avvalida biz yuqorida Abu Abdullo Rudakiy va el sevgan buyuk ustozlarimizni bejiz eslamadik.

Hozirgi davrda ijrochilar tomonidan ijro etilayotgan she’r va g‘azallarning to‘g‘ri talaffuz etilishiga e’tibor oz. Bu esa azal-azaldan ongli ravishda mukammal o‘rganilib, to‘g‘ri ijro etib kelingan an’anaviy jarayonga putur yetkazishi mumkinligini e’tirof etish joiz. Aks holda, ijro namunalarini chala holda va noaniq ijro etilish hollariga olib keladi.

⁴ “Кўшик - менинг борлигим” (Р.Турсунов ва М.Дадабоева баҳси). Ўзбекистон адабиёти ва санъати” ҳафтаномаси.2008.25 апрель.

⁵ Зоҳидов Ф.Комилжон Отаниёзов. –Тошкент: Ф.Фуллом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти.1980.

⁶ Сокин Ш.Етти мулоқот.44 – бет.

O‘zbekiston xalq artisti Zamira Suyunova ijrochilar talqinida so‘z va talaffuz muammolariga to‘htalib shunday degan –

“Odatda amaliyotda ustozlarimiz tomonidan ushbu amalga katta etibor bilan qaralgan. Hozirgi paytda bunday nuqsonlarni ko‘payish sabablarini quyidagicha izohlash mumkin:

- so‘z bo‘g‘inlarining ohanglarga, taktlarga noto‘g‘ri bo‘linganligi;
- unli va undosh tovushlarning noto‘g‘ri talaffuzi;
- so‘zlarning urg‘usini almashtirib, noaniq she’vada ijro etish.

Har uch holat ham qo‘shiqqa-she’r yoki g‘azalga va ularning ohang bilan mutanosib talqiniga befarq munosabat oqibatlarining natijasida kelib chiqadigan holat, desak adashmaymiz”.⁷

XONANDALIKDA NAFAS OLISH USLUBLARI

An’anaviy xonandalik qadimdan saqlanib kelayotgan «Ustoz-shogird an’analari» avlodan-avlodga, tildan - tilga, ustozlardan shogirdlarga o‘tib qo‘shiqchilik yashab kelmoqda. O‘z navbatida o‘zbek xalqining ashulachilik maktabi shakllanib, o‘z fayzi tarovati bilan shinavandalar e’tiborini qozongan. Ashulachilik maktabi ikki ijro uslubida bo‘lib ular «Binnigi» va «Gulligi» uslublaridir.

«Binnigi» uslubi. Bu ijro yo‘li tovushni dimoqda kuylash yo‘li bo‘lib, akademik vokal ijrochilik maktabi namunasi. Bu uslub qo‘shiqchilikda to‘g‘ri yo‘l hisoblanib, tovush xosil qilish apparatini urintirmay, ijrochining uzoq vaqt tovushni charchatmay kuylay olishga imkon yaratadi. Qo‘shiq kuylash jarayonida og‘iz katta ochilib, har bir so‘zlar dona-dona, aniq qilib talaffuz etib borishga erishish lozim. Qo‘shiq kuylash jarayonida nafas qorin bo‘shlig‘iga olinishi zarur. «Ishkami» deb nomlanadigan bu uslub to‘g‘ri hisoblanib, so‘z bo‘g‘inlarini cho‘zib kuylashda nafas zahirasini yaratish imkoniyatini beradi.

«Gulligi» uslubi. Mazkur kuylash uslubi qadimiy hisoblanib, kuylovchi qo‘shiqni tomoqdan, tovush paylarini zo‘riqtirgan holda kuylashi nazarda tutiladi. Doston aytuvchi ijrochilar ham shu uslubda kuylaydilar. Xofizlarimiz va “Katta ashula” ijrochilari o‘tmishda shu uslubda kuylaganliklarini ko‘rishimiz mumkin. Kuylash jarayonida tovush paylari tezda charchab qoladi va paylardagi mayda kapillyar qon-tomirchalar uzilib ketishiga olib keladi. Natijada, kuylovchida disfoniya, ya’ni tovush xastaligi vujudga keladi. Tovushni o‘ta zo‘riqtirish yurak va miya qon-tomirlarida shikastlanishiga va sog‘liqqa zarar yetkazishiga olib keladi.

Kuylash vaqtida ovozni to‘g‘ri ishlatish qonun-qoidalariga doimo rioya etib borilgan chog‘dagina, bu ko‘zlangan maqsadga erisha olamiz. Buning uchun mashg‘ulotlar jarayonida eng maqbul uslub, ovozni zo‘riqtirmay binnigi uslubida kuylatish yaxshi samara beradi. Ovoz membranadan ciqib burunga beriladi va ovozda quvvat ortib «Rezonans» holatiga o‘tiladi. Har bir ijrochi kuylash vaqtida tovushni yuqori jag‘ga yo‘naltirib, dimog‘ orqali chiqarishni kuzatib borishimiz

⁷ Замира Суюнова. Ёш хонандалар талкинида сўз талаффузи муаммолари. Илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент-2006 йил. 23 бет.

lozim. Qo'shiq ijrochiligi bo'yicha mashg'ulotning o'z oldiga qo'ygan asosiy maqsadi - ijrochini «Binnigi» ijro uslubiga o'tib kuylashlari ta'lim va tarbiya jarayonining sifat va samaradoriligini oshirishiga imkon beradi.

Vokal – qizlar ovozi ovozida hirgoyi honish malakalarini shakllantiradi. Ochiq ovozda kuylash uchun an'anaviy kuylash mashqlaridan foydalanishimiz lozim. Bunday mashqlar o'zbek xalq qo'shiqlaridan daromad va miyonhat qismlaridan foydalanishimiz mumkin.⁸

OVOZLAR KLASSIFIKATSIYASI

Bugungi kunga kelib tovushlar klassifikatsiyasi atroflicha o'rganib chiqilgan. U avval juda oddiy edi. Ikki tur erkaklar va ikki tur ayollar ovozi farqlanib – bu tasnif shu kungacha xorda saqlanib qolgan.

Erkaklarning eng baland ovozi tenor bo'lib, uning diapazoni kichik oktava do notasidan ikkinchi oktava do notasigacha tashkil topadi.

Tenor – al'tino – ikkinchi oktava mi notasiga yetib borib, yengil va aniq jaranglaydi.

Lirik tenor – iliq, yoqimli tovush.

Liriko-dramatik tenor – ham lirik, ham dramatik parchalarni ijro etadi, biroq tovush kuchi jihatidan dramatik tenordan keyinda turadi.

Dramatik tenor – tovush kuchli bo'lib, eng tragik holatni ifoda etishga loyiq.

Xarakterli tenor – o'ziga xos tembrga ega tovush.

Bariton katta oktavaning lya notasidan birinchi oktava lya notasigacha bo'lgan diapazonni qamrab oladi.

Lirik bariton – yengil jaranglaydi, tenor jarangdorligiga yaqin, ammo baritonli tembrga ega.

Liriko-dramatik bariton – yorqin tembr va sezilarli kuchga ega.

Dramatik bariton – tovushda bir muncha qayg'uli jarangdorlik, diapazoning markaziy va ustki qismida katta kuchga ega.

Bas – erkaklarning eng past ovozi katta oktava fa notasidan birinchi oktava fa notasigacha bo'lgan diapazonni qamrab oladi.

Yuqori bas yoki bas – kantante tovushning baritonli tembrini eslatuvchi yorqin diapazonga ega.

Markaziy bas bir muncha keng imkoniyatlarga ega bo'lib, diapazoni va tembr bas xarakterini yorqin ifodalaydi.

Past bas asosan quyuq bas koloritiga, diapazonning bir muncha qisqa yuqori qismiga ega bulib, chuqur, baqquvat past tovushlarni ifodalaydi.

Bas-oktavistlar yoki bas-rgofondo xorda kuylanib, kontroktavali qator tovushlarni qamrab olishi mumkin. Tovushlari fa kontroktavasigacha fa notasiga tushib ketgan hollari ham kuzatilgan.

Ayollar ovozi uch turdan iborat: soprano, metstso-soprano va kontral'to.

---

⁸ Д.Қ.Қодиров.Олтин мерос.(Анъанавий хонандалик.)Ғ.Фулум номидаги нашриёт-манбаа ижодий уйи. Тошкент-2016 йил.

Baland tembrli ayollar tovushi – soprano, birinchi oktava do notasidan uchinchi oktava do notasigacha diapazonni qamrab oladi.

Koloraturali soprano yengil, tiniq jarangdorlikka hamda harakatchanlik qobiliyatiga ega bo'lib, yuqorida uchinchi oktava fa notasigacha, ba'zan lya notasigacha yetib borish imkoniyati mavjud.

Liriko-koloraturli soprano – bir muncha quyuq, jarangdorligi keng, harakatchan tovush bo'lib, ham lirik, ham koloraturli parchalarni ijro eta oladi.

Lirik soprano – harakatchanligi bir muncha baqquvat va keng tovushga ega bo'lib, tembr bo'yicha yorqin, kumushrang, iliqlikka ega. Yuqorigisida ikkinchi oktavaning do notasigacha yetib boradi.

Liriko-dramatik soprano – keng lirik tovushga, bir muncha to'yingan ko'krak tembriga ega.

Dramatik soprano metstsoni eslatuvchi, past notalarda katta kuchdagi jarangdorligi bilan farqlanadi.

Metstso-sopranoning diapazoni kichik oktava lya notasidan to ikkinchi oktava lya notasigacha, ba'zida to uchinchi oktava do notasigacha boradigan to'q tembrli ayollar ko'krak ovozi.

Shuningdek, bu guruhda ham bir-biridan quyuq jarangdorligi bilan farqlanuvchi yuqori metstso-soprano va markaziy metstso-sopranolar mavjud.

Kontral`to barcha diapazonda to'yingan ko'krak tembriga ega eng past va kam uchraydigan ovoz.

Ushbu klassifikatsiyaga tabiatda mavjud barcha ovoz turlarini kiritish qiyin. Ba'zi ovozlar noaniq, oraliq tembr bilan xarakterlanadi. Bunday ovozlar ko'proq o'qitishning boshlang'ich vaqtida uchraydilar va keyinchalik u yoki bu ovoz turi tomoniga rivojlanib ketadilar.

Professional ijrochilar orasida ovozning bir turidan boshqa turiga o'tib turishi ham kuzatiladi. Ba'zi xonandalar turli ovozlar uchun yozilgan barcha partiyalarni ijro etish qobiliyatiga ega. Masalan, Mariya Kallas ham dramatik, ham koloraturali partiyalarni aytgan. Bunday ovozlar «absolyut ovozlar» deb nomlanadi.

OVOZ TURINI ANIQLASH

Tovushni to'g'ri shakllantirish va uni rivojlantirishning shartlaridan biri uning turiga tug'ri tashhis qo'ya bilish hisoblanadi.

Quyidagi belgilar orqali ovoz turlarini aniqlash taklif etiladi: o'tuvchi notalar va primar pardalarda tembr, qanday diapazonga ega bo'lishini, tessitura tuta bilish qobiliyatini, shuningdek tovush boylamlari uzunligini va ortga qaytuvchi nervning xronaksiyasi.

Tembr va diapazon asosida xonanda qaysi tur ovoz egasi ekanligini aniq aytib berish mumkin emas. O'z turiga mansub bo'lmagan keng diapazonli tovushlar ham uchraydi yoki uning aksi o'laroq diapazonning yuqori yo pastki qismi qisqarishi kuzatiladi. Yana shunday ham bo'ladiki, tembr bir tur ovozga to'g'ri kelsa, diapazoni esa unga javob bera olmaydi.

Ovoz turini aniqlashda o'tish notalari tahlilidan chiqish mumkin bo'ladi. Ma'lumki, turli ovozlarda turli balandlikda o'tish notalarga ega. Har bir ovoz turining o'tish notalari turli balandlikda joylashadi.:

Tenor: birinchi oktavaning mi-fa-fa diez.

Bariton: birinchi oktavaning re-mi bemol`-mi.

Bas: kichik oktavaning lya-si bemol`-si birinchi oktavaning do-do diez.

Soprano: birinchi oktavaning mi-fa-fa diez.

Metstso-soprano: do-re-re diez.

Ayollar ovozida o'tish notalar diapazonning past qismida, erkaklarniki esa diapazonning yuqori qismida joylashgan. Shuni eslatish lozimki ayol ovozlarning yuqori qismida ham o'tish notalar bor, ammo ular unchalik sezilarli emas.

Tovush turini ajratishda asosan erkin, tabiiy va chiroyli jarangdorlikka ega primar tovushlar yordam berishi mumkin. Ko'pincha ular tovush diapazonining o'rta qismida mavjud bo'ladi:

tenorda – birinchi oktavadagi do, sopranoda – ikkinchi oktavadagi do, baritonda – kichik oktavadagi lya, metstso-sopranoda – birinchi oktavadagi lya, basda – kichik oktavadagi fa notasi.

Mazkur tur tovushga xoslikni tessitura ushlab turish juda muhimdir. Tessitura tushunchasi ijro etilayotgan asardagi tovushning bir maromda tutib turgan diapazon qismidagina aks etadi.

Agar tovush xarakter jihatidan tenorga yaqin bo'lsa, lekin tenorga xos tessiturani ushlab turmasa, ehtimol u tovush bariton bo'lishi mumkin.

Ovoz turlarini aniqlashga yordam beruvchi belgilar orasida anatomik-fiziologik usullar ham bor. Turli turdagi ovozlarga turli uzunlikdagi tovush boylamlari muvofiqligi oldindan ma'lum. Ovoz qancha baland bo'lsa, tovush boylamlari shuncha qisqa va nozik bo'ladi. Bundan tashkari har turdagi ovozning qaytib boruvchi ma'lum nerv xronaksiyasiga egalik qiladi. Yusson mana shu tur buyicha ayollar tovushini 19, erkaklarniki esa 17 guruhga bo'ladi. Shunday qilib ovoz turini belgilar majmui orqaligina aniqlash mumkin.

OVOZDAGI NUQSONLAR VA ULARNI YENGISH YO'LLARI. OVOZ GIGIENASI VA XONANDA TARTIBI

Ko'plab xonandalar ovoz tembrida tabiatan yoki avvalgi o'qish natijasida yo'l qo'ygan kamchiliklarga ega. Bir muncha tez uchrab turadigan tabiiy tembrdan qochish holatiga to'xtalib o'tamiz. Bu eng avvalo vibrato buzilishi bilan bog'liq kamchiliklar bo'lib, u tremolyatsiya, ovozning o'ynab ketishi va tekis (shuttak) ovozdir.

Termolyatsiyada vibrato juda tez va uning amplitudasi kichkina. Avvalo, bu hiqildoq ishidagi ortiqcha zoriqishlar bilan bog'liq. Bu zoriqishlarni yengish jarayoni uzoq muddatli va hamma vaqt ham kerakli samara bermaydi, shuningdek vibrato chastotasidagi nurlarni bartaraf etish, uning chuqurligidagi nuqsonlariga nisbatan bir muncha qiyin kechadi.

Juda kamyob va chuqur vibrato ovozning «chayqalishi», o'ynab ketishi bilan ajralib turadi.

Odatda u xonandalarning muskul zoriqishi oqibatida o'zlarining tabiiy tonusini yuqotishiga, keksayib borayotganlarda asab-muskul tizimidagi umumiy tonus pasayishi oqibatiga olib keladi. Ovoz chayqalishining jadallashishida – bu yo'ldosh holat hisoblanib, uning sababi jadallashishga yashiringan bo'ladi. Xuddi mana shu holatga o'quvchi diqqatini tortish kerak.

Shuttak sifatli, tekis ovozda vibrato mavjud emas. Uning sababi bitta – hiqildoqning zo'riqishi, siqirligi. O'quvchi diqqatini tabiiy jarangdorlikni izlashga qaratish kerak. Ammo vibrato ishlab chiqarishga qiyinchilik tug'diruvchi qattiq ovozlar ham uchrab turadi. Bunday hollarda umuman ravonlik ustida va qisman ovozning titrab chiqishi ustida ishlash lozim.

Zo'riqib kuylash – bu shunchaki kattiq aytish emas, balki tovush apparatining ortiqcha faollik bilan ishlatishdir. Jadal kuylash natijasida asta-sekin tembr o'chirilib, vibrato buzilib, tovush qattiq tebrana boshlaydi. Uni tuzatish juda qiyin kechadi. Jadallashgan jarangdorlik zararini aniq tushunib yetgandagina biror bir natijaga erishish mumkin. Kuch va qattiq kuylash bir xil tushuncha emasligini tushunib yetmoq zarur. Zo'riqtirilgan tovush xonanda tomonidan katta kuch sarflanganiga qaramay tembrni yo'qota borib, sezilarli darajada kam parvozli bo'ladi. Repertuari o'zgartirish eng yaxshi vosita hisoblanib, bu xonandaning bir muncha tinch yoki elastiklik va nafislikni talab etuvchi tez asarlarni ijro etishga o'tishi bilan bog'liqdir.

His-tuyg'uni qo'zqatuvchi, qattiq (baqirib) aytishga undovchi asarlarni tavsiya etish taklif etilmaydi. Jadallikka qarshi kurashishning eng yaxshi vositasi – ravonlik ustida ishlash. U eshitish apparatini ortiqcha keskinlikdan xalos etadi.

Burunli tovush ashula aytish paytida yumshoq tanglayning tushishi va tovushning burun-xalqum bilan erkin munosabatda bo'lishiga bog'liq.

Bunday hollarda o'quvchi diqqat-e'tiborini yumshoq tanglayni ko'tartilishga qaratmogi lozim. Tomoq, siqiq tovush milliy kadrlar uchun juda xarakterli, negaki undan an'anaviy ijro uslubida kuylashda foydalaniladi. Siqiq tovushga hiqildoqning noto'g'ri ishlashi sabab bo'ladi, unda tovush boylamlarining jipslashishi juda kuchli va qattiq. Bu bilan kurashishning eng yaxshi vositasi oldin nafas hujumi hisoblanadi, biroq uni suiste'mol qilish kerak emas, aks holda u tovushning sof intonatsiyasini buzib qo'yishi mumkin.

Ovozda bo'g'liqlik eng avvalo ovoz boylamlarining nosog'lom holati bilan bog'liq. Biroq tovushdagi bo'g'liqlik ovoz apparati ishining muvofiqlashtirilmaganidan, hiqildoq muskullarining sust ishlashidan ham yuzaga kelishi mumkin. Bunday hollarda nafas olishni to'xtatib turish, jarangli va portlovchi undoshlarning qattiq hujumidan foydalanish yaxshi samara beradi.

Odatda soxta intonatsiya ovoz apparati ishi va nafas olishning muvofiqlashtirilmaganidan kelib chiqadi. Yosh xonandalarda intonatsiyaning buzilishi ko'pincha, nafas olishga to'g'ri yondosha olmagan oqibatida yuzaga keladi. Keksaya boshlagan xonandalarda intonatsiyaning pasayishi muskullar umumiy holatining pasayishi bilan bog'liq.

Kuylashda ro'y beradigan ko'pgina kamchilik nutqdagi nuqsonlar bilan bog'liq. Bunday hollarda logopedda davolanish lozim, negaki noto'g'ri talaffuz etish xonandaga badiiy asarlarni yuqori darajada ijro etish imkonini bermaydi.

Xonandalik faoliyati barcha mehnat kabi ishlash va hordiq chiqarishda o'zining me'yoriga amal qilishini, ularni vaqt bo'yicha to'g'ri taqsimlashni talab etadi. Xonanda – bu eng avvalo sog'lom, ruhiyati tetik, asablari baqquvat, muskul faoliyati yaxshi va ichki a'zolari sog'lom inson. Ishga layoqatliligini tiklash uchun 7-8 soatlik uyqu zarur. To'g'ri ovqatlanish juda muhim. Xonanda so'lak pardalarini qitiqlovchi o'tkir taomlardan qochishi, shuningdek o'ta issiq yoki o'ta sovuq ichimliklar iste'molidan o'zini tuta bilishi kerak. Tunda to'yib ovqatlanmasligi muhimdir. Har kaday artist u o'zining tashqi ko'rinishiga e'tibor berishi lozim, negaki u sahna ko'rinishini o'zida mujassamlashtirishi kerak. Organizmni chiniqtirish katta ahamiyat kasb etib, xonanda doimo sog'lom, sahnaga chiqishga tayyor bo'lishi shart. Shamollash kabi tez uchraydigan kasalliklar xonandaning ish me'yorini uzoq muddatga buzib yuboradi.

Ashula aytishni o'rganayotganlar, o'zini san'atga baxshida etganlar spirtli ichimliklar iste'moli va chekishdan saqlanishi shart.

Xonanda har kuni ashula aytishga tayyor bo'lishi kerak. Buning uchun u ma'lum gigienik qoidalarga rioya qilishi lozim. Tovush apparatini toliqishdan asray bilishi, ko'p gapirmaslik, ortiqcha kuylamaslik, yuqori notalarni suiste'mol qilmaslik kerak. Hech qachon tayyorgarlik ko'rmay turib ashula aytish kerak emas. Mashg'ulotlarni shunday taqsimlash lozimki, to'xtamasdan ashula aytish bir soatdan ortmasligi shart.

AMALIY QISM

XONANDALARNI OVOZLARINI QO'SHIQ AYTISHGA TAYYORLASH MASHQLARI

1. Keng nafas hamda an'anaviy ijrochilik yo'lida kuylash uchun mashqlar

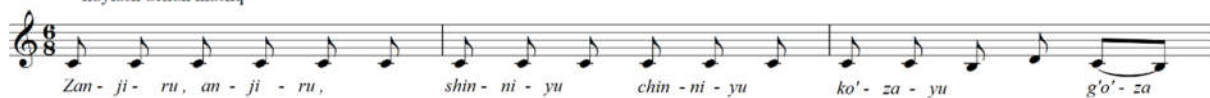

(Og'izni yumib va ochib)

2. Cho'zib nafas olish uchun mashq

3. Chaqqon talaffuz va an'anaviy ijrochilik yo'lida kuylash uchun mashq

Zan - ji - ru, an - ji - ru, shin - ni - yu chin - ni - yu ko' - za - yu g'o' - za

qo' - lim - da yal - la - li bo - bo yal - li

Va hokazo

4. Unli tovushlar talaffuzi uchun

a e i o u *lya* a e i o u *lya*

Va h.k.

5. Legato uchun mashq

Va h.k.

6. Stakkato uchun mashq

Sol, *lya*, sol, sol, *lya*, sol, sol, *lya*, sol, fa, mi, re, do,

Va h.k.

7. Tiniq soz uchun mashq

Va h.k.

8. Ovoz diapazonini kengaytirish uchun mashqlar

Va h.k.

Va h.k.

(Og'izni yumib va ochib)

Va h.k.

O..... Bir ne-cha gul bar-cha qa-bo yal - ya-li (ye)

Va h.k.

Gul faslidur

♩=80
♩=100-104

O'y - na - gil   *ey*   *dil - ra - bo*   *ay - yo - mi -*
miz   *gul - fas - li - dur;*   *Biz bi - lan*   *bo'l - g'il*   *g'a - zal -*
xon chun - ki   *bu*   *dil fa - s - li dur;*   *Soch - la - ring -*
ni   *yo - za*   *yo -*   *za*   *yay - ra - gil*   *sen biz bi - lan,*
Atr bo'y - lar   *tar - qa - tib*   *yur*   *chun - ki*   *sun -*
bul fas - li - dur.
Qop - qa - ro   *ko'z - dan to' - ki - b*
yosh   *bo'l - ma - g'il*   *sen ko'p*   *u - vo -*   *t,*   *O's - ma*

yu - ray - xon-ni to - ki baz - mi jam - shid fas - li - dur.
 sa - rv - lar gul - lar cha - man - lar sax-ni-da
 ta'-zim u - chun, Bog' a - ro say - r et - ga
 li yur chun-ki bu gul fas - li - dur.

Hamid Olimjon she'ri

O'ynagil, ey dilrabo ayyomimiz gul faslidur,
 Biz bilan bo'lg'il g'azalxon, chunki bu dil faslidur.
 Sochlaringni yoza-yoza yayragil sen biz bilan,
 Atr bo'ylar tarqatib yur, chunki sunbul faslidur.

Qop-qora ko'zdan to'kib yosh bo'lmag'il sen ko'p uvol,
 O'smayu-rayhonni boki bazmi jamshid faslidur.
 Sarvlar gullar chamanlar sahnida ta'zim uchun,
 Bog' aro sayr etgali yur, chunki bu gul faslidur.

Qo'shchinor

M.M. ♩ = 84-88

Ju - nun to - shin

u - rib har - yon yan - gi do - g'im

ni af - gor et, ti - lim - din lo -

la - dek ishq ich ra to - shim - ni

na - mu - dor et.

Chu maj - mun qil ding en - di, ey,

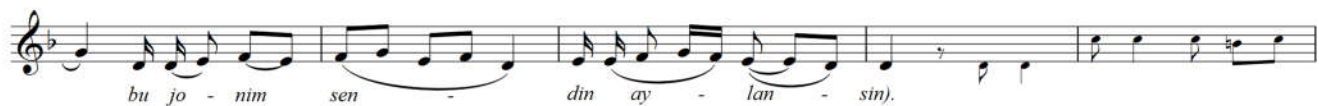
mu - g'an - niy, go' sha to - bing ni,

ko'n - gul sav - do si tas - ki ni

u - chun bo'y - nim g'a tum - mor et

(oh yo - rey yon - di jo ni - mey

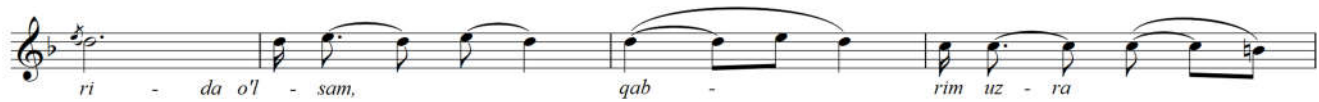

bu jo - nim sen din ay - lan - sin).

So - ching kuf

ri - da o'l - sam, qab - rim uz - ra

qo'y - ma xir - qam - ni, che - kib har

to ri - ni bir bar ha - mam be -

li ga zim nor et,

De - sang og' - zin ko' - ray, ey

aq - l(i), mar - kaz muq - ta - sin is -

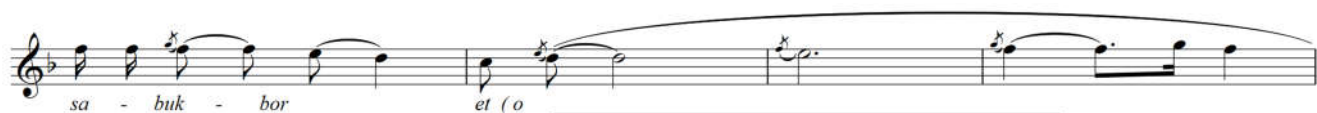

ta Va - le shart ush - bu - kim, av -

val qu - yosh dav - ri ni par - kor

sa - buk - bor et (o

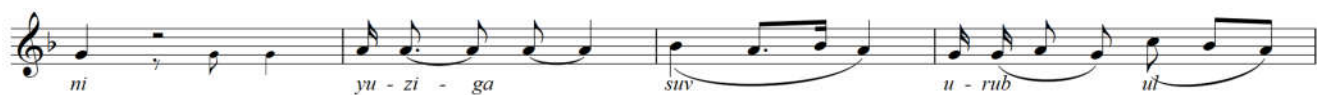
jo - ney).

Na - vo - iy o' - sa tir - guz -

gil yu - zi - ga yuz qo' - yub, ya' -

ni yu - zi - ga suv u - rub ul

uy qu - si - din o ni be dor

et (oh yo - re yon - di jo ni - me,

bu jo - nim sen dan ay - lan - si - no).

Feruz I

X.Boltayev ijro yo'li
M.Xudoynazarov notaga olgan.

M.M. ♩=80

Mush - kin qo - shing

-ni Hay' - a - ti ul chash - mi jal - lod us - ti - na

Qat - lim u - chun "nass" kel - ti - rur (yo - ray) "nun" el - ti - bon

"sod" us - ti - na "nun" el - ti - bon "sod" us - ti - na,

Qil - g'il ta - mo

- sho qo - ma - ti, ze - bo - si bir - la o - ra - zin,

Gar ko'r - ma - sang gul bo'l-g'o-nin (yo - ray), Pay - van - d(i) sham - shod

us - ti - na,

No - zu a - do - u g'am - za - si qat - lim qi - lur - lar

dam - ba - dam, Vah mun - cha o - fat - mu bo' - lur (yo - ray)

bir o - da - mi - zod us - ti - na, bir o - da - mi - zod

us - ti - na,

Man xas-ta-ga jon as-ra-moq em-di e-rur dush -

- vor - kim, Qo - til ko' - zi be - dod e - tar (ay)

har lah - za be - dod us - ti - na. (yor - yo - ray)

Ul - gul yu - zi shav - qi bi - la shay - do ko'n - gul sho -

- mu sa - har, bul - bul - dek ay - lar yuz na - vo,

ming nav' - (i) far - yod us - ti - na. (yor - yo - ray)

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

Bo - shim - g'a yoq - qon g'am to - shin

ming - din bi - ri - ga bo'l - ma - g'ay, (yor - yo - ray)

gar - dun a - gar ming be - su - tun (a) yog' - dur - sa Far - hod

us - ti - na. (yor - yo - ray)

Ey, shah, ka - ram ay -

lar cho - g'i

teng tut yo - mo - nu yax - shi - ni

Kim, meh - r(i)nu - ri teng tu - shar

vay - ro - nu o - bod

us - ti - na. **f**

ne - cha yil, Sayr et Su - lay - mon - dek a - gar
tax - ting qu - rub bod us - ti - na. (yor - yo - ray)
Ne jur' - at i - la O - ga - hiy och - g'ay o - g'iz so'z
der - ga - kim, Yuz hay - li g'am qil - mish xu - jum (yo - ray)
ul zo - ri no - shod us - ti - na, ul zo - ri no -
- shod us - ti - na (jo - nay)

Ogahiy g'azali

Mushkin qoshingning hay'ati ul chashmi jallod ustina,
Qatlim uchun "nas" keltirur "nun" eltibon sod ustina.

Qilg'il tomosho qomati, zebosi birlan orazin,
Gar ko'rmasang gul bo'lg'onin payvand shamshod ustina.

Nozu ado-yu g'amzasi qasdimg qilurlar dam-badam,
Vah, muncha ofatmu bo'lur bir odamizod ustina.

Man xastag'a jon asramoq emdi erur dushvorkim,
Qotil ko'zi bedod etar har lahza bedod ustina.

Ul gul yuzi shavqi bila shaydo ko'ngul shomu sahar,
Bulbuldek aylar yuz navo ming nav'i faryod ustina.

Boshimg'a yog'g'on g'am toshi mingdin biricha bo'lmag'ay,
Gardun agar ming besutun yog'dursa Farhod ustina.

Ey shah, karam aylar chog'i teng tut yamonu yaxshini —
Kim, mehr nuri teng tushar vayronu obod ustina.

Xoki taning barbod o'lur oxir jahonda necha yil,
Sayr et Sulaymondek agar taxting qurub bod ustina.

Ne jur'at ila Ogahiy ochg'ay og'iz so'z dergakim,
Yuz xayli g'am qilmish hujum ul zor noshod ustina.

Gul uzorim

M.M. ♩=116

1.
Do'st - la - ri - mey,
bir ko - - za - ni - ne - ey ish - qi bu -
xol do - da, et - mish me - ni,
2.
Zul - fi san - do - si - ya a -
lif qad - din - mi lol, do - da,
3.
et - mish me - ni Lo - la
gul, yo - ra ruh - so - - ri hajr,
ish - qim - ni ol - do - da et - mish me - ni
4.
Bir pa - ri - ya

pay - ka - ra g'a - mi o - shif - ta

hol do - da, et - mish me - ni,

1.
El - ga ah - - - - vo - li - ma de -

mak - tin - - - - tuv - - - - gu - lol - lo - la

et - mish me - ni, yo - ra, ni - go - - - - ri - mey

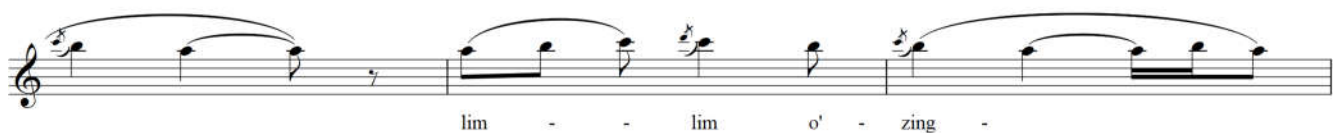
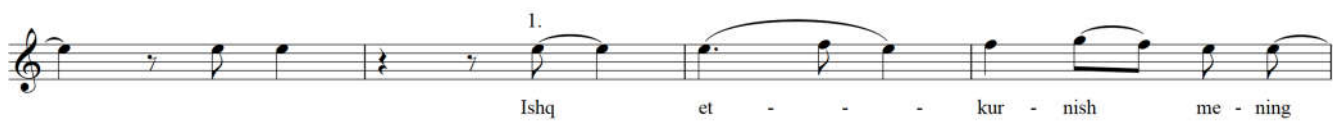
gul - u - zo - - - - rim, yo - rey rahm ay - la ni - go -

rim, gul u - zo - - - - rim yo - rey

rahm ay - la ni - go - - - - ri - - - - mey, ko'r - - - - ga - - - - ni

kel - - - - dim so - g'i - nib yo - ra me ni - go -

II.
-ri - mey

vo - - - yi - ni, ne - tong.

ko'r - guz - - sa - la - ra do - da bir - bir - - ga kim

3.
Eg - ma qo

ma - ti fik - ri en - - - dor kim, qi -

lol (do - da) et - mish ke - ni, yo - ra ni - go -

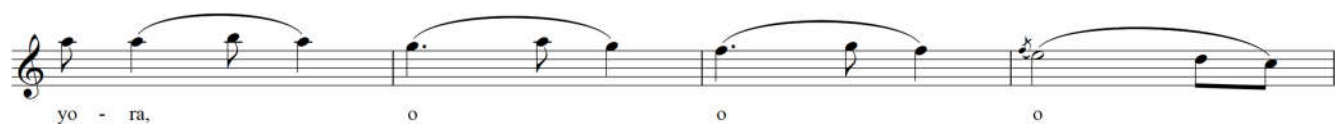
rim, gul u - zo - rim yo - ra

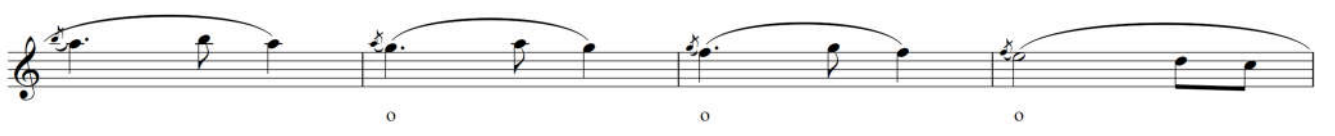
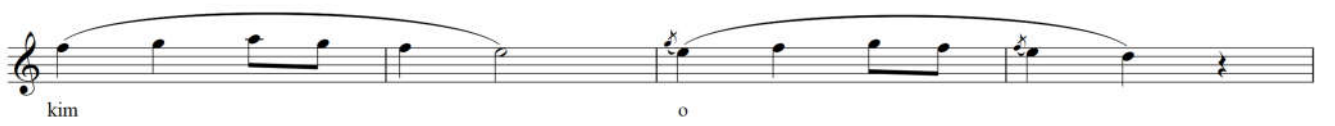
rahm ay - la ni - go - rim gul u - zo -

-rim zo - ye, ber - gil mu - ro - - di mal -

zor yig' - la - tib yo - ra quy - ma me - ni

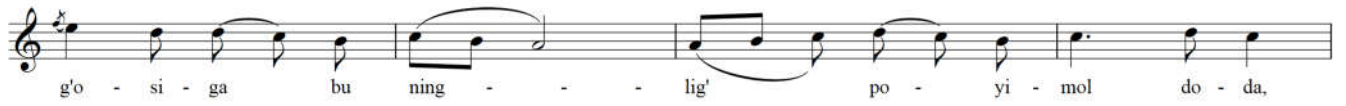
yo - ra ni - go - ri - mey. III

teng bo'l - mi - sham ishq g'av -

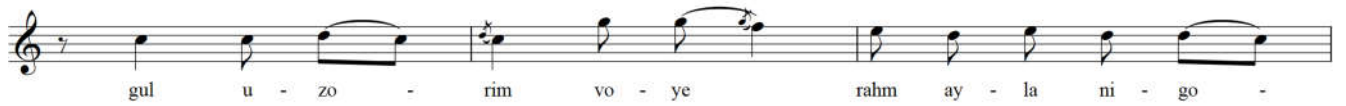
g'o - si - ga bu ning - - - lig' po - yi - mol do - da,

et - mish me - ni yo - ra ni - go - - ri - mey.

gul u - zo - rim vo - ye rahm ay - la ni - go - rim

gul u - zo - rim vo - ye rahm ay - la ni - go -

ri - mey, ko'r - ga - - ni kel.

dim so - g'i - nib yo - ra ni - go - - ri - mey

Samarqand Ushshog'i

Zebunniso g'azali
O'rtacha tez

Xoji Abdulaziz Abdurasulov
musiqasi

Bi - yo - ki
zul - fi ka - ju chash - mi sur - ma - so in - jost
Ni - go - hi gar - mu a - do - - ho
yi dil - - ra - bo in - jost a
o
Bi - yo - ki
zul - fi - ka - ju bi - yo - ki zul - fi - ka - ju
chash - mi sur - ma - so in - jost ey yo - - rey
Ni - go - hi gar - mu a - do ho - yi
dil - ra - bo in - jost ey jo - na - mo
Ka - rash -
- ma ti - g'u mi - ja yey ham - ja -
ri ni - gah ol - mos sha - ho - dat ar ta - la - bi
dash - ti Kar - ba - lo in - jost ey

o o o jo -

ney

A - gar bi -

hisht di - han - dat fi - re - bi kas na - xo' - ri

qa - dam zi may - ka - da be - run

ma - neh, ki jo in jost ey

yo - rey o o

Ki - tob

xo - - na - yi o - la - me va - raq va -

raq jus - tam, Ki - tob

xo - na - yi o - lam va - raq va - raq jus - tam

Xa - ti tu diy - da - mu guf - tam ki

mud - da - o in - jost ey Yo -

ra o o o jo

ney

Za - ko - ti hus - ni a - gar me - di -

hi ba - ro - yi xu - do Bi - yo - ki Ze - bu - ni -

so ham chu man ga - do in - jost

o

yo - ram - mo o

Hay jo - na - mo.

Zebunniso g'azali

Biyoki zulfi kaju chashmi surmaso injost,
Nigohi garmu adohoyi dilrabo injost.

Karashma — tig'i, mijo — hanjari nigah — olmos,
Shahodat ar talabi Dashti Karbalo injost.

Agar bihisht dihandat firebi kas na xuri,
Qadam zi maykada berun maneh, ki jo injost.

Kitobxonayi olam varaq-varaq justam,
Xati tu didamu guftam, ki: «Muddao injost!»

Zakoti husn agar medihi baroyi rizo,
Biyoki Zebunniso hamchu man gado injost.

Farg'ona tong otguncha

M.Murtazoyev musiqasi

Haziniy g'azali

Vazmin

The musical score is written in a single system with 15 staves. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is characterized by a mix of eighth and quarter notes, often grouped with slurs and ties. There are several triplet markings (indicated by a '3' over a group of notes) and dynamic markings such as *mf*. The lyrics are written in Latin script below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The lyrics are: "Hij - ron o' - ti - g'a jis - mi - ma so' - zo - na tong ot - - - gun - cha O'r - tab yu - ra - gim bag' - ri - ma yo - ray gir - yo - na tong ot - - - gun - cha Men Vo - mi - qu sen Uz - - - ro vas - ling - ga ye - tol - - - mas ma - no Har ke - cha qa - ror go - hi - ma o. yo - ray os - to - na tong ot - - - gun cha *mf* o.

Oq - shom - da ja - mo ling ni

Sha - mi - dek mu - nav - var qil

Sen bir - la bo' - lay

an - da(yo)

yo - ray ham - xo - na tong ot - - - gun -

cha Nay - lay -

ki i - lo jim jo'q har ko' -

cha - da yig' - - - lar ma' - no *f*

O..

Nay - lay - ki i - lo - - - jim yo'q

har ko' - cha - da yig' - - - lar - - - ma' - no

Tor o'l - di Ha - zi - - - niy - ga - yo

o.. yo - ray

Far - g'o - na tong ot - - - gun - - - cha

Ay - ril - gan - ga o'l

mas ma' - no o...

yo - ray so - g'in - gan -

da yig' - - - lar ma' - no.

Haziniy g'azali

Hijron o'tig'a jismim so'zona tong otguncha,
Urtab yuragim bag'rim giryona tong otguncha.

Man Vomiq-u sen Uzro vaslingga etolmasdin
Har kecha qarorgohim ostona tong otguncha.

Oqshomda jamolingni shamidek munavvar qil,
Sen birla bo'lay anday hamxona tong otguncha.

Naylayki, ilojim yo'q, har ko'chada yig'layman,
Tor o'ldi Haziniyg'a Farg'ona tong otguncha.

Ushshoq

M.M. ♩=84

Qa - ro ko' - zim ke - lu

mar - dum, qa - ro ko' - zum ke - lu

mar - dum, - lig' em - di fan qil -

ko' - zum qa -

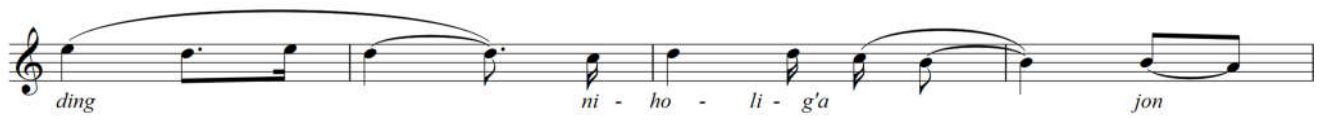
ro - si - da mar - dum, ki - bi - - - va -

tan qil - gil

Yu - zung - gu - li - ga - ko' -

ngul rav - - za - sin ya - sab gul -

sham qa -

ding ni - ho - li - g'a jon

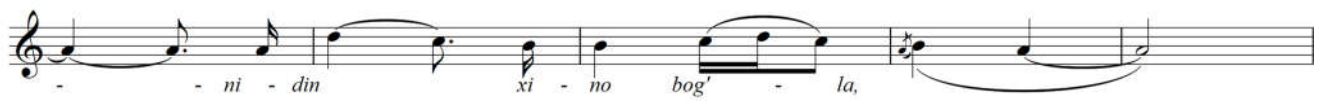
gul - sha - nin cha - man qil - g'il (ey,

o)

Ta - ko - va - ring - g'a ba - g'ir qo -

- ni - din xi - no bog' - la,

i - ting - - - g'a

g'am - za - da jon rish - ta - sin ra -

si - po - xi - g'a ey bog' - - bon,

e - mas mo - ni', bu bog'

to - mi - da gar ig - na - din ti -

kan qil - g'il (e - a,

jo - - - - - ney).

Yu - zi - da ter - ni ko' -

rub o'l - sam, ey ra - fiq, me -

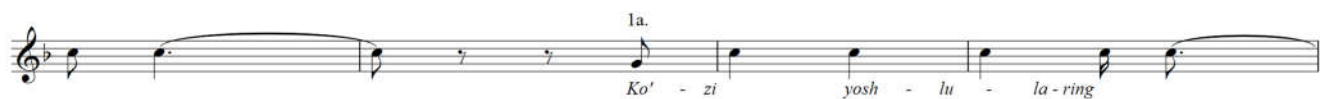

Bayot I

M.M. ♩=84-98

Shi - fo - yi vas - li qad -
rin hajr i - la be - mor o' -
lan - dan so'r,
Zu - lo - li zav qi
shov - qin tash na - yi diy -
dor o' - lan - dan so' - ray,
La - bing sir -
rin ge - lub guf - to - ra ban - din
o'z - ga - dan so'r - ma,
bu pin - xon
muk ta - ni bir po qi - fi as -
ror o' - lan dan so' - rey.

mi g'o - fil,

2a.
na - vo - kib say - ri -

ni shab to sa - har be - dor o' - lan -

dan so' - rey o -

jo - ni - mo,

IV.1.
xa - bar - siz

o'l - ma fat - ton ko'z - la - ring jab -

rin che - kan - lar - da - no

jo - ni - mo

xa - bar - siz mast lar be -

do - di - ni xush - yor o' - lan dan

so' - rey o -

V.
jo - ni - mo

ro - bat ah - li - ning ah - vo
 li - ni xu - mor o' - lan dan so' - rey
 o_
 jo - ni - mo
 VII.1.
 Mu - ha - bat laz - za - tin -
 dan be o_
 o_
 voy jo ni - mo o.
 o_
 Mu - hab - bat laz - za - ti - dan
 be xa - bar - dur zo - hi - di g'o -
 fil, ey jo ni - mo.
 2.
 Fu - zu - liy, ish - qi zav - qin zav - qi.

Fuzuliy g'azali

Shifoyi vasl qadrin hajr ila bemor o'landan so'r,
Zuloli zavq shavqin tashnai diydor o'landan so'r.

Labing sirrin kelib guftora mandan o'zganidan so'rma,
Bu pinxon nuqtani bir voqifi asror o'landan so'r.

Ko'zi yoshlularing holin na bilsun mardumi g'ofil,
Kavokib sayrini shab to sahar bedor o'landan so'r.

Xabarsiz o'lma fatton ko'zlaring javrin chekanlardan
Xabarsiz mastlar bedodini hushyor o'landan so'r.

Hamingdan sham'tak yondim, sabodan so'rma ahvolim,
Bu ahvoli shabi hijron manim-la yor o'landan so'r.

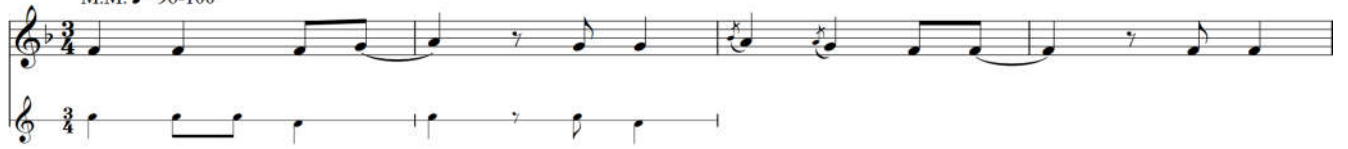
Xarobi jomi ishqam, narigisi masting bilur holim
Xarobat ahlining ahvolini xummor o'landan so'r.

Muhabbat lazzatindan bexabardur zohidi g'ofil,
Fuzuliy, ishq zavqin zavqi ishqiqi vor o'landan so'r.

Bayot II

M.M. ♩ = 96-100

zor yig' - la - tib bo - shim - g'a

yet - gach sek - re - tib e

be - ix - ti - yor o'l - tur gu - si.

III.

1. Vas - li a - ro gar ul - tu - rur.

jo - nim - g'a yuz

ming shukr e - rur.

2. chun qol - sam an - din bir za - mon,

hij - ro - ni zor

IV.

o'l - tur - gu - si.

O - shiq bo' - lur

da bil - ma - dim men no - ta -

vo - ni xas - ta - kim.

xajr o'l - sa, g'am kuy - dur - gu - si,

ey basl o'l - sa yor

o'l - tur - gu - si ey, Ko'r - go - mi

kel - dim so - g'i - nib. V.

Der - lar Na - vo -

iy qat - dim - g'a gul = gul o -

chib - dur o - ra - zin, o.

o. o.

o, voy yo -

rey. Ko'r - gun - cha

o - ni voy - kim, e.

bu xor = xor o'l - tur - gu - si

e. vo - ye

o - jo - ni - mo.

Navoiy g'azali

Bir kun meni ul qotili Majnun shior o'lturgusi,
Usruk chiqib, javlon qilib, devonavor o'lturgusi.

Gar za'f ila ojizlig'im ko'ngliga rahme solsa ham,
Boshimg'a etgach sekretib beixtiyor o'lturgusi.

Vasli aro gar o'lturur jonimg'a yuz ming shukr erur,
CHun qolsam andin bir zamon hijroni zor o'lturgusi.

Oshiq bo'lurda bilmadim men notavoni xastakim,
Hajr o'lsa g'am kuydurgusi, vasl o'lsa yor o'lturgusi.

Derlar Navoiy qatlig'a gul-gul ochibdur orazin,
Ko'rguncha oni, voykim, bu xori-xor o'lturgusi.

Bayot III

M.M. ♩=60

Do'st - lar, men tel - ba
ah - vo - li - g'a yig' - lang zor
zor
2.
kim, so - lib - dur gah = gah o't ko'ng - lum - ga
tush - gan xor = xor
II.1.
Is - ta - mas bo'l - sa
sa - bo bar = bar ko' - ngul jam' ay - la -
mak,
2.
is - ga zul - fung - ning pa - ri - shon - li - gi -

din ay - lar tor = tor,

III.1.
Sen qu - yosh bir - la

mu - no - sib - san o' - yun - da, xo'b - lar,

*o_*

2.
ik - ki = ik - ki, chun - ki kir - gay - lar

to - shib yor = yor

IV.1.
qo'r - qa - ram - kim, bo'l -

ma - g'ay o - zur - da, no - zik qo - ma -

ting,

2.
et - ning - ga xush = xush ki, sol - mish chug'

da an - bar bor bor.

o_

V.1.
Hal - qa = hal - qa bo'y - ni - ma sol - mish ta - no

bi zul - fi - ni, o_

jur - mi ish - qim - ga

ma - gar hukm ay - la - di dil - dor -

dor. VI.

1.
Ey, Na - vo - iy, bo'l -

di ul but ko - fi - ri o - tash - pa - rast

o_

2.

ne a - jab. vah = vah, gar ur - sa jo -
ni - nga zin - nor - nor.
yo - re, vo - ye,
o_ jo - ni - mo.

Navoiy g'azali

Do'stlar, men telba ahvolig'a yig'lang zor-zor,
Kim soladur gah-gah o't ko'nglumga tushkan xor-xor.

Istamas bo'lsa sabo bir-bir ko'ngul jam' aylamak,
Nega zulfungni parishonlig'din aylar tor-tor.

Sen quyosh birla munosibsen o'yunda, xo'blar
Ikki-ikki chunki kirgaylar, otoshib yor-yor.

Qo'rqaramkim, bo'lmag'ay ozurda nozuk qomating,
Egninga xush-xushki solmish chug'di anbarbor bor.

Halqa-halqa bo'ynuma solmish tanobi zulfini,
Jurmi ishqing'a magar hukm ayladi dildor dor.

Ey Navoiy, bo'ldi ul but kofiri otashparast,
Ne ajab, vah-vah, gar ursa joninga zunnor nor.

M.M. ♩ = 150-160

M.M. ♩ = 90-100

Bayot IV

1.

Yor - ning vas - li e - mas
o - zor - siz, gul - shan ich -
ra gul to - pil mas xor - siz.
II.1. Ul pa - ri - vash vas - li - din
bo' - dim ju - do. o -
2. ro - ha - ti dil qol - ma - di
III.1. dil - dor - siz. Yor u - chum
ag' - yo - ri dar - din tor - ti - man.
2. ko'r - ma - dim bir yor - ni
IV.1. ag' - yor siz Tan bu - zul -
di, en - di ro - hat qol - ma - di. yo -

so - ya pay -

do bo'1 - ma - di de - vor siz.

VI.1. No - di - ra ah - vo - li - din

o - goh o' - ling. o_

2. ey, mu - so hib - lar ki - qol -

mish yor siz.

Nodira g'azali

Yorning vasli emas ozorsiz,
Gulshan ichra gul topilmas xorsiz.

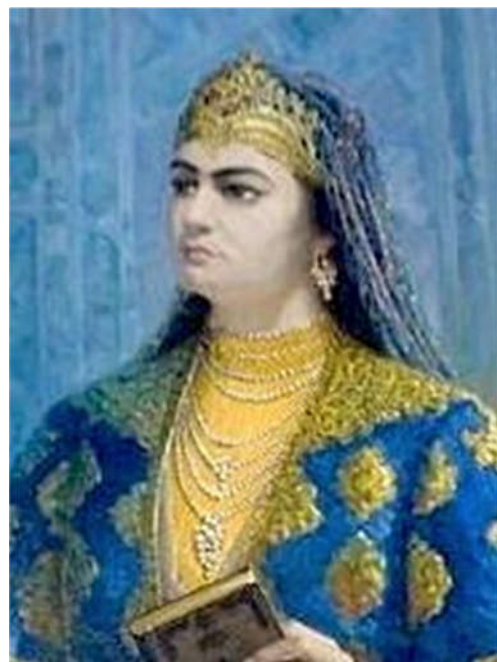
Ul parivash vaslidin bo'ldim judo,
Rohati dil qolmadi dildorsiz.

Yor uchun ag'yor dardin tortaman,
Ko'rmadim bir yorni ag'yorsiz.

Tan buzuldi, endi rohat qolmadi,
Soya paydo bo'lmadi devorsiz.

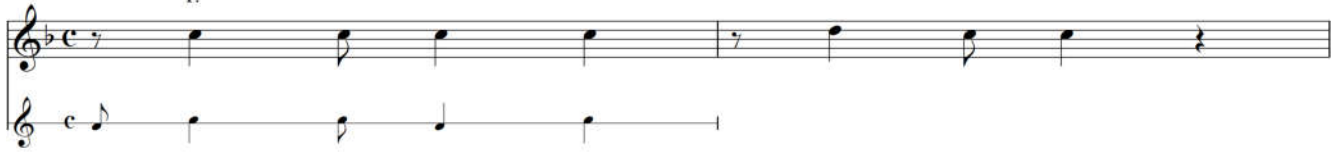
Berma nisbat qaddiga, ey bog'bon,
Sarvdur bu bog'aro raftorsiz.

Nodira ahvalidin ogoh bo'ling,
(Ey musohiblarki, qolmish yorsiz).

Bayot V

M.M. ♩=106-112
1.

IV.1.

yo - ra - man Ey, Na - vo -

iy, bor - di deb eh, bo - bi ta' - jid et - ma ko'b,

it ka - bi men er - ga - shib ul qo - ri - von - ga

bo - ra - man. o_ jo - no,

o_ jo - na - mo.

Navoiy g'azali

To muhabbat dashti bepoyonida ovoramen,
Har baliyat kelsa ishq oshubidin bechoramen.

El netib topqay menikim men o'zimni topmanom,
Buylakim ishqu junun sahrosida ovoramen.

Qaysi zaxming'a qilursen chora chun men ey rafiq,
Tiyr boroni baliyatdin sarosar yoramen.

It kibi men erishib ul korvonni boramen.

Saraxbori Dugoh

M.M. ♩=68-70

lu - xa - ting xa - yo - li - din, ey,

sar - vi g'ol u - zor. Go - hi ko' - zum - ga

hol tu - shub dur. go - hi gu

bor o

o

o

Yu - zing - da

hol saf - ha - da tom - g'on ki - bi qa -

ro. o Yu - zing - da hol

saf - ha - da tom - g'on ki - bi qa - ro

Xo - ling ma - lo - ha - ti tuz e - rur
 kim qa - ro da bor: o
 o o o o
 Hay jo ni -
 mo. o o o
 o o o
 III.
 1.
 Jo - nim - ni o'r - ta - gan yu - zu ho -
 ling - ni bil - ma - sang O't shu' - la -
 si - da ay - la gu - mon bir o' - chuq sha -
 ror: o o o o
 IV.1.
 Hay, jo - ni - mo. Bil - mon ko' -
 ngul - da hol - la - ri - ning ha - yo - li -

2.

dur. yo, kir - pi - king ti - kan - iz -

rin ay - lab - san us - ti - vor: o_

o_ o_ o_

V.

1.

Har dam ko' - ngul ha - lo - ku ko' - zim

2.

tiy - ra bo'l - mo - g'in, Bil - g'ay bi -

rov - ki, yo - ri e - rur sho' - xi hol -

dor. Yo - ro o_ o_

VI.

Yo - ra - mey

Mash - sho - ta - i qa - zo be - za - mish

ho - lu xa - ti - ni. yo o_

o_ ra

yo - ra - mo Be -

ix - ti - yor   lik - la mar - g'a   bor - e

ix - ti - yor   a

Hay jo - ni mo.

VII.2.

Mis - kin   Na - vo - iy   ho - li   la - bing   ko'r - sa

jon   be - rur   Boq - sang   ne bo'l - di

su - ra - ti   ho - li - ga   ey   ni - gor

o

o

Hay jo - ni mo.

o

o

o   attacca

Tarona I

M.M. ♩=60

Ko'z - la - ring fi - ro - qi - da da yo ray tan - la lo la gul qon lar

Oil - ga - li ta - mo - sho sin seb ne kin di muj gon lar.

Ey g'o niy ka ram ay - lab hus ning ni za ko ti - di o_

Faqr a ro ga - do lar ga yo ra. ay - la - g'ay sen eh son - lar

Sab re bi chu non et - dim bo'l ma di mu rod ho si (i)a

Tishladim a dab to shin. to - ki sin - di dan don lar

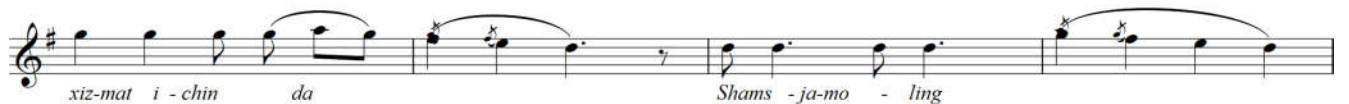
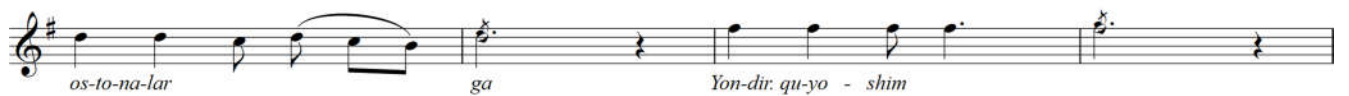
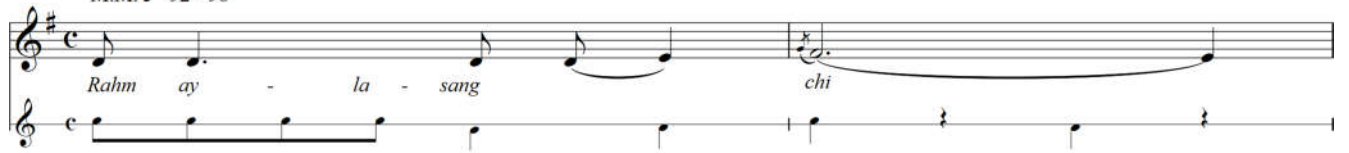
Bul sharo ba - n o - tash yo rey sahl tut - ma ey mah - bub

To chiqar - di o - him - ni

ko'ng - lum ich - ra so' - zon - lar

Tarona II

M.M. ♩ = 92 - 98

sar - so - na - lar - ga Ish-qing ni gan ji
 vay-ron ko' - ngul - da
 Qo'y-sang - tu - rar ko - sho - na - lar - ga

Tarona III

Ya na bo'l - mi - sham o
 ish - qi zo - ri ham Ha - ro - bo - ti - yu, rin -
 tu ham - mo u ham Pa - ri cheh - ra at - fo -
 li - ning to shi dan Bo' - lib sar ba sar jin
 mim af to rid ham Yo rim yor yal - la
 lal - lo, yal li - li do'st.
 Jo - nim yor yal - la lal lo, yal la - li do'st

Tarona IV

in ga bo - ray g'am

dan qu - tu - lay chun - ki bu an din far

yo di ta day Bun din ni mi yi no

ox si - ta mi qal bim la ya ro och

ay a - la - mi Qal - bim la - ya ro och

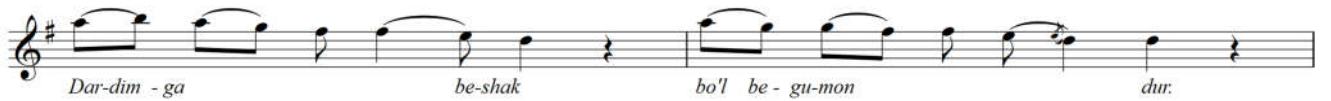
ay a la mi Ey yo - ray yo ray Ey

shi - rin yo ray Ey yo - ray yo ray ey be - dard yo - ray

Tarona V

M.M. ♩ = 96 - 100

Xaj ring da ey yor
ko rim fi - g'on dur Tin may ko'zim din
ash kim ra-von dur Xaj-ring da,ey yor
ko rim fi - g'on dur Tin may ko'zim din
ash kim ra - von du-rey Ash-kim ra -von du-rey
Ay-da ga-rah hum
men ba ni zo rim Ah-vo li zo rim
sen-la dir sen dur Ay-la ta-rah hum
men-ga ni-go rim Ax-vo-li - zo - rim
sen-ga a - yon du-rey

Tarona VI

M.M. ♩ = 72 - 76
 ♩ = 136 - 140

Ho - lim - ni sen - ga ay - tib hajr o' - ti - g'a o'r - tan - dim.

Ey yor, yo - mon qil - di - mey. har ne - ki de - dim - yon - dim. Xo - lim - ni - sen - ga ay - tib hajr o' - ti - ga o'r - tan dim. E yor yo - mon qil - di - mey. har ne - ki de - dim, yon - dim. Chash - mi tu mas to - na mas to na. mas - to - na, Dil be - tu.

de - vo na. de - vo na. de - vo -

na Sham-i ishq me - so' - zad.

me - so' - zad. me - so' za - dey. Gir - di

tu par - vo - na par - vo -

na par - vo - na Hay yo -

ra - me. o_ o_

o_ o_

jo_ nam. attacca

Mo'g'ulchai dugoh

M.M. ♩ = 70 - 80

dan hij - ron chi - qar ush - shoqi

zor do'st lar Ish - qi

zor ay haj ri chun yo'q men - ga yor

do'st lar Yor

ish qin as ra g'il sen qon de - bon

sa'y et ma - ngiz Vah ne nav'

et kum yo'q ishq ni osh - kor,

do'st lar Vah, ne

yo'q ishq ni osh - kor

Ishq

bir - la gar bi - ron so fi va fo

yu ahl u - lar

yo ri jo ni - mey

lar ah di ga yo'q e' - ti - bor

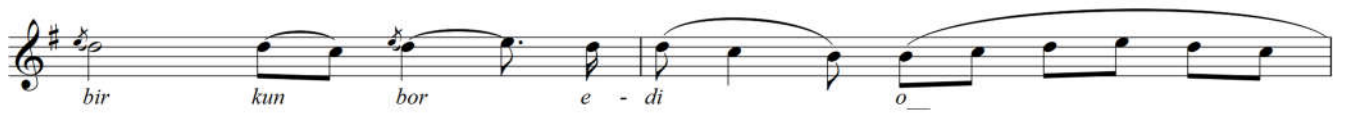

do'st lar Ish va

lar lar ah di ga yo'q e' - ti - bor

IV.

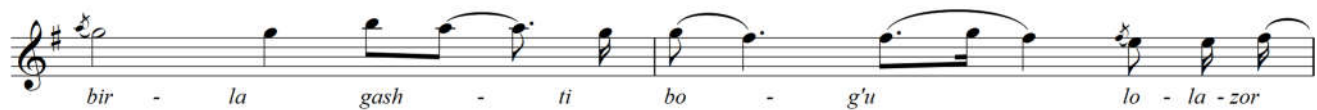

V.

men siz qi - ling Yor

bir - la gash - ti bo - g'u lo - la - zor

do'st lar

yo - ra - mey

VI.1.
Do'st - lik ay - lab gu -

ing - gah gah - la - bo lab - jo - mi

kim o yo - ri jo ni

mey Qas - di - jon qil - mish men -

ga dar - di xu - mor do'st lar.

qas - di jon qil mish men

VII.

May i ching kim zahr i - la

ich - ra ko'p is - tab top - ma - dim.

ex - du

do'st - lar

O_ o_ yo - ra - mey.

VIII.

Yo - rin giz vas lin g'a

ne' mat ay-la-bon shukr ay la - ngiz

o_ o_

o_

2.
Kim Na - vo

iy bo'l di be kas - lik - da zor

do'st lar o_

Yo - rin giz vas - lin g'a - ni -

mat ay - la - bon shukr ay - la ngiz

o yo - ri - jo ni mey

2a.

Kim Na - vo iy bo' - di

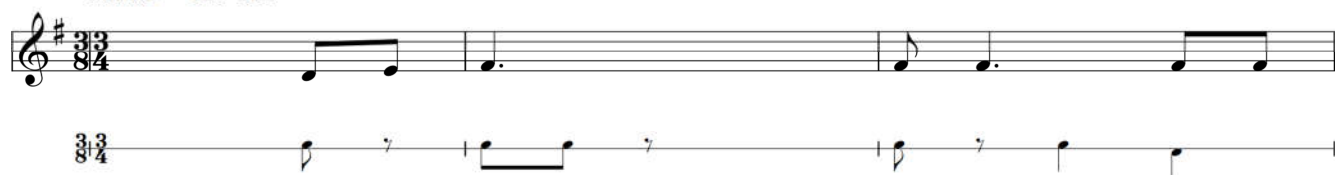
be - qas lik - da zor do'st lar

Kim Na vo - iy bo' - di be qas lik-da zor

e do'st lar attacca

Talqinchi mo'g'ulchai dugoh

M.M. ♩ = 75 - 80
M.M. ♩ = 120 - 125

2.a.

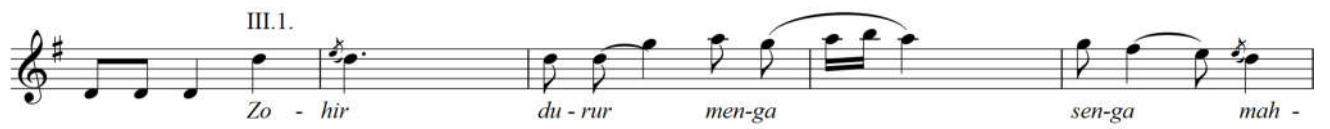

mus - ta - jo sen - ga Bir o - hu zo - rim o'l -

ma-di mus - ta - jo sen - ga

III.1.

Zo - hir du - rur men - ga sen - ga mah -

bul e - mas li - g'im o -

Be - go - na - din da gar - chi du - rur

o - shi - no sen - ga Be - go

na - lig' - da - gar chi du - rur o - shi - no sen - ga

IV.

1.

Ov - ji sin - seh - rin us - ti - da go' -

yo - ki mo hi badr O

2.

Kim no - la ich - ra to biz - ni meh -

ru va - fo sen - ga O

V. 1.

Bu mo -

ja - ro - ki qay - din o' - lub dur men - ga na - sib

2.

Ro' - zi a - zal - ki ru -

him o' - lub o - shi - no sen - ga O

VI.

o

1.

Bil - mam - ki dard

av - va - li bu ranj o - xi - ri

2.

Ishq o'l - di ib - ti - do - u ya - na

in - ti - xo sen - ga o yo - ra - mey

la.

Bil - mam -

ki dard av - va - li bu ranj o - xi - ri

o o o

o o yo - ra - mey.

1.a.

Ishq o'l - di ib - ti - do ya - na

VII.1.

in - ti - ho sen-ga o_ Vay

siy mu-dom o_ hu fi - g'on ay -

1.

la - yub de - yur, o_ Qil - dim

du - o yu har sa - ha re il - ti - jo sen-ga

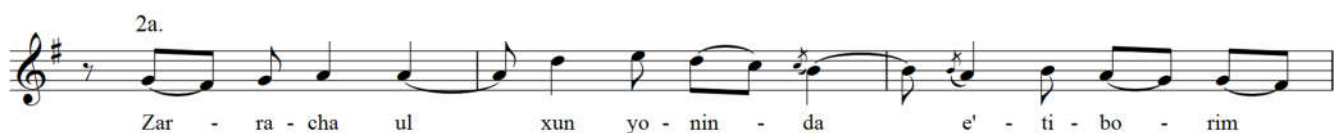
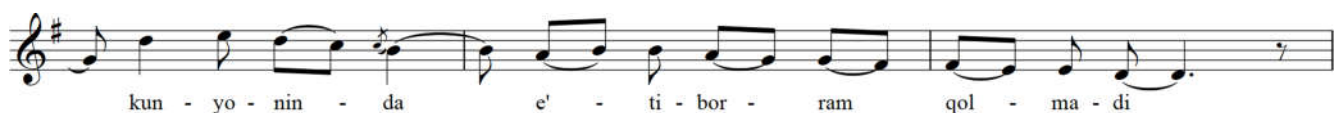
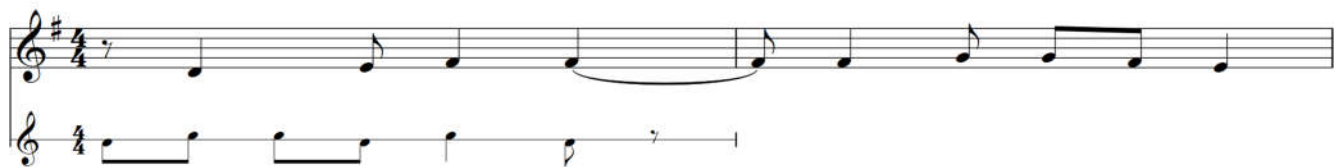
2.a.

Qil - dim du - o - yu har

sa - ha - re il - ti - jo sen-ga.

Qashqarchai Mo'gulchai Dugoh

M.M. ♩ = 104 - 108

III.1.

qol - ma - di Pok qil - dim ho - ti - rim - din

dah - ri g'am o - i - na - sin o

2.

o'y - la mahv o'l - dim - ki bir - zar - ra g'u - bo - rim

2a.

qol - ma - di o'y - la - mahv o'l - dim - ki - bir - zar -

IV.1.

- ra g'u - bo - rim qol - ma - di G'am ku - ni ham -

dam - la - rim g'arq - o'l - di lar ko'z yo - shim - da

2.

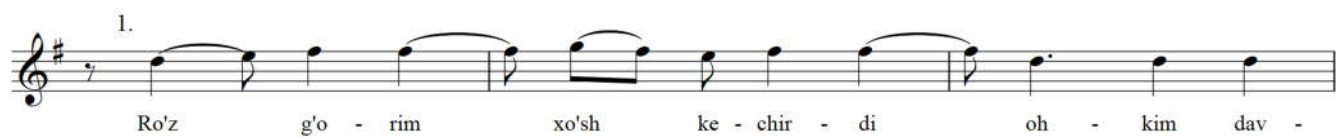
o Sil - ma - ka ko'z -

- yo - shi - ni - bir - g'am g'u - so - rim qol - ma - di

V.

1.

Ro'z g'o - rim xo'sh ke - chir - di oh - kim dav -

ron du - tub O'l - di ah - vo - lim ha - rob ul

ro'z - g'o - rim qol - ma - di. o o

VI

Yo - ra - mey o -

1.

Ro - hi ishq ich - ra ban - ga en - jaq fa - no maq -

sud e - di. Shuk - ri - kim maq -

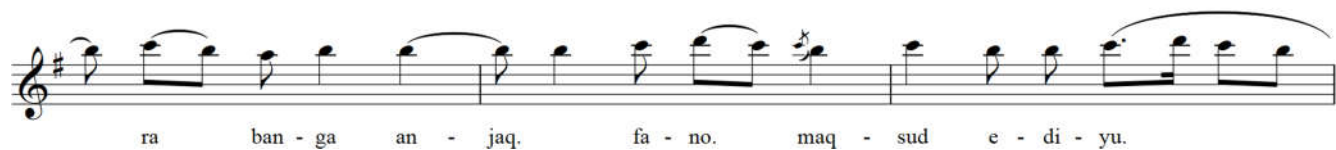

su - da et - dim. in - ti - zo - rim qol - ma - di

1a.

Yo - ra - mey Ro - hi ishq ich -

ra ban - ga an - jaq. fa - no. maq - sud e - di - yu.

o o

Yo - ra - mey Shuk - ri - kim maq -

- su - da et - dim. in - ti - zo - rim qol - ma - di

o Ey, Fu - zu - liy

el ka - mu ag' - yo - rim o'l - di yor u - chun o'

So' - zi - dil - dan g'ay - ri bir dil -

- so'z yo - rim qol - ma - di So' - zi dil - dan

g'ay - ri bir dil - so'z yo - rim qol - ma - di

Soqinomai Mo'g'ulchai Dugoh

M.M. ♩ = 112

III.1.

Dun - yo cha - ma - ni - ni bul - - bu - li

san a o

2.

Gul sho - hi - da o - - shi - yon e - tib

IV

ket

1.

Ey ish - qi. ko' - zim - - ni mak - - ta - bi

din o

2.

Hay - rat - la bo - qib ra - von o' - tib

ket o

V.

1.
Ush - shoq ma - qo - - - mi

2.
bo's - ton - - dur. Az - mi ro -

-hi bo's - ton e - tib ket

o Yo - - ra - mey

o o VI

1.
Maq - sad ne e - di

2.
ja - ho - na kel - ding. Kay - fi - ya - ti -

ni ba - yon e - tib ket.

o o Yo - ra - mey

VII
Fosh et - ma o' - lus - - qa

ishq sir - rin o

o o o

Yo - ra - mey

2.

Ko' - ngul - ga e - ni ni xon e - tib

ket o Kel ishq yo' - li

VIII.1.

da ko'z - la - ring - ni o

2.

Ey No - di - ra. du -

raf shon - g'ib ket ket

1. 2.

Ufari mo'gulchai dugoh

M.M. ♩ = 80

Yu - zi zul - fing Fur - qa - ti - din

ey dil o - ro - mim me - ning Yig' - la - moq la bir

la kech - gay subh i - la sho - mim me - ning

II.1.
Yo'q e - rur o - so - yi - shim ho - ling g'a - mi din ke -

cha - lar o

Nay - lay - in gar o'l - sa bu gar yo - qi - din ko - mim

2.a.
me - ning Nay - la - yin gar o'l - sa bu gar yo - qi - din ko - mim

III.1.
me - ning Xo - ki po - yi - ni fi - do - si jon o' - shal qo - sid -

-ni kim o

El qu - rur bo'l - sa ja - no - bim ga bo' - lay g'a - mim

me - ning El - qu - rur bo'l - sa ja - no - bim

ga bu pay - g'o - mim me - ning

Za' - if - lik jis - mim ra - maq - la

jon o' - lur ho - lat - da - man. o

To - ba - qay haj - ring - da kech - sun

bo'y - la ay - yo - mim me - ning o

Ay - la - dim az - mi

sa - far qol - - - dim a - gar - chi tel - mu - rub

2.
Sen bi - la ket - di ba - ro bar sab - ru o - ro - mim

Me - ning o Yo - - ra - mey

o

1.a.
Ay - la - ding az - mi sa - far qol - - dim a - gar - chi tel -

- mu - rub. Sen bi - la ket - di ba - ro - bar.

sab - ru - o - ro - mim me - ning o

VI
El - gu - mon ay - lar -

ki qo'sh - im bo - da i gul - rang e - rur.

o o o

Yo - ra - mey Yo'q - la - ding yo - di -

-di - to'l - mish qon i - la jo - nim me - ning

o Ne - ga bul bul - dek fi - g'o - nu

qum - ri - dek chek - may na - vo

Sen - din ay - ru Fur - qat. ey sar vi gul - an - do - mim

me - ning Sen - din ay - ru Fur - qat.

ey sar - - vi gul - an - - do - mim me - ning.

Chorgho I

M.M. ♩ = 84

The musical score for "Chorgho I" consists of eight staves of music. The first staff begins with a tempo marking "M.M. ♩ = 84" and a key signature of one sharp (F#). The time signature is 2/2. The music is written in a single melodic line. The first staff contains four measures, with the second measure starting with a rest. The second staff contains four measures. The third staff contains four measures. The fourth staff contains four measures. The fifth staff contains four measures, with a dynamic marking "a" above the first measure and a fermata over the final measure. The sixth staff contains four measures, with a dynamic marking "a" above the first measure and a fermata over the final measure. The seventh staff contains four measures, with a dynamic marking "a" above the first measure and a dynamic marking "o" below the final measure. The eighth staff contains four measures, with a dynamic marking "a" above the first measure and a fermata over the final measure.

1.

Um - rim yu -

zing - ni nu - ri bi - lan do - - - i -

mo ba - hor.

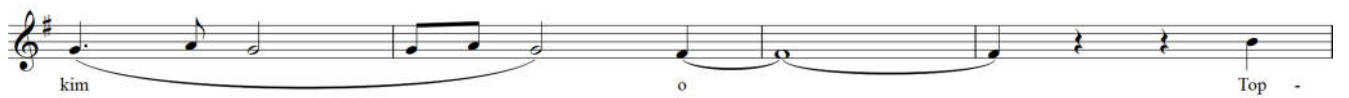
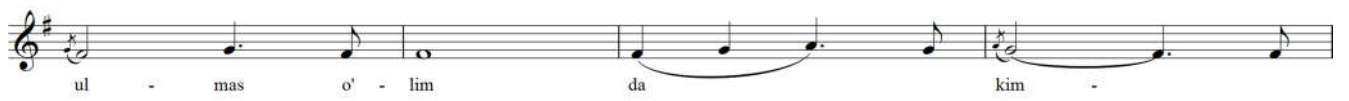
2.

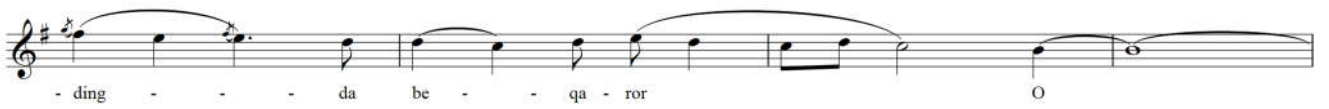
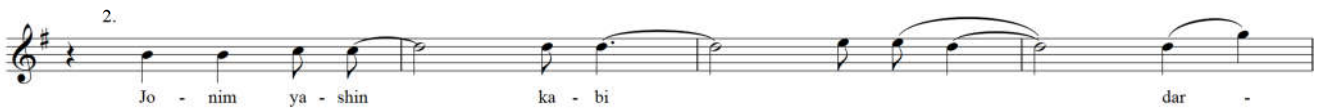
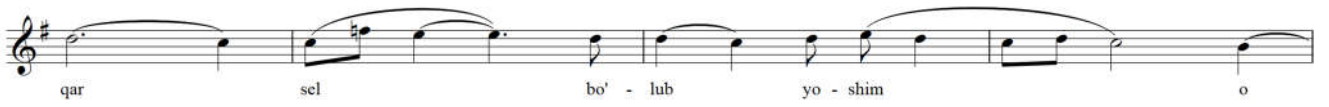
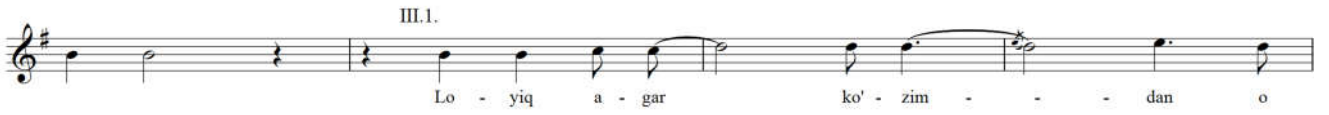
Kel - kel. yu -

zing - siz o'l - di ha - zon ush - - - bu

lo - - la - zor O

lo - - la - zor O

har ta - raf - da fa - lo - - - kat qo' -

shin - la - ri, yo

jo - - - ni - - - mo_ o yo - ro

2.
O't - moq - da umr,

il - - ting - - - da ix - - - ti - yor

o o jo -

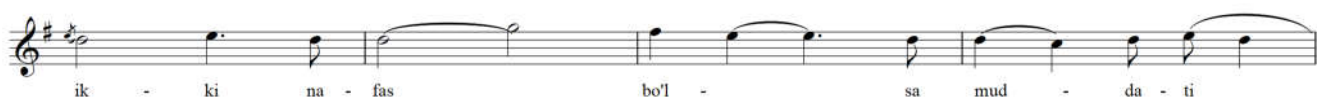

-ni - - mo V.

Diy - dor a - gar bir

ik - ki na - fas bo'l - sa mud - da - ti

Bir yo'l - ni

top - ki um - ri a - ziz o't - - - ma -

gay be - kor o

Sur' - at bi -

lan o' - tar e - di boq - mas - - - di

qay - ri - li bo,

jo - - - ni - - - mo yo - ro

2.
Umr o't - - di yu, dil o'l - ma - di

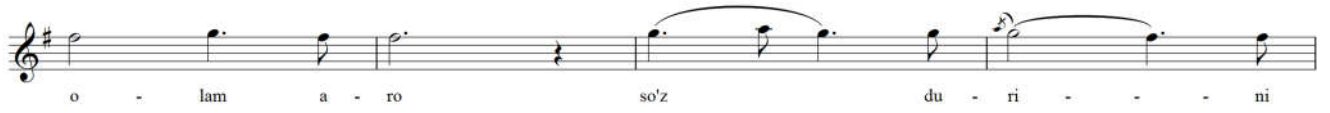
bir zar - - - ra bah - - - ra - dor

o o jo -

ni - - - mo. VII

Xo - fiz ga - pir bu

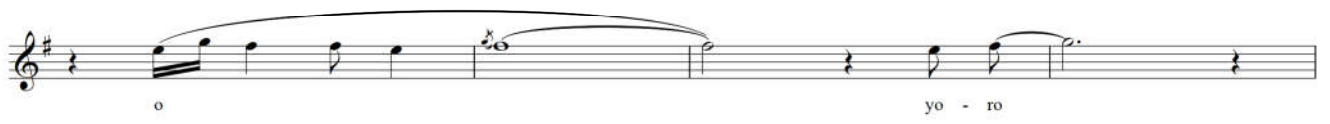
o - lam a - ro so'z du - ri - - - ni

soch o

o

o yo - ro

o hay yo - rey Ey, yo - rey

o shi - rin yo - re yo -

2.

ro Dun - yo - - - da qol - - - g'u -

si qa - la - ming din shu yod -

gor o jo -

ni - mo. yo - ra. yo - ra

yo - - - re jo -

$\text{♩} = 80$

nim yo - - - rey

ko'r - ga - ni kel - - - dim so - g'i - nib

Chorgoh II

M.M. ♩ = 80

1.

Va - fo ay - lab yi - roq - din o - -

-shi - kor o - his - - ta o - his - ta

1a.

Va - fo ay - lab yi - roq - din o - -

-shi - kor o - his ta o - his - ta

Bir ish - qim ay - la - ding jo - no

II.1.

ha - zar o - his ta o - his - ta

Na yax - shi mar - - - ha - mat - lar ay -

la- mish - sen no - - mi - da iz - hor

I.

Mu - hab - bat ras - mi qil - g'il

deb shi - or o - his - ta o - his

III.

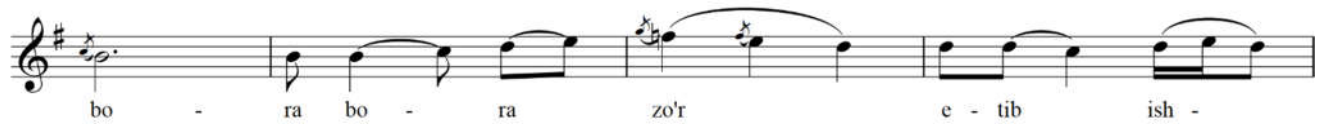

ta

I.

Ne-chuk to - qat qi - lay - kim

bo - ra bo - ra zo'r e - tib ish -

qing.

Ko' - ngul - din ol - - di sabr i - la

qa - ror o - his - ta o - his - ta

IV.1.
Be - rib tas -

kin be - rib tas - kin ko' - ngul - g'a

vas - - li - g'a bir kun ye - tar man

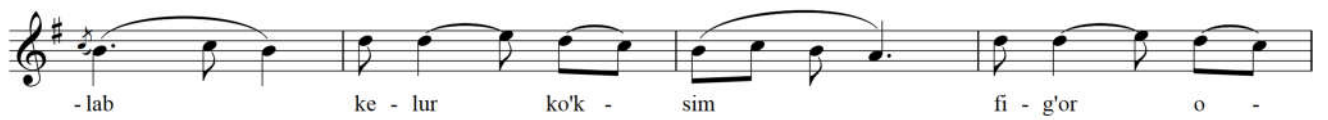
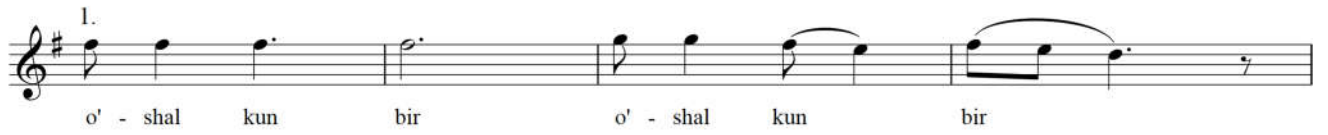
I.
deb O' - zum - ni o'r -

a - tay haj - rin - - - g'a yer o - his -

V.
ta o - his - ta

Chorghoh III (Savt)

M.M. ♩ = 72 - 76

1.

Ba - hor an doq - di,

bul - - bul gul' u - zo - - ri to - za is -

tar - men.

2.

Kim, ul gul - - bog' i - la o'z - ni ba -

land o - - vo - za is - - tar - men

II.1.

Chu ul gul to - za -

to - - za o't so - lur ko'k - sim a - ro

2.

men - ham Ul o't - din ko'k - ra -

gim do - g'i - ni to - - za - - to - za is -

III

tar - men

1.
Chu yo'q an - - - do - za

ish - - qim bir - la shav - qim - ga

ul oy - ni ham,

2.
Ja - mo - lu meh - ri

o - - yi - - - ni - da be - - - an - do -

za is - tar - men

IV.1.
E - rit - sam gar ko' -

ngul cho - - - ki u - chun pay - kon - -

2.
- la - ring. tong yo'q. Te - mir - din bu hi -

so ri dard u - chun dar - vo - za is -

tar - men

V.I.
o u - zo - ri shav - qi

tiy - - g'i - - - din o' - lib qon - lig'

ka - fan bir - la.

2.
A - ning har to - ri - din hu - - - ro ro -

zi - - g'a g'o - - - za is - tar men.

VI.1.
Na - vo - iy naz - mi - ning an - - - ro - qi

2.
zul - fing - dek pa - ri - shon - dur. A - ning jam' - - i - g'a

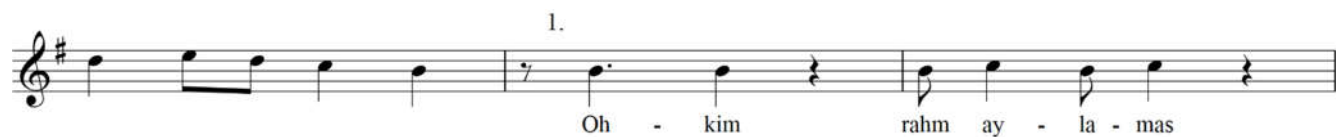
sun - bul to - ri - din she - ro - za is - - - tar - men.

Chorgoh IV (Qashqarcha)

M.M. ♩ = 84

1.

Oh - kim rahm ay - la - mas

ho - lim - ga jo - no - - nim me - ning

2.

Kuy - di bu has - rat o' - gi - ti

kuy - ma - gan qo - - nim me - ning

II.1.

Ish - la - may - mu bu sham zul -

- mat a - ro tong ot - kun - cha

2.

So'r - ma - sa bir tun ke - lib sham' -

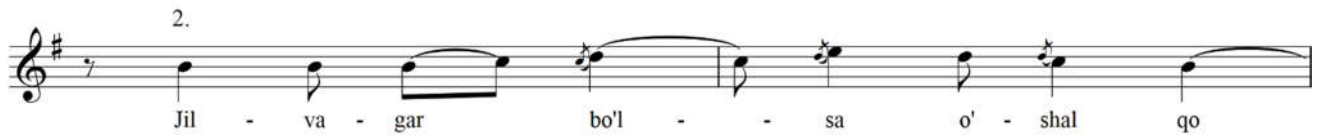
- i sha - bis - to - - nim me - ning

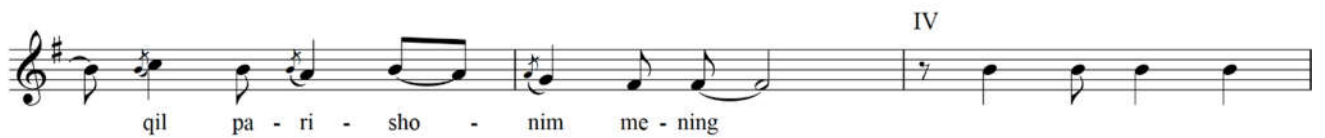
III.1.
Bo - shi - ma san - do tu - shib o -

shuf - ta hol o'l may ne - tay

2.
Jil - va - gar bo'l - - sa o' - shal qo

IV
qil pa - ri - sho - nim me - ning

1.
O - ra - zi gul zul - fi sun - bul.

ko'y - la - gi sar - vi su - man

2.

Xil' - a - ti ra' - no bo' - yi ze - bo gu - lis - to -

nim me - ning

V.1.

Fur - qat ul max - - vash fi - ro - qi -

da yo - tar gar - dun sa - ra yo

o yo - ro Ke - cha - din to

2.

sub - hi chek - kan o - hu af - g'o - nim me - ning.

Chorghoh V (Og'ir ufor)

M.M. ♩ = 84

1.

Oh - kim

ham - dard yo'q dard osh - kor ay - lay de - sam

2.

Yoz - g'a - li shar - hi g'a - mim - - ni g'am g'u - sor

ay - lay de - sam

II.1.

Im - ti - - nim bu - ki el

qo'y - mas g'a - rib ah - vo - li - ma

2.

O't - lut oh - - kim ke - cha - lar sham' - i ma - zor

ay - lay de - sam

III.1.

Yor - siz gar - ki a - xir

ay - - lab e - dim ah - - bob - - lar.

2.
Bir di - yo - - ru yor yo'q.

az - - mi di - yor ay - - lay de - sam

IV.1.
Ul pa - ri

vash zul - fi - ning sav - do - si - din

de - vo - na - man.

2.
Tur - g'a - li bir yer - da im -

kon yo'q qa - ror ay - - lay de - sam

V.1.
Ke - cha el - - - ki no - la - yi

be - - ix - ti - yo - - - rim - - din ma' - lul.

2.
Tar - ki - ga

yo'q ix - ti - yo - - - rim. ix - ti - yor

ay - lay de - sam

VI.1
o Dil - da - gi

do - g'im - ni Fur - - - qat. lo - la - dek

ef - - sho qi - lur. o

2.
yo - ro Qat - ra - qat - -

-ra qon yo - shim jo' - shi ba - hor

ay - - lay de - sam.

yo - - - - - rey o

o

Chorgoh VI (Ufari)

M.M. ♩ = 63 - 68

1.

Oy yu - zing -

ni nu - ri - ga sham' - i sha - bis -

2.

ton o'x - sha - mas Ko'z - la - ring -

ni sho' - xi - g'a mir - rixu cho'l -

non o'x - sha - mas Sil - ki - nib

bir - bir bo - sib kir - sang gu - lis -

2.

ton - lar a - ro Qo - ma - tin - -

- ni nah - li - g'a sar - vi - xi - ro

III

mon o'x - sha-mas

1.

Bir ta - bas - - sum ay - la - sang

gul - shan - da - gi gul - lar a - ro

2.

Lab - la - ring ni ran - gi - ga

IV

gul - bar - gi xan - - don o'x - sha - mas

o Ko - ki - ling - ni

bo' - - yi - ga shar - man - da e - - -

-rur mush - ki chun Gin - la - ring - - -

-ga gav - ha - ri dar - yo - - yi um - - -

-mon o'x - sha - mas

o o

o

Dugoh Husayn I

M.M. ♩ = 72 - 76

1.
Ey, sar - vi -

noz gul - sha - ni bo - g'i ma -

2.
lo - ha - tim Va - gul u -

zor ma - hi - va - shu sar - vi

II.1.
qo - ma - tim, La' - ling ta -

bas - sum et - di - yu. jo - nim a - sir -

2.

dur, Shak - kar so - g'in - da,

to' - ti ka - bi yo'q ha - lo - va - tim.

III.1.

Dar - du fi - roq

mo - ta - mi, ey, no - - za - nin ni - gor,

Yag' - mo qi - lib hu -

zu - - ri - mi toq et - - di

to - qa - tin.

1.a

Dar - du fi - roq

mo - ta - mi ga no - - za - nin ni - gor,

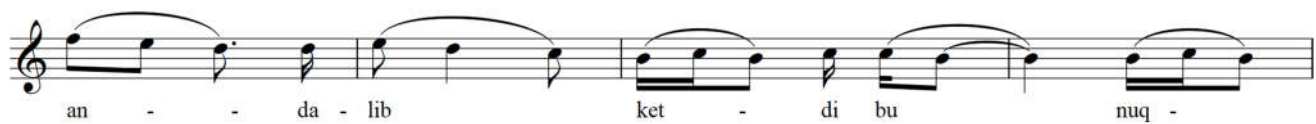
et - - di to - qa - tim.

IV.1.

si - da ba - g'o - - - yat che - kib fi - g'on,

2.

Chun

an - - da - lib ket - di bu nuq -

ta da - to - qa - tim,

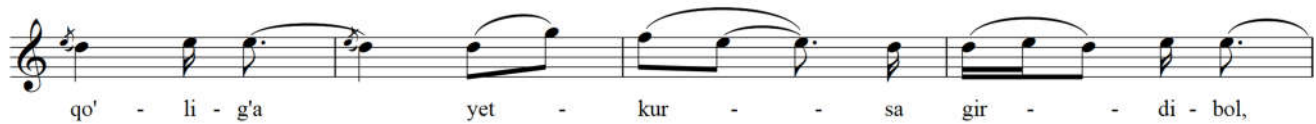
yo - rey o

jo - ni - mo. V

1.
Xo - kis - to - rim - ki

qo' - li - g'a yet - kur - - sa gir - - di - bol,

2.
Qol - g'ay ha - nuz bo - - qi che -

kar - - ga na - do - ma - tim

VI.1.
Kuy - di kuy -

di fi - roq shu' - la - si

dan sham' - i -

tek ne - tay,

2.
Ta' - - sir

qil - di o - la - ma so' - zi ha -

ro - ra - tim,

yo - rey jo - ni - ma,

VII

To - kim Na - vo - iy chek - ti ra -

qam, nam - ti - yo - hi - yor.

yo - - rey a yo - rey

ay jo - ney

hay yo - rey ey jo - -

hay yo - rey ey jo - -

- nim, Sho - yad - ki,

bo'l - g'ay bir ku - ni ul - - g'a qi -

ko - - ya - tin Ey shi - rin

yo - - - rey

jo - - - ney yo -

-rey o o

yo - rey vo - ye - -

o jo - ni - mo.

Dugoh Husayniy II (Taroni I)

M.M. ♩ = 72

I.

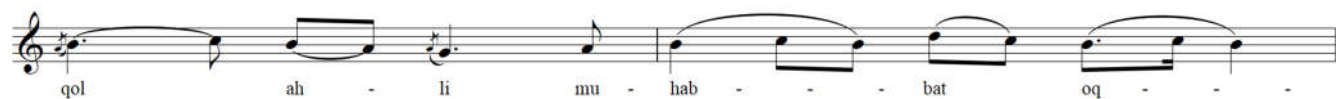
Ba - hor ay - yo - ni - da gul gasht o -

tar - ga bir cha - man bo'l - sa,

Qi - hur - g'a shar - hi

qol ah - li mu - hab - bat oq -

-qa tan bo'l - sa

II.1.

ha - zon ey yo - ni - da ul tov - ba

qil - g'on bo'l - - sa ham may - - din

2.
Yo - tib may - xo -

ra - lin - din mav - su - mi, vay - - mon

III
ishi - kon bo'l - sa

1.
Bu - lut qat - - ra fi - sho - - mu ruh -

-if - - za - g'un - - cha - lar han - dom,

A - rig' - lar - - ning la -

bi - - da sab - za - vo - - ri bir

cha - man bo'l - sa

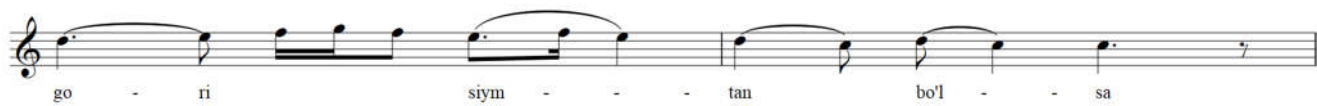
Ha - vo ham mo' - ta -

dil hav - oi mu - saf - - fo, suf -

fe - ya dil - kash, O - qar suv yalt

u - rib se - - bor - ga u - - ra mav - -

-ji - dan bo'l - sa

o Su - ru - - ru sho - di -

lik - - im mah - ri bo - - g'i - - da

ne - chuk ko'r - gay, Ka - mi - na Fur - - -

- qa - ti - ning mas - ka - si bay - tul

yo - rey,

o jo - - ni - mo.

Dugoh Husayniy III (Taroni II)

M.M. ♩ = 84

1.
Lo - la ko'k - - si - dek

bag' - - - rim. yo - - - ray

tahi - ba tahi qa - ro qon - - - lar

2.
Haj - ri ya - - - ti - lo -

si - - - dur. yo - - - ray,

nay - lay, ey qa - dir - - - don - - - lar

II.1.
G'am - da o' - - - qi - lar

har - - - yon. yo - - - ray, bosh chi - qar

yan - lar xan - - - don,

2.
mis - mi no - - - ta - vo - nim - - -

-din Ey, das - - - ta das - - -

- - - ta may - qon - - - lar

III.1.
Bir - dam ay - - - la mar - dum - - - lik

yo - - - ray, liy - dan ich - - - ra may.

zil qil Dur - ru gav -

har soch - sin - - lar. yo - - ra.
 Maq - da - niyat - ga muj - gon - - - lar.
 IV.
 Sen ne - chuk pa - ri - dur - -
 -sa - ney top - - ma - dim
 so' - ro - g'ing - - ni,
 kez - mi - sham qu - yun yang - - li - g'ey,
 vo - - di - y bi - yo -
 V.1.
 bon - - dir. Gul - va - nay -
 ni qon tort - - ti, yo - - rey.
 oz - mi ko'p - - mi yor et - - - di.
 Qatl e - tar - - ga muj - gon - - lar,
 yo - - rey, chek - di ti - - g'i biy - ron -
 lar Qatl e - tar - - ga muj -
 gon - - lar ey o chek - di ti -
 - - g'i biy - ron - - lar.

Dugoh Husayn IV (Tarona III)

M.M. ♩ = 92

Kel - sa a - gar

kul - bam a - ro bosh us - ti - na

bosh us - ti - na, Jon - bir - la ey - - gum

dur sen - ga - e, e. bosh us - ti - na

bosh us - ti - na Gar - har na - fas

ot - sang men - ga qah - ri - la - yuz

ey vo - - za - nin yuz shavq i - la

gum - sen - ga - e, bosh us - ti - na bosh us - ti - na

Chin o - shiq er - - sang qil - - ma - gil

san - gi ma - lo - - - mat - dan ha - zar,

Bal - ki de - gil sho - mu si - bo - e,

bosh us - ti - na bosh us - ti - na.

Lo - mi lol - af -

tof qil - - gu - si pas - li vi -

so - - - ling o - ri - zo' kel, jo - nim

ol g'il, dil - ra - bo - e, bosh us - ti -

na bosh us - - ti - na. O

o e,

o jo - - ni - mo

Dugoh Husayn V (Qashqarcha)

M.M. ♩ = 100

1.
Ey, ni - go - rim,

2.
bu na sav - do ay - la - ding, Meh - ri ish - qing—

jon a - ro jon ay - la - ding

Xo - na - i - yo dil - ni mu - saf - fo ay - la - ding,

4.
O'z ja - mo - ling - ni shu pay - do

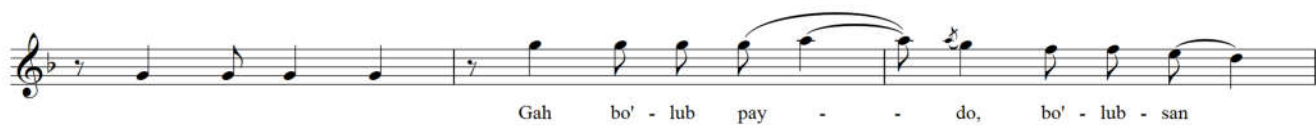
3.
ay - la - ding, Ishq e - li - ni mas - tu shay - do

II.1.
ay - la - ding, um - ri - lar

2.
sen - din so' - rar - mish bir ni - shon Fur - qa - ting - da

ko'z - la - rim - dur xun fi - shon,

Is - ta - ram, ey, vas - ling qi - lib tun kun fi - g'on

Gah bo' - lub pay - - do, bo' - lub - san

gah ni - hon, bo'l a - jab o'z - ni hu - vay - do

ay - la - ding. III

No - re ish - qing 1.

ko'ng - lum ich - ra tash - la - bon jo - nu jas - min 2.

Yen - du - rur - ga bosh - la - bon,

G'ay - ri - lar - ning o' - zing - ga yo'l - lash - la - bon

Has - ra - ting - da qo'l - la - rim - ni

yosh - la - bon ah - lu hu - shni tur - fa yag' - mo

IV
ay - la - ding.

1.
Xis - la - ti dil - po - ra - ni ish -

qing a - ro, be - xa - su be - cho - ra - ni ish

qing a - ro, Mah - zu - nu o -

vo - ra - ni ish - qing a - ro.

Baxt - bu bax - ti qo - ra - ni ish - qing a - ro.

Be - xu - du o - shuf - ta ras - vo ay - la - ding

A vo - - - ye

o jo - - ni - mey.

Dugoh Husayn VI (Soqiynoma)

M.M. ♩ = 92

Sen - ra - tib may - don - ga rah - - ming, o - fa - ti - jon
qil - ma - gil, o - shi - qing
ko'ng - li - ni zul - - fing - dek pa - ri - shon qil - ma - gil,
o'l - tu - rur - - g'a, ke - cha yol -
g'on so'z - ni bo'x - ton qil - ma - gil,
o. Ey, sa - nu - - bar bo'y - li dil - -
bog', fik - ri hij - ron qil - ma - g'il, Shavq o' - ta - dir
men - ga jo - ni as - ru bir - on qil - ma - g'il.
II. I.
Haj - ri sho - - ni - g'a bu - roq - -

The musical score is written in 4/4 time with a tempo of M.M. ♩ = 92. It features a vocal line and a piano accompaniment. The key signature changes from one flat (B-flat) to two flats (B-flat and E-flat) in the third system. The lyrics are in Persian/Urdu script and are placed below the vocal line. The score consists of ten systems of music, with the final system marked as a first ending (II. I.).

ding vas - li - ni bil - dur - ma - ding,

Ishq o' - ti - - - da hech ku - yur - - mi men ka - bi kuy -

dur - ma - ding, Qat' - i lutf

ay - lab, bu ras - - vo ko'ng - li - mi tin - - - dur - ma - ding

Shar - ti qil -

din kam, se - ni men o'l - tu - ray, o'l - - tur - ma - ding

Chun - ki yet - mas - san so' - zing - g'a ah - du may - yusi

III
qil - ma - g'il.

Qil pa - ri - shon

chi - ni zul - - fi sho - hi - di - ni lutf_ i - la,

Sho - ha arz ay - lar va - si - -

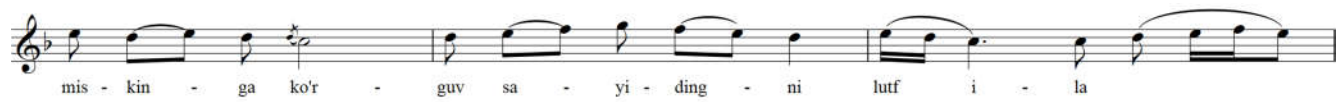
-li say - la - ding ni lutf i - la

Rash - ki o'l - - tur - sin ra - qi - - bi ho - si - ling - ni

lutf i - la. o lut - - fa - yi -

mis - kin - ga ko'r - guv sa - yi - ding - ni lutf i - la

o bu ga - do - din shux - ra - ni en -

ging - da im - kon___ qol - ma - giz.

vo - - - ye,

o jo - ni - mo.

Dugoh Husayn VII (Ufar)

M.M. ♩ = 76

I.

Qil - ma - gil zin - hor iz - hor

eh - ti - yoj, kim, a - ziz ki -

-bi qi - lur xop eh - ti - yoj.

II.1.

Gan - ji hus - ning - ni zav - qi - - din ber men - ga

sen - sa - hiy - sen, men - da bis - yor eh - ti - yoj.

III.1.

Ko'z - la - rim iz - lar yu - zing - ni

or - zu. kim, e - rur kuz -

IV.1.

guz diy - - dor eh - ti - yoj. Mus - ta - qil et

tu me - ni muh - toj - lik, qil - di ho - jat -

man - ding, ey yor, eh - ti - yoj.

V.1.

Gar ti - lar - sen, ob - ru ah - - bob a - ro,

I.

Ay - la - ma zin - hor iz - hor eh - ti - yoj.

VI.1.

Qil ra - no al - bat - ta o - - shiq

ho - ja - tin, 1. Boq - ma - gil arz

et - sa - ag - - - yor eh - ti - yoj VII.1. Bir ta - rah - hum

zo - hir et - sang net - gu - si, Qil - di hus - ning

ga me - ni zor eh - ti - yoj

VIII.1
Yor vas - li - ni ti - lar men No - di - ra,

yo - rey.

2.
Ay - la - di ko'ng - lim - ni af - gor

61
eh - ti - yoj.

yo - rey.

Siporish
o jo - na - mo.

M.M. ♩ = 104
A - yo jo - ni - ma la - li jo - nim me - ning

A - yo dil - ba - rim la - li no - zim me - ning

To' - kul - di qa - dah -
 -din sha - ro - bim me - ning. Ta - nim ich - ra yoq -
 -ding ju - do - liq o' - tin. O.
 Ki, o'r - tan - di bag' - ri ka - bo - bim me - ning.
 O. O.
 O.
 Jo - - - ni - - - mo.

GLOSSARIY

(Musiqada uchraydigan asosiy tushunchalarning o‘zbek , rus va ingliz tillaridagi sharhi)

Allegro vivace	allegro vivache	jivo	tez, jonli
Presto	Presto	bistro	tez
Prestissimo	Prestissimo	ochen bistro	juda tez
Vivo	Vivo	jivo	jonli, tez
Vivace	Vivache	ochen jivo	o‘ta jonli, tez
Veloce	Veloche	skoro	tez
Allegro	Allegro	ojivlenno	tez, shitob ila
Allegro maestose	allegro mayestoza	skoro, velichestvenno	tez, tantanavor
Allegro con moto	allegro kon moto	skoro, s dvijeniyem	allegrodan tez, xarakat bilan
Allegro agitato	allegro adjitato	skoro, vzvolnovanno	tez, hayajonli
Allegro con brio	allegro kon brio	skoro, s jarom	tez, g‘ayrat bilan
Allegro con fuoco	allegro kon fuako	skoro, s ognem	tez, jo‘shqinlik bilan
Allegro brillante	allegro brilliyante	skoro, s bleskom, blestyashe	tez, qoyilmaqom
Allegro furiose	allegro furyozo	skoro, yarostno	tez, shiddat bilan
Andante	Andante	ne spesha	shoshmay, osoyishta ijro qilinadigan sur‘at
Andantino	Andantino	nemnogo skoreye chem andante	andantadan tezroq, o‘rtacha tezlikdagi sur‘at
Allergo-moderato	allergo-moderato	umerenno skoro	o‘rtacha (xiylagina) tez
Allegretto	Allegretto	dovolno skoro, podvijno	xiyla tez, serharakatlik bilan
Allegro non treppo	allegro non troppo	ne slishkom skoro	shoshilmay, qoniqarli tezlikda
Commado	Kommado	udobno, spokoyno	tinch, osoyishta, bermalol
Moderato	Moderato	umerenno	o‘rtacha, mo‘tadil sur‘at
Sostenuto	Sostenuto	sderjanno	vazminlik, bosqinlik bilan
Adagio	Adajio	medlenno	sekin, tinch, og‘ir
Adagio assai	adajio assay	vesma medlenno	juda sekin
Grave	Grave	strogo medlenno, tyajelo	qat‘iy, og‘ir, sekin
Lento	Lento	medlenno	sokin, cho‘zib

Largo	Lyargo	shiroko	yayrab, keng
Larghetto	Lyargetto	nemnogo skoreye chem lyargo	lyargodan sal tezroq, vazmin sur'at
Largo assai	lyargo assay	vesma shiroko	juda yayrab, keng
A tempo	a tempo (tempo- prima)	pervonachalniy temp	dastlabki sur'at
Alla breve	allya breve	v korotkoy monere, ukorochenno	qisqartirilgan, to'rt chorakli o'lchovli takti ikki o'lchovda taktlashni ko'rsatadi
Allargande	Allyargando	rasshiryaya, zamedlyaya	yayrabroq, vazminlashtirib ijro etish
Ad libitum	ad libitum	po jelaniyu	istagan sur'atda, xohishga qarab
Animate	Animato	voodushevlennno, ojivlennno	shod-xurramlik bilan
Agitate	Adjitato	vozbujdenno, vzvolnovanno	hayajonlanib, to'lqinlanib
All marcia	allya marchya	v duxe marsha	marsh ruhida
Appesiente	Appassionato	otrasno	kuchli extiros bilan
Amoroso (con amare)	amorozo (kon amare)	lyubovno	mehr-muhabbat bilan, oshiqona
Accelerando	Achchelerando	uskoryaya	sur'atni tobora tezlata borib
Calando	kalando (qisq.kol.)	Zamedlyaya, oslabevaya	sur'at sekinlashib, tovush pasaya boradi
Cantabile	Kantabile	pevuche	yoqimli, xonish
Son grasia	kon grasia	s grasiyey	nozik xarakter, latofat, zebolik bilan
Con dolore	kon dolore	s grustyu	qayg'uli
Con spirito	kon spirito	s chustvom	ixlos bilan
Capriccioso	Kaprichchiozo	kaprizno	tantiqlik, nozu karashma bilan
Doloroso	Dolorozo	s bolyu, s toskoy	dardli, g'amgin
Dolente	Dolente	grustno, jalobno	g'amgin, mungli ovozda
Dolce	Dolche	nejno	mayin, muloyim
Eledante	Elegante	elegantno	orastalik, zebolik bilan
Energico	Energiko	energichno	g'ayrat bilan, qat'iy
Eroico	Eroiko	geroicheski	qahramonona, mardonavor

Espressive (eapr.)	Ekspressivo	virazitelno	ifodali, ma'nodor qilib
Funebre	Funebre	skorono, pechalno	qayg'urib, motamsaro
Grandioso	Grandiozo	velichestvenno	ulug'vor, tantanavor
Giocoso	Djookozo	shutlivo, igrovo	hazilomuz, o'ynoqi
Imperioso	Imperyozo	povelitelno	amirona, shohona ishora bilan
Listesse tempo	listesso tempo	totje temp	o'sha sur'at
Lacrimoso	Lakrimozo	slezno	g'amgin, marsiyaomuz
Molto	Molto	ochen	juda
Morendo	Morendo	zamiraya	iztirobda (ovozning titrab pasaya borishi)
Marcialo	Marchalo	legko	yengil
Marsiale	mars'ale	voinstvenno	jangari, larzakor
Mesto	Mesto	pechalno	mayus (g'amgin)
Marcato	Markato	podcherkivaya	ta'kidlab, urg'u berib
Meno mosso	meno mosso	meneye podvijno	bir oz bo'shashib
Piu mosso	pyu mosso	boleye podvijno	xarakatchanroq (sur'atning tezlashishi)
Pesante	Pezante	tyajelo, gruzno	vazmin, salmoqli
Poko a poko	poko a poko	malo po malo	asta-sekin
Rallentando (rall.)	Rallentando	zamedlyaya	sekinlata borish
Risolute (risol.)	Rizolyuto	reshitelno	dadil
Ritardando (ritart.)	Ritardando	zapazdivaya	sur'atning sustlasha va og'irlasha borishi
Ritenute (rit.)	Ritenuto	zamedlyaya, sderjivaya	sekinlata borish
Slargande	Slargando	zamedlyaya, rasshiryaya, usilivaya	sur'atni sekinlata borish va tovushni kuchlantira, kengaytira borish
Smorzande	Smorsando	Zamedleniye, osobleniye	tovushni pasaytira borish, ijroni sekinlatish
Sonore	Sonore	zvuchno	yangroq, jarangdor
Spirituoso	Spirituozo	oduxotvorenno	ruhlanib, jo'shqinlik bilan
Stringendo	Strinjendo	gonya (sjimaya)	quvlagannamo
Scherzando	Skersando	shutlivo	hazilomuz

Scherzoso	Skersozo	shutlivo	hazilomuz, askiyaomiz
Tempestoso	Tempestozo	burno	suronli, jo‘shib
Tempo rubato	tempo rubato	svobodniy temp	erkin sur’at
Tenebroso	Tenebrozo	mrachno, tainsivenno	dardli, sirli ravishda
Tenero	Tenero	nejno	muloyim

TEST SAVOLLARI

An'anaviy ijrochilik bo'limi nechanchi yilda tashkil qilinigan?

- a) 1972
- b) 1974
- c) 2001
- d) 1987

An'anaviy ijrochilik bo'limi nechanchi yilda "Sharq musiqasi" fakultetidan ajralib, "An'anaviy ijrochilik" kafedrasi deb nomlana boshladi?

- a) 1992
- b) 1983
- c) 1987
- d) 1991

Hukumatimizning qaysi derektiv hujjatlarida ta'limning uzluksizligi haqida so'z yuritiladi ?

- a) Ta'lim haqidagi qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi va boshqa hujjatlarda
- b) Dasrluk va o'quv qo'llanmalarida
- c) O'quvchilarning **shaxsiy** hujjatlarida
- d) Yangi o'quv binolari qurilishida, yangi avlod adabiyotlarida

Ilk konservatoriya qaysi davlatda tashkil qilingan?

- a) Parij, Fratsiya davlatida
- b) Amerikada
- c) Rossiyada
- d) Germaniyada

Uslubiyat fan sifatida qachon va qaerda shakllangan ?

- a) 1862 yilg Peterburg va 1868 yili Moskva konservatoriyalari ochilishi bilan
- b) 1936 yili O'zbekistonda konservatoriya tashkil qilingandan so'ng
- c) Parij konservatoriyasi ochilishi bilan
- d) Boku konservatoriyasi tashkil qilinganidan keyin

Ustoz sozanda pedagoglar tomonidan nechta ijrochilik tamoyili ilgari surilgan?

- a) To'rtta, texnik mahoratni badiiy mazmunga xizmat qildirish, «cholg'uni kuylatish» yuksak badiiy ijro
- b) Uchta
- c) Oltita
- d) Ikkita

Ashula ijrochilik jarayonining murakkab jismoniy va ruhiy kechinmalardan iborat ekanligi qanday holatda murakkab?

- a) Butun vujudi va ongi bilan kuylaganda xonanda uchun murakkab xolat
- b) Tik turib ijro qilish qiyn
- c) O'tirib ijro qilish qiyn

d) Yotib kuylash oson

Ijro va ifoda vositalarining bir biridan farqibormi?

- a) Ijro va ifoda vositalarining bir biridan farqi bor
- b) Ularning bir-biridan farqi yo‘q
- c) Ikkalasi ham bir narsa
- d) Javob yo‘q

Ashula ijrochilik jarayonining jismoniy va ruhiy asoslarini o‘rganish bo‘lg‘usi xonanda, o‘qituvchi va tarbiyachi uchun qanday ahamiyatga ega?

- a) O‘quvchini har tomonlama uztoz yaxshi bilishi, xuddi ota – onasi kabi bo‘lishi shart
- b) Ahamiyatsiz
- c) Katta ahamiyatga ega
- d) To‘g‘ri javob yo‘q

Musiqiy va shovqinli tovushlarning bir-biridan farqi qanday?

- a) Musiqiy tovush o‘zining uch xossasi bilan shovqinli tovushlardan farq qiladi
- b) Bir-biridan farqi yo‘q
- c) Musiqiy tovush o‘zining to‘rt xossasi bilan shovqinli
- d) tovushlardan farq qiladi
- e) Musiqiy tovush o‘zining besh xossasi bilan shovqinli tovushlardan farq qiladi

Tovush temбри deganda nimanitushunasiz?

- a) Tovush bo‘yog‘i, tusi,xarakteri
- b) Tovush dinamikasini
- c) Shovqinli tovushni
- d) Tovush nolasini

Tovush intonatsiyasi deganda nimani tushunasiz?

- a) Parda,ton va intervallar oralig‘i tozaligini
- b) Garmonik tovushni
- c) Musiqiy tovushning to‘rt xossasini
- d) Ultra tovushni

Tovush nolasi (vibrato) deganda nimani tushunasiz?

- a) To‘lqinlatish,jonlantirish
- b) Melodik tovushni
- c) Intonatsiyani
- d) Bidratmani

Xonandalikda dinamik imkoniyatlari qanday?

- a) Dinamik imkoniyatlarga boy
- b) O‘rtacha
- c) Hech qanday dinamik imkoniyati yo‘q
- d) Cheklangan

Ovoz ruhiyati deganda nimani tushunasiz?

- a) Ovozni lirik va drammatik turlarga ajratadi
- b) Ovoz xarakteri tushuniladi
- c) Ovozda ruhiyat bo‘lmaydi
- d) Ovozlarni tessituralarga ajratadi

Ijrochi xonanda sahnada o‘zini qanday tutishi kerak?

- a) Maxoratli, erkin, ijrochi, aktyor va tomoshabinlarning ruhiyatini o‘ziga jalb etish qodir holatida
- b) O‘z hayajonini bosaolmagan holatda tutishi kerak
- c) Maxoratli rejisserdek tutishi kerak
- d) O‘zini hech qanday tutmasa ham bo‘ladi

Lirik va drammatik ovoz tuslarini izohlab bering!

- a) Lirik ovoz turlari baland, drammatik ovoz turlari pastroq bo‘ladi, lirik ovoz turlari engil va egiluvchan, drammatik ovoz turlari og‘irroq hamda kam harakatchan
- b) Lirik ovoz turlari engil va egiluvchan, drammatik ovoz turlari og‘irroq hamda kam harakatchan
- c) Lirik ovoz turlari baland, drammatik ovoz turlari pastroq bo‘ladi
- d) Bunday tuslarga ajratilishi an’anaviy xonandalik sohasiga mos emas

Xonandalar ovozlarni to‘g‘ri tarbiyasi uchun nimalarga e‘tibor berishlari lozim?

- a) Barcha imkoniyatlariga
- b) Tomog‘iga
- c) Ko‘rinishiga
- d) Ovoziga

Rasida ovozlari ilmiy tilda qanday nomlanadi?

- a) Mutatsiya, (Rasida)
- b) Maxenatsiya
- c) Irrigatsiya
- d) Dislokatsiya

Dars berish amaliyotida tajribasizlik oqibatlari qanday hafv tug‘diradi?

- a) O‘quvchini ovozini buzib qo‘yishi va qayta tiklanmastligi mumkin
- b) Kasal bo‘lib qolishi mumkin
- c) Bo‘yi o‘smay qolishi mumkin
- d) Umuman havfsiz

An’anaviy ijrochilikka o‘qitishda nomzodlar yoshining qanday ahamiyati bor?

- a) Barcha javoblar to‘g‘ri
- b) Yoshligidan qiynab ashula aytirib, keyinchalik medasiga tegishi mumkin
- c) Ovoz ko‘lamiga qarab asar tanlash va yoshiga axamiyat bermaslik lozim
- d) Barcha bolalar o‘ziga xos jismoniy rivojlanadi shuning uchun yoshi ahamiyatga ega emas

An’anaviy xonandalikka o‘qiydigan nomzodlarning jismoniy sog‘lig‘i va rivojining qaysi tomonlariga ko‘proq e‘tibor qaratiladi?

- a) Barcha javoblar to'g'ri
- b) Ovozining tozaligi
- c) Usul sezgisi va eshitish qobiliyati
- d) Talaffuzi

Iqtidor nima va qanday o'lchanadi?

- a) Xakamlarhayati tahminiy o'lchaydilar
- b) O'lchovsiz
- c) Tarozi bilan o'lchanadi
- d) To'g'ri javob yo'q

Xonandalikda oddiy nafas bilan ijrochilik nafasini farqi bormi?

- a) Farqi bor
- b) Hech qanday farqi yo'q
- c) Farqi oddiy
- d) Nafas qaytariladi

Ijrochilik nafasini qaysi turlarini bilasiz?

- a) Aralash, ko'krak, qorin, qaytarma nafas
- b) Burama nafas
- c) Suv ostida nafas olish
- d) Oddiy nafas

Ijrochilik nafasi qanday rivojlantiriladi?

- a) Sport (suvda suzish, gimnastika, yugurish) bilan shug'ullanish
- b) Qorinni ishirish
- c) Jarroh aralashuvi natijasida o'pkalar kengaytiriladi
- d) Nafas ko'proq olinadi

Kuy matnining qanday joylarida nafas olinadi?

- a) Auftakt, takrorlanish, tinish belgilar, jumlar oxiri, tusalarni o'zgarishi, registrlarining almashinishida, so'zlarini to'liq ijrosidan keyin
- b) Umuman nafas olish mumkin emas
- c) Kuy tamom bo'lganida
- d) Xoxlagan joyida

Kuy matnining qanday joylarida nafas olish mumkin emas?

- a) Noturg'un tovush va akkorddan oldin va keyin, o'tkinchi, etakchi tovushdan oldinvakeyin, so'z matnining orasida
- b) Istalgan joyda
- c) Choy ichganda
- d) Cho'milganda

Bolani qiziqtirish va ta'sir qilish orqali qanday natijalarga erishiladi?

- a) Qadimiy rivoyat va afsonalar, etuk ijrochilar ijodini gapirib berish orqali ta'sir etib qiziqtiriladi

- b) Qiziqtirish orqali hech qanday natijalarga erishib bo'lmaydi
- c) Bolani qiziqtirish va ta'sir qilish orqali hech qanday natijalarga erishilmaydi
- d) Bolani o'zida bo'lishi kerak

Dastur tanlashda o'qituvchi nimalarga e'tibor qaratmog'i lozim?

- a) Ovoz ko'lami, o'quvchi ongi, talaffuzi, psixofiziologik holatiga qarab asar tanlanadi
- b) Ota – onasi istak va talabiga binoan
- c) O'zi xoxlagan asarni aytishi mumkin
- d) Epchilligiga qarab tanlash mumkin

Xonandalik va umuman musiqa ijrosiga ko'nikish qanday jarayon?

- a) Barcha javoblar to'g'ri
- b) Murakkab psixofiziologik jarayon
- c) Bolalikdan o'smirlikka o'tish jarayoni
- d) Ko'plab asarlarni eshitish orqali ko'nikma hosil qilinadigan jarayondir

Artikulyasiya qanday ma'noni bildiradi?

- a) Lotinchada: gapiraman, mayda bo'laklarga bo'laman
- b) Bastakor o'ylaganidek talqin qilish
- c) Sur'atni tezlashtirishni
- d) Sur'atni pasaytirishni

O'quvchilarda engil va bemalol xonish qilishga ruhiy ko'nikmalar qaysi yo'l bilan hosil qilinadi?

- a) O'zini bo'sh qo'yib, kuylash, xayajonlanmasdan berilib kuylash, o'z iqtidoriga ishonishi lozim
- b) O'z iqtidoriga ishonishi lozim
- c) Xayajonlanmasdan berilib kuylash
- d) O'zini bo'sh qo'yib, kuylash

O'tirib ijro etgan paytdagi holatni izohlang.

- a) Tayanch xolati o'zgarishi mumkin
- b) Ovoz tayanchi susayadi
- c) Farqi yo'q
- d) To'g'ri javob yo'q

Inson ovozinging ijro va ifoda vositalari deganda nimani tushunasiz?

- a) O'zini bo'sh qo'yib, kuylash, hayajonlanmasdan berilib kuylash, o'z iqtidoriga ishonishi lozim
- b) O'z iqtidoriga ishonishi lozim
- c) Xayajonlanmasdan berilib kuylash
- d) O'zini bo'sh qo'yib, kuylash

Inson ovozinging hosil bo'lishi qay tarzda amalga oshadi?

- a) Ovoz hosil qilish psixofiziologik jarayon bo'lib, inson ongli ravishda tovush hosil qilishi mumkin
- b) Ovoz hosil qilish fiziologik jarayon, inson ongli ravishda tovush hosil qilishi mumkin

- c) Ovoz hosil qilish fiziologik jarayon, inson ongli ravishda tovush hosil qilishi mumkin emas
- d) Ovoz hosil qilish psixologik jarayon, inson ongli ravishda tovush hosil qilishi mumkin emas

Ijrochilarning dinamik imkoniyatlarini aytib bering.

- a) Nola va qochirimlarni meyyorida ishlatib, forte – pianosiga e'tibor berib, ijro ravonligini ta'minlab, kuylash
- b) Forte–pianosiga e'tibor berib kuylash vaqti faqat qochirimlardadir
- c) Nola va qochirimlarga e'tibor bermasdan kuylash
- d) Forte – pianosiga e'tibor berib kuylash

Eng avval qaysi cholg'ular paydo bo'lgan?

- a) Shovqin – suronli cholg'ular
- b) Torli cholg'ular
- c) Damli cholg'ular
- d) Zarbli cholg'ular

Turkiston xalk konservatoriyasi nechanchi yil tashkil etilgan?

- a) 1918 yil 1 sentyabr
- b) 1938 yil
- c) 1906 yil
- d) 1910 yil

«Zarb» - urmoq, urish-chertish so'zi qaysi tildan olingan?

- a) Qadim Arab tilidan
- b) Fors
- c) Lotin
- d) O'zbek

An'anaviy ijrochilikka xos bo'lgan shtrixlar haqida nima bilasiz?

- a) Nola va qochirim, nolish, molish, zangula, qaltiratish, karnay qilish va xokazo
- b) Forte va piano
- c) Markato, ligato, vibrato
- d) Fortissimo, pianissimo va kontato

An'anaviy xonandalikda qanday nafas hujum-atakalari mavjud?

- a) Yumshoq, qattiq, nafasli va nafassiz, ammo bu jihatlar yumshoqlik, noziklik, nafislik bilan ishlatilishi lozim
- b) Mushtli, shapaloqli va o'shqirishli
- c) Kinoyali va pichingli
- d) Xech qanday nafas hujum-atakalari mavjud emas

Mellizm atamasini qanday tushunasiz?

- a) Ma'lum hududga yoki millatga xos sheva, musiqiy bezak va ohanglar tushuniladi

- b) Millatga xos ohang
- c) Milliy va xorijiy ohanglar uyg'unligi
- d) Sernola va serqochirim ijro tushuniladi

Bizni millatimizga xos mellizmlar qanday sifatlarga ega?

- a) Nola va qochirimlar ma'lum meyyor hamda mezonlar asosidagi sifatlarga ega bo'lib, ovoz tusi hamda rangida o'z aksini topadi
- b) Nola va qochirimlar ma'lum meyyor hamda mezonlar asosidagi sifatlarga ega emasligidir
- c) Nola va qochirimlar mezonlar asosidagi sifatlarga ega
- d) Mellizm atamasi mavxum tushuncha, ma'lum millatda namoyon bo'lishi mumkin emas

Ijro maktablari deganda nimani tushunasiz?

- a) Ma'lum dorilfunun o'tagan, o'z uslubi va o'z ijro yo'liga ega bo'lgan ustoz xonandalar tushuniladi
- b) Vohalarga xos ijrolar tushuniladi
- c) O'qimishli shaxs tushuniladi
- d) O'rta maktab tushuniladi

Musiqiy eshitishning qanday turlari bor?

- a) Qiyosiy va mutlaq(absolyut) eshitish
- b) Kosmik tovushlarni eshitish
- c) Shovqinli tovushlarni eshitish
- d) Ultra tovushlarni eshitish

Qiyosiy eshitish qanday bo'ladi?

- a) Boshqa tovushlar bilan taqqoslaydi
- b) Tovush balandligini aniq eshitadi
- c) Shovqinli tovushga qiyoslaydi
- d) Yarim bir toni farqi yo'q

Mutlaq (absolyut) eshitish qanday bo'ladi?

- a) Tovush balandligini aniq eshitadi va barcha musiqiy tovushlarini nomini aytib beradi
- b) Boshqa tovushlar bilan taqqoslaydi
- c) Shovqinli tovushga qiyoslaydi
- d) Yarim bir tonni farqi yo'q

Musiqiy eshitish qanday tarbiyalanadi?

- a) Solfedjio, ya'ni notalarni kuylash orqali rivojlantiriladi
- b) Eshitish a'zolari tozalanadi
- c) Shovqinli tovushlar eshitiladi
- d) Bir ton, yarim tonni farqiga borilmaydi

Xotiraning qaysi turlarini bilasiz?

- a) Eshitish, ko'rish, sezgi-harakat, his-hayajon, so'z-mantiq xotirasi
- b) Kompyuter, elektron, mikrokalkulyator xotirasi
- c) Soch, tirnoq, kiprik, xotirasi

- d) Til, yurak, jigar, buyrak xotirasi

Musiqiy asarni yod olishda xotira qanday chiniqtiriladi?

- a) Notadan kuylash, yoddan kuylash, nota bilan mustahkamlash, faqat hayolda xotirlash
b) Sportning suvda suzish, yugurish, gimnastika turlari bilan shug'ullanadi
c) Kam uxlab ko'proq mashq qilinadi
d) Ko'p ovqat eb choy ichiladi

Usulni o'lchov va ritm bilan aloqasi bormi?

- a) Usulni o'lchov va ritm bilan aloqasi bor
b) Yo'q
c) To'g'ri javob yo'q
d) Sur'atga bor

Usul sezgisini qanday rivojlantirish mumkin?

- a) Ritmik raqs, ritmik solfedjio, triol, kvintol, sekstollar bilan shug'ullaniladi
b) Asar tez sur'atda kuylanadi
c) Kompyuter bilan mashq qilinadi
d) Sport bilan shug'ullaniladi

Rubato so'zi nimani bildiradi?

- a) Lotincha o'g'irlangan, sozandaning xohishi bo'yicha kengaytish yoki qisqartish
b) Lotincha - yurgizish, ergashtirish
c) Lotincha – to'g'irlangan, to'g'irlab ijro qilish
d) Lotincha–notani sekin yotqizib ijro qilish

Agogika atamasi nimani ifodalaydi?

- a) Asar sur'atini biroz tezlatish yoki sekinlatish
b) Lotincha – to'g'irlangan, to'g'irlab ijro qilish
c) Lotincha o'g'irlangan, sozandaning xohishi bo'yicha kengaytish yoki qisqartish
d) Lotincha – Yugurish, tezlashish

O'quvchini qiziqtirish va ta'sir qilish orqali qanday natijalarga erishiladi?

- a) Zehni o'tkirlashtiriladi, bilimi mustahkamlanadi, ruhiy jarayon faollashtiriladi
b) Yaxshi yuguradigan va suvda suzadigan sportchi bo'ladi
c) Qo'zi o'tkir, jasur va chaqqon bo'ladi
d) Jismoniy sog'lom va baquvvat bo'ladi

Dastur tanlashda o'qituvchi nimalarga e'tibor qaratadi?

- a) O'quvchining shaxsiy xususiyatlari, xohishi, qiziqishi va imkoniyatlari hisobga olinadi
b) Tibbiy ko'rikdan o'tib ma'lumotnoma olib keladi
c) O'quvchi yaxshilab yuvinib, kiyinib keladi
d) Ovoz yaxshilab tozalanadi

Farg'ona–Toshkent mellizmlari boshqa vohalardan nimasi bilan farq qiladi?

- a) Farg'ona–Toshkent mellizmlari boshqa vohalardan mungli, dardli ohanglari, bilan farq qiladi

- b) Farg‘ona–Toshkent mellizmlari boshqa vohalardan farq qilmaydi
- c) Farg‘ona–Toshkent mellizmlari boshqa vohalardan sernola va serqochirimligi bilan farq qiladi
- d) Farg‘ona–Toshkent mellizmlari boshqa vohalardan yorqinligi va jozibaliligi bilan farq qiladi

An’anaviy xonandalikda o‘qish istagini bildirgan nomzodlar qanday tanlanadi ?

- a) Musiqiy eshitishi, xotira va usul sezgisi sinaladi
- b) Reyting ballari orqali aniqlanadi
- c) Sport marralarini egallaganligi aniqlanadi
- d) Testdan o‘tkaziladi

O‘tirib kuylaganda oyoqlar qanday holatda bo‘ladi?

- a) Oyoqlarchalishtirmasdan, to‘g‘ri o‘tiriladi
- b) Qo‘llar oyoqlar ustida bo‘ladi
- c) Oyoqlar chalishtirib o‘tiriladi
- d) Oyoqlarni ko‘tarib o‘tiriladi

Ijrochilik jarayonida har bir xonandaning qanday sifatlari ishtirok etadi?

- a) Musiqiy qobiliyati, iqtidori, hissiyoti, jo‘shqinligi, dunyoqarashi, erkin fikrlashi, xarakteri va mintaliteti
- b) Ishtahasi zo‘rligi, ovqat tanlashi, tashnaligi, kashandaligi
- c) Hazilkashligi, satira va yumorga o‘chligi, latifaxo‘rligi
- d) Xobbisi, jismoniy kuchliligi, zo‘ravonligi, hazilni yoqtirmasligi

Bu murakkab jarayonda ijrochining aql-idroki, ruhiy faoliyati ham ishtirok etadimi?

- a) Bu murakkab jarayonda ijrochining aql-idroki, ruhiy faoliyati ishtirok etadi
- b) Yo‘q
- c) Faqat ko‘z quloq
- d) Faqat qo‘l oyoq

Emotsiya nima?

- a) His, hayajon, ruhiy holat
- b) Hid bilish
- c) Ta‘m bilish
- d) Mentalitet

Ijrochilik mahorati deganda nimani tushunasiz?

- a) Talaffuzning aniqligi, ijrochilik nafasi, ovozning tozaligi
- b) Soch va kipriklar, tirmoqlar va burun harakati
- c) Ko‘z va qoshlar harakati
- d) Oyoqlar harakati

Badiiy obrazning uch xossasini toping?

- a) Moddiy, ma‘naviy-ma‘rifiy, mantiqi
- b) Kuy, garmoniya, usul

- c) Individual, guruhli, ommaviy
- d) Orkestr, ansambl, joʻrnavorlik

Ijrochilik jarayoni psixologik va maʼnaviy tomonlarining ahamiyati qanday?

- a) Ijrochilik jarayoni psixologik va maʼnaviy tomonlari juda muhim ahamiyatga ega
- b) Hech qanday ahamiyati yoʻq
- c) Psixologik va maʼnaviy tomonlarsiz ham tarbiyalash mumkin
- d) Mintalitet katta ahamiyat kasb etadi

Xorazm maktablarining mellizmlari boshqa vohalardan nimasi bilan farq qiladi?

- a) Xorazm maktablarining mellizmlari boshqa vohalardan yorqinligi va jozibaliligi bilan farq qiladi
- b) Xorazm maktablarining mellizmlari boshqa vohalardan mungli, dardli ohanglari bilan farq qiladi
- c) Xorazm maktablarining mellizmlari boshqa vohalardan sernola va serqochirimligi bilan farq qiladi
- d) Xorazm maktablarining mellizmlari boshqa vohalardan farq qilmaydi

Mashq kuylashdan asosiy maqsad nima?

- a) Ravon kuylash, texnik mahoratni oshirish va uni badiiy maqsadga xizmat qildirish
- b) Mashq kuylamasdan ham yaxshixonanda boʻlish mumkin
- c) Ishtaha va oshqozon ichak faoliyatini yaxshilash
- d) Oyoqni sogʻlomligini taʼminlash

Ijrochilik mahoratini oshirishda mashqlarning roli qanday?

- a) Turli bezaklarni ijro qilish, murakkab passaj, usullar oʻrganish
- b) Individual, guruhli va ommaviy ijroni oʻrganishda rol oʻynaydi
- c) Kuy, garmoniya va usulni oʻrganishda roli beqiyos
- d) Moddiy, maʼnaviy va mantiqiy ijroni oʻrganishda zarur

Etyudlarning mashqlardan farqi bormi?

- a) Etyudlarning mashqlardan farqi bor
- b) Yoʻq
- c) Ikkalasi ham bir narsa
- d) Aytishga qiynalaman

Ijrochilik texnikasi badiiy asar mazmunini yoritishda maqsadmi yoki vosita?

- a) Ijrochilik texnikasi badiiy asar mazmunini yoritishda vosita vazifasi yuklatilgan
- b) Mazmun
- c) Yoʻnalish
- d) Maqsad

Musiqiy asarlar ustida ishlashning nechta bosqichi mavjud?

- a) Ikki bosqichdan iborat boʻlib, dastlabki va soʻnggi bosqichlarga boʻlinadi
- b) Bir bosqich
- c) Uch bosqich
- d) Toʻrt bosqich

Musiqiy asarlar ustida ishlashda kuyning tayanch nuqtalari qanday aniqlanadi?

- a) Jumla, davriya, avj-kulminatsiya, kuy qismlari orqali
- b) Garmoniya, polifoniya va solfedjio orqali
- c) Birinchi bob, ikkinchi bob va mundarija sifatida
- d) Asarda qismbo'lmaydi

Musiqiy asar ustida ishlashning yakuniy bosqichi nimadan iborat?

- a) Asar qismlari, jo'r ovozlari o'rganiladi va yodolinadi
- b) Yakuniy bosqichning o'zi yo'q
- c) Jo'rnavoz va yakkaxon har biri o'z holicha tayyorlanadi
- d) Yod olmasdan notaga qarab kuylanadi

O'quvchiga asar emas, balki asarga o'quvchini moslashtirish deganda nimani tushunasiz?

- a) Imkoniyatdarajasida to'lig'icha ijro qilish
- b) Kupyur qilish
- c) Avjlarini olib tashlash
- d) Kadensiyani qisqartirish

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, Demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatasining qo‘shma majlisidagi nutq. T., 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini takomilash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruza. 2016- yil 7-dekabr. T., 2017.
3. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi)
4. Zamira Suyunova. Yosh xonandalar talqinida so‘z talaffuzi muammolari. Ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. Toshkent-2006 yil. 23 bet.
5. “Qo‘shiq - mening borlig‘im” (R. Tursunov va M. Dadaboeva bahsi). O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” haftanomasi. 2008. 25 aprel.
6. Zohidov F. Komiljon Otaniyozov. – Toshkent: G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti. 1980.
7. Sokin SH. Yetti muloqot (Ortiq Otajonov bilan kechki suhbatlar) – Toshkent: “O‘zbekiston”, 1994. 18 bet.
8. Yu. Boqixonov. Xonanda ovozini yo‘lga qo‘yish va an‘anaviy xonandalik. Uslubiy qo‘llanma. Namangan. 2014.
9. D.Q. Qodirov. Oltin meros. (An‘anaviy xonandalik.) G‘.G‘ulom nomidagi nashriyot-manbaa ijodiy uyi. Toshkent-2016 yil.
10. Ibrohimov O. Farg‘ona - Tashkent maqomi. - T., 2006
11. Rajabiy Yu. Musiqa merosimizga bir nazar. - T., 1978
12. Rajabov I. Maqomlar. - T., 2004
13. Matyakubov O. Maqomot. - T.: "Kamalak". 2004
14. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. - T.: "O‘zadabiynashr". 1963
15. SHashmaqom (Buxoro maqomlari), II O‘zbek xalq muzikasi. V tom. - T., O‘zadabiynashr. 1959
16. Xorazm maqomlari. II O‘zbek xalq muzikasi, VI tom. - T., O‘zadabiynashr. 1959
17. Matyakubov Sh. An‘anaviy xonandalikda o‘qitish uslubiyati. – T., 2015
18. Matyakubov Sh. An‘anaviy ijrochilik tarixi - T., 2015
19. Matyakubov Sh. An‘anaviy ijrochilik san‘ati tarixi – T., 2019

MUNDARIJA

Annotatsiya.....	
.....	
Pedagogik annotatsiya.....	
Soʻz boshi.....	
Nazariy qism	
Maqomlar tarixidan.....	
Oʻn ikki maqom tizimi va shashmaqom.....	
Shashmaqom turkumi.....	
Shashmaqom.....	
....	
Anʼanaviy uslubda ovoz sozlash mashqlari.....	
Anʼanaviy xonandalik boʻyicha ovoz ustida ishlash.....	
Ovoz mashqlari.....	
Ashula matni ustida ishlash.....	
Xonandalikda nafas olish usublari.....	
Ovozlar klassifikatsiyasi.....	
Ovoz turini aniqlash.....	
Ovozda nuqsonlar va ularni yengish yoʻllari. Ovoz gigienasi va xonanda tartibi.....	
Amaliy qism	
Xonandalar ovozlarini qoʻshiq aytishga tayyorlash mashqlari.....	
Gul faslidur.....	
Qoʻshchinor.....	
.....	
Feruz I.....	
Gulzorim.....	
...	
Samarqand ushshogʻi.....	
Fargʻona tong otguncha.....	
Ushshoq.....	
.....	
Bayot I.....	
Bayot II.....	

Bayot	
III.....	.....
Bayot	
IV.....	.....
Bayot	
V.....	.....
Saraxbori Dugoh va	
taronalari.....	.....
Mo‘g‘ulchai	
Dugoh.....	.....
Talqinchai Mo‘g‘ulchai Dugoh	
.....	.....
Qashqarchai Mo‘g‘ulchai Dugoh	
.....	.....
Soqinomial Mo‘g‘ulchai Dugoh	
.....	.....
Ufari Mo‘g‘ulchai Dugoh	
.....	.....
Chorgoh	
I.....	.....
Chorgoh	
II.....	.....
Chorgoh	
III.....	.....
Chorgoh	
IV.....	.....
Chorgoh	
V.....	.....
Chorgoh	
VI.....	.....
Dugoh Husayn	
I.....	.....
Dugoh Husayn	
II.....	.....
Dugoh Husayn	
III.....	.....
Dugoh Husayn	
IV.....	.....
Dugoh Husayn	
V.....	.....
Dugoh Husayn	
VI.....	.....
Dugoh Husayn	
VII.....	.....
Glossariy.....	.....
...	
Testlar.....	.....
....	
Foydalanilgan	
adabiyotlar.....	.....

Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna

MAQOM YAKKA XONANDALIGI

*Respublika oliy o`quv yurtlari bakalavriyatining 5150600-Vokal san'ati
(an'anaviy xonandaligi) yo`nalishi talabalari uchun o`quv qo`llanma*

Muharrir:	<i>D.Ro'ziyev</i>
Musahhah va nota muharriri:	<i>X.Axrorov</i>
Dizayner:	<i>X.Axrorov</i>
Musahhah:	<i>M.Raximov</i>
Sahifalovchi:	<i>M.Arslonov</i>

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original – maketdan bosishga ruxsat etildi: 26.01.2022. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. «Palatino Linotype» garn. Ofset bosma usulida. Ofset bosma qog'oz. Bosma tabog'i 13.25 Adadi 10. Buyurtma № 10.

«Sharq-Buxoro» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahar O'zbekiton Mustaqilligi ko'chasi, 70/2 uy.
Tel: 0(365) 222-46-46